

ГЕОРГИ ГАНЕВ
АНАТОМИЯ НА ПЛАШИЛОТО

chitanka.info

„Дай да го видя! (Взема черепа.) Уви, бедния Йорик! Аз го помня, Хорацио. Един веселяк с безпределна шеговитост и чудесна изобретателност. Той ме е носил хиляди пъти на гърба си. А сега как е поразено въображението ми, задушавам се при вида му! Ето тук са стояли устните, които съм целувал кой знае колко пъти...“

Шекспир —
„Хамлет“

Ако човек беше птица или по-точно, ако в един миг му пораснеха крила, с които успешно да се издигне във въздуха, той може би щеше да лети неуморно и безразсъдно, докато му се схванат крилата и изпита непозната болка в плешките. Той щеше да кръжи лек и свободен, възторжен и радостен, чуващ единствено свистенето на вятъра в маховите пера. Опиянен от летежа, той сигурно ще забрави, че неговото призвание е да ходи по земята.

От висотата на своя странен и непредвидим в последствията полет човекът щеше да види, че кръстопътят под него прилича на главна буква Ж. Тая буква лежи на земята, разперила ръце и крака до хоризонта, сякаш разпъната по всички посоки на света. Но в това разпъване не личи никакво насилие, защото тая буква е изписвана в продължение на много години и нейното начертание е вървяло с нуждите на времето.

Пътят от града до изоставената кариера се пресича от новия асфалтов път, свързващ селото и града. Мотелът остана встрани от главната магистрала, но както гражданите, така и селяните редовно го посещават.

Точно в пресечната точка на двата пътя минава средната чертица на буквата. Тя е бродирана от копитата на кошута, спечена следа от гумен цървул напомня за отпечатък върху камък от птицата археоптерикс. Дори лекоатлетическа спортна обувка е ръфнала голата земя с гумените си зъби. Човекът, който е имал щастието да се сдобие

с крила, вижда, че действително не са го излъгали, че наистина кръстопътят прилича на главно Ж. Но това е поглед отгоре. Тръгналият с лозарска помпа на гърба, бегачът, който тича за здраве, или шофьорът не се интересуват от това. Твърде често те не забелязват и самия кръстопът, дори не спазват предимството, защото за всеки е важно да държи избрания от него път, а не да се заглежда и отбива тук и там.

Ъгълът, образуван от пътя за кариерата и пътя за града, е изпълнен с лозя. Долу в ниското, на две крачки от мотела, като калайдисана тава блести малко изкуствено езеро.

Голото възвишение е припечено, гладко и плодородно. В най-високата точка, сред едно от лозята, стърчи ТО. Отдалече прилича на замислен, меланхоличен човек, защото къртица е ровила в основата му и се е килнало на една страна. Всъщност това са няколко непотребни дрехи, които вятърът от време на време издува, без да ги пълни със сила. Дори от главата му, направена от катуна, е извадено семето, за да даде живот на нови катуни. Това чучело трябва да създава представата за човек и да държи настрана крадливите птици. Всичко по него е чуждо и непотребно и ако е вярно, че дрехите правят човека, то за НЕГО това се отнася с пълна сила. За НЕГО дрехите са въпрос на съществуване, защото само те правят плашилото.

ЛЕКОАТЛЕТИЧЕСКИ ОБУВКИ „АДИДАС“

Атанас Петров — 58-годишен, кооператор:

Имах едно куче — свинар. Всякакви кучета съм имал: и гончета, и пилещари, обаче като това куче...! Е, какво да ти река сега? Куче с образование, завършило специални курсове в една софийска ферма. Свинар не, ами професор по свинете беше. Хем яко, хем умно и те гледа като човек. Кучето и човекът се познават по очите. Някой път седна до него и го гледам, то накланя глава насам-натам и като че ли ми вика: „Голям авджия си, дядо Атанасе, никой не може да ти се опре ни на хвъркато, ни на заек, ни на глиган, ама без мене си за никъде!“

Смятай колко се беше прочуло, че чак в Хасково знаеха за него. А хасковлиите са много мераклии ловци и диви прасета имат много, обаче кучета нямат! Защото доброто куче не ще само да е завършило курсове, да те гледа умно, ами иска да има и добър стопанин. Миналата есен при нас ловува някакъв професор. Мераклия човек! Кучето му хубаво, специална каишка от чужбина му изписал, с гребенче през час го сресва. Като го пуснахме в гората, се разбра, че не само на глезотии е научено, ами и на работа. Пет заека на стопанина си изкара, а той им подкова петалата. Като заскимтя онова ми ти куче, като зави жално и милно, и забягна. Чак след година се чу, че било в съседния окръг. И знаеш ли защо не се върна тогава? От срам!

Зимъс на два пъти идваха хасковлии да се пазарят. Аз обаче пазарлък не правя и кучето си не продавам. Виж, жената по мога да дам, ама нея никой я не ще!

Първия път ми даваха хиляда лева суха пара. Почерпих ги като сватове и им дадох пътя. Втория път носят печено агне и две плетени дамаджани с двойни дръжки. Пак нямаше да го дам, ама тъй се случи, че синът и снахата си бяха на село. Излизам да наляя ракия и чувам от съседната стая как тя му чете: „Чувал ли си, вика, една песен: «Николчо кара баща си, кара го да го продава...» Тази година вноска за колата ни излиза, как я мисли той!“

Чух тези думи и склоних за хиляда и петстотин. Качиха го хората на „Нисата“ и си заминаха като сватбари. Като се скриха зад завоя, и нещо ме прободеше през сърцето, легнах и станах чак на другия ден. За малко да дамлюсам. Станах, ходя и за работа се захванах, но съм като болен.

Харизах им кучето, мина не мина време и се получава призовка от Хасковския съд. Брех, майка му стара, викам, откъде-накъде съд, и то чак в Хасково. Пък и не ми идва на ума за какво ме викат.

Моята, нали е жена, наплашена вяра, нарежда: „Туй ще е за кучето!“ Куче ли, викам, какво куче? Нали се спазарихме с хората честно и почтено.

„Тъй било, проплаква тя, ама ти ги излъга. Насипаха ти каскет пари за едно куче. Нито се дои, нито се стриже, нито се яде. Какво сторих, божке, на стари години жена на затворник да бъда?“

Проста жена! Върви й разправяй, че както на портата ми пише „Образцов дом“, тъй и на неговата колиба трябва да е написано „Образцово куче“ Че като пък съм ги излъгал, те да не са малки. С държавна „Ниса“ дойдоха и три кила ракия ми изпиха. И ветеринарен лекар водеха, и счетоводител. Какво си мислиш, че те не разбират от кучета и от пари и хоп, бъркаш им в джоба и си вземаш колкото ти трябва.

Няма как, дигнах се, и в Хасково. И каква излезе работата? Резил за ловната дружинка и лека пръст на мойто куче! Сърцето ме заболя, като ги слушах. Сякаш човек им бях продал, а те взели, че го затрили. За убийство трябваше да ги съдят, в затвора да ги пратят! Ловните им билети да вземат, пушките им на чешми да направят, пак ще им е малко!

— *Бай Атанасе, хайде да не си губим времето! Говори по същество. Как стана тъй, че обувките на умрелия се намериха в твоя двор?*

Остави сега обувките, ами гледай смехории. Отиват моите хора на лов с кучето, дето им го продадох. Пускат го и, има-няма след цигара време, то хваща следата. Това са свидетелски показания! Води, води и изкарва звер на пусията. Като ти казвам звяр, да знаеш, че е звяр! Трябва да има към триста и петдесет — четиристотин килограма.

Правили шейна и с трактор на горското са го извличали до пътя. Какво яде, какво пие, че става такава? Ние цяла година хрантутим едно прасе, че смески, че коприва, тиква ще му наклюцаш и накрая като дойдат колачите, тичаш до магазина за две кила салам, че да си доядат.

И аз съм убивал такъв глиган, ама мойто беше къде-къде по-страшна работа. Такъв звяр върви като плуг през картофите и след него можеш направо да сееш. Показаха зъбите като веществено доказателство, а съдията вика: „Това са ловджийски локуми!“ Че се наложи, момче, да се вика нещо лице от Ловно-рибарския съюз. Казах им, че няма какво да си губят времето, понеже по-нещо лице от мен едва ли ще се намери, разгледах глигите и потвърдих, че са от глиган.

В дружинката се случил един много аджамия човек. Вкарали го с връзки. И моето куче изкарва глигана на него. То още не го познавало, иначе на такъв ще му изкара глиган на върба в петък! Както ти казах, беше много умно и връзки не признаваше. Ама той човек съгрешава, че животното няма да сбърка.

Та излизат от сечинака, и хоп на поляната. Два декара голо място, имаш време да се прицелиш, да му гръмнеш веднъж, ха още веднъж и ако не го удариш, да си хвърлиш пушката по него. Да, ама тоя нали бил връзкаджия — де ти сега връзката, че да ти смигне и да ти натисне спусъка!

Моето куче било захапало глигана за едното ухо и го възседнало тъй, както кадъна възсяда магаре. Оня вдигнал пушката, без много да му мисли. Не пушка, ами топ! Потегля наведнъж и двата масура...

Да видиш какво ми й чудо станало! Квичене, грухтене и псувни.

Останалите ортаци, дето ми броиха парите за това безценно куче, завеждат иск за две хиляди лева. Та за туй ме викаха мене, да потвърдя цената.

— *Жалко за кучето. А как попаднаха у тебе жълтите обувки?*

Ей, какъв човек си бе? Аз ти разправам тука такива страхотии, а ти обувките, та обувките. Как попаднаха? Ами ей тъй! Това мое куче беше голям прибирник. Къде каквото намери, го носеше у дома. Обувка се загубила някъде — носи я, кесията си загубил някой — и нея носи. Та, изглежда, моето куче ще ги е домъкнало отнякъде.

— А знаеш ли точно откъде ги е взело?

Откъде? От комшията Рачо ги взело то. После излезе работата на ръка, ама да ти кажа, не можа да се разбере всичко. Криминалност се получи някаква!

Прибирам се една вечер от стопанството и мама вика: „Атанасе, ей там съм откъснала две дългнести тикви от плета. Вземи, та ги наклюцай на прасето, стига е квичало!“

Деветдесет и две години вече кара мама, нефелна е, недовижда, че и не помни много.

Къде, викам, по това време тикви, мале? Тиквите ги изяде старото прасе, дето ще му струваме половин година. А тя: „Ей там съм ги облегнала на дувара.“

Не ѝ повярвах, ама нали е стар човек, също като малко дете е и за да не ѝ счупя хатъра, отидох. На старата ѝ идват едни такива мисли, сякаш съм четири-петгодишен, че и с бастуна посяга понявга. Какво да правиш, и нас това ни чака?

Наближих дувара и гледам две жълти обувки, а на тях пише нещо на дряновски. По нашия край на неразбрано нещо викаме написано по дряновски, защото дряновците първи написали името на своята гара с латински букви. Не съм учил кой знае колко, като комшията Рачо, но да чета и пиша мога, ама тези букви не можах да ги прочета.

Обувките бяха хубави и най-важното нови и яки. Имаше бая ходене с тях. Здравата обувка веднага си личи. Лицето ѝ няма скъсване, като пипнеш кожата — като жива. Отдолу бяха нашарени и с дебела гума. Зимно време с такава обувка не можеш да паднеш, защото зъбите ѝ са като на трион — обърнати на чапраз.

Както виждаш, още не съм тръгнал бос, че да чакам някой да си хвърли обувките в двора ми, но се зарадвах. Таман са, рекох си, за мене, да ходя на лов. Аз вече четиридесет и пет години на пушка слугувам и мога да ти кажа, че за сухо време за ловджилък няма по-добра обувка от цървула. Хем леко, хем здрава, че и безшумно. Ако пък обуеш и две найлонови кесии отгоре връз чорапите, карай през росата и се не бой. В нашето село има един Михо, много добър човек. Синът му работи по корабите. Последния път като се върна от чужбина, му донесе две кесии с нарисувани момичета. Уж препасани с едно парцалче тук-таме, ама кажи го без нищо. Кога тръгнем на лов, бай Михо си обуваше кесиите и като се загледаме, забравяме на тях ли

да смигаме или на зайците. Сума заек се изтърва покрай тая голотия! Втора година ги коландри човекът, ама боята им изпада, момичетата досущ оголяха, но то и зайци вече няма! Синът на бай Михо е оправен човек. Ей го сега и вила взе да дига близо до твоето лозе. Кога си дойде пак да види строежа, може и химикалка с гола жена да му донесе. Бай Михо пък вика: „Аз да дигна вилата! Че то се окъоравя вече, Атанасе! К’во да пиша с таз химикалка? Пък за жена — пази боже! Аз в пътя не видя, пък ти на жена ме насъскваш!“

Взех обувките, влязох вътре и извадих от шкафа едни нови чорапи. Голяма къща имам, подреден съм и гардероб четирикрилен с надстройка имаме, ама там слагаме по-нови работи и на снахата дрехите, кога си идват на село.

Отвън под асмата имам чешма. Измих си хубаво краката и обув чорапите й обувките. Стискаха ме малко на лявото кутре, но се търпява. Като походя, рекох си, като ги поразтърча, и ще се окалъпят и няма да стискат.

Излязох пред къщата, ама не седнах на пейката под черниците, ами ходя напред и все в краката си гледам. От време на време поглеждам надолу да видя дали си иде моята. Тя работи на фурната и меси хляб за цялото село. Някой път, като я хване юнашка сърдитня, вика: „Аз с тия две ръце храня хиляда души!“ Като каже тая приказка, и веднага разбирам, че ще се караме. Иначе много добър човек щеше да бъде, ако да беше мъж — и работна, и яка, от оран и копан разбира, на Свети Трифон лоза може да ти изреже, присадка с калем да ти хване, всякакво животно да заколи и одере, магарето сама запряга, обаче не пие вино, тютюн не пуши и не ходи за зайци.

Ей я, че си иде отдолу. Носи два топли хляба под мишница, в краката ми гледа, но усещам, че мисли за тия две ръце, с които храни хиляда души. Като ме наближи съвсем, едва-що не хлъцна.

„Какви са, вика, тези хулигански обувки? Боже, покривът ни прокапа, една керемида няма да купи, ама с ловджийски чизми се нагласил!“

Нито са хулигански, нито авджийски, рекох й, ами мама ги намерила до плета.

Връцна се оная жена, хвърли двата хляба на пейката, връхлетя да ги събува и я подкара на умряло: „Божке, мъжо, магия е това! Жълта магия със сярата са ти направили! За хубавото куче ти завидяха!“ Каква

магия, смее се аз. С тях прасето се канех да храня — пък тя магия. По-голяма магия от теб има ли?

Като взе да се тръшка онази жена, сякаш се кани да играе витовско хоро, като каза не ща ги в къщата си — не, та не! Да видиш какво нещо е простотията — можеш да му вземеш, ама не можеш да му дадеш!

Вечерта се каня да лягам, тя вика: „Докато не ги махнеш тези обувки, при мене няма да спиш, ами при магарето.“

Аз съм мек човек, търпилото ми голямо и на мравката път правя, ама се ядосах. Къде да ги махна ма? Тъй се маха то! Да не е комар, че да му махнеш! Свикнах й, но вече съм склонен, защото, нали знаеш, с жена на глава не се излиза.

„Че хвърли ги в комшията, вика!“

Като ми каза туй нещо, и се опомних. Чакай, викам, бе, Атанасе, тези обувки твои ли са или чужди? Кой си хвърля новите обувки току-така в чужди двор, че не ги и потърсва. Не е чиста твоята работа! Признавам, че ми свидеше за обувките, но се надигнах и отидох в градината. Носи ги със здраве, рекох и ги пуснах зад плета.

На другия ден станах рано и първата ми работа да погледна в бурена. Гледам, обувките ги няма. Ей, мераклия човек! Не чака да съмне и ги прибра! Тъкмо, викам, на Рачо тези обувки ще му дойдат като харизани. Той и без туй обича да се кипри и да се усуква около булките.

Следих няколко дена да видя какво ще излезе. Човекът си ходеше мирно и тихо с цървулите и ни лук ял, ни лук мирисал. Работата ми се видя съмнителна, подпитах тоз-оня не са ли го виждали, като ходи в града, да обува едни жълти обувки.

Хората казаха, че все тъй си ходел, както винаги с кафени полвинки.

— *Интересно, как отново са попаднали у тебе жълтите обувки?*

Ха, познай де! Кучето, кучето, момче! Като отидох на лозето, и ги намерих в колибката. Умно куче, ей, разбрало, че моята ги не ще, и ги занесло в колибата. Пренесло ги и ги скътало в един ъгъл. Сума време стояха там. За малко щях да ги изгоря. Като видях, че се каниш

да правиш плашило, рекох, чакай да му ги дам, да не ходи това плашило босо. И друго — косът много се плаши от жълтото. Веднага напълва гащите и грозде не помирисва.

Ако искаш да знаеш повече, питай Рачо, той сигурно знае нещо. Привикай го като мене и го разпитай. Ама си опичай ума и от твоето не се дели, защото той обича да послъгва.

Рачо Проинов — отчетник в стопанството, 55-годишен:

Трудно си ме намерил, защото в село сме двадесет и трима Рачовци. Дето се вика, на път — Рачо, през път — Рачо. Ако беше питал за Рачо Мерака, веднага щяха да ти кажат и упътят. Мене така ме знаят в село. Тоя прякор ми излезе на стари години, защото обичам да позакачвам булките. Като си помисля, и на младини бях такъв. Весел живот ей, сляп да си, ще ти се отворят очите.

Баща ми беше заможен и учен човек. Навремето учил в Априловото училище и душа даваше за учене. Бях единственият му син и ме даде да уча в Свищовската търговска гимназия. Под носа и по страните ми бе взела да покарва брада и всяка вечер се пристъргвах с един бръснач, купен на старо. Свирех изкусно на мандолина пак по причина на баща си. По онова време това беше много нещо. Та с тая мандолина и бръснача вече минавах за мъж. Хазайката, у която живеях, беше много млада, но първа забеляза това и вместо да си уча уроците, я придружавах вечерно време да гледаме Дунава. А голяма река е хубаво нещо по вечерно време. Когато слънцето залезе, водата остава още дълго време да свети, играе, сякаш прехвърля лъчи от деня. Отсреща в Румънско синее ниският бряг с високи тополи. Между тях проблясва вечерно слънце, окото топли! Отгоре по водата заедно с шлеповете се спускаха и виенски валсове. На палубата на някой влекач се случваше да видим грамофон с фуния, от която долитаха слаби, но упиващи звуци.

Една вечер, като се върнахме с хазайката вкъщи, мъжът й ме удари с един виенски стол. Ей този белег на главата ми е оттогава. Тъй се оттече надолу по Дунава моето учение заедно с виенските валсове.

— *Как попаднаха у тебе жълтите обувки, бай Рачо?*

Вие, младите, припряно живеете и все на лъскаво се хвърляте. Ама хубавото не е в лъскавото. Имах тука преди време закачка с една жена. Лозето искаше да ѝ пръскам. Каква жена — с чашка да я изпиеш! Селянка, обаче не я давам за десет гражданки. И да кажеш, че нещо се облича, да се гизди и гласи, неее! С една рибарска мрежа да я заметнеш, пак ще си бъде хубава.

Та тая жена ме помоли да ѝ напръскам лозето. Сама жена, мъжът ѝ работи по националните обекти строител, няма как, трябва да се помогне. Ние, селяните, по това се различаваме от гражданите. Отидеш в града от някоя жена щипка сол да поискаш примерно и мъжът ѝ те гледа като бодлив бик. Пък аз и да не ме беше викала, сам щях да се натискам да ѝ помагам. Че то на такава жена как да не помогнеш? Ще ѝ помогнеш не, ами и още как! Не тяхното — лозята на АПК-то съм готов да напръскам заради нея!

— *Когато отиде на лозето ли, намери обувките?*

Кои, ония хубавите обувки ли? Дето бяха с гума отдолу и с дебели връзки. Не! Обувките ги намерих преди това. Ама, чакай, аз ще ти разказвам подред, че да ти стане по-ясно!

Сутринта станах, нахраних животните, защото жена ми беше заминала рано-рано на полето. Пръскачката си я държа на лозето, тъй че взех само торбата с хляба за закуска и тръгнах. Мислех за час-два да го напръскам и да се прибера в стопанството да си гледам моята работа.

Предния ден жената, дето си имахме приказка, ми каза, че ще накара един човек с каручка да ѝ изкара варела с разтвора. Малко ме усъмни тая работа с тоя човек, но чужда жена, не иде да ѝ се месиш в работите. Отидох първо на нашето лозе, взех си пръскачката и тръгнах към другата страна на баира, където е нейното. Има-няма петстотин метра път. Стигнах лозето, гледам за варел с разтвор — ни варел, ни разтвор. Шмекер жена излезе тая. Ама понеже съм дал дума, нямаше как. То поне да беше пунала нещо авансово, ами то само казал-рекъл. Върнах се назад. Между лозята сме си направили един циментен резервоар и в него няколко човека си правим разтвора. Напълних помпата и взех да мисля откъде да мина за по-направо. Мисля, мисля,

с пълна пръскачка на гърба все далеч ми се вижда това лозе. То и кисело излезе после гроздето, само дето бяхтах толкова път.

Реших да мина по обиколната пътека. Може да е по-далеч, но пък и по-равно. Тръгнах и бях изминал около стотина метра, когато видях пред мене нещо да се жълтее. Какво ще е, викам си, това жълтото, и веднага помислих за змия. Отстъпих малко встрани и за всеки случай стиснах по-здраво лулата на пръскачката. Забих поглед в храстите и заставах неподвижно. Стоя и не мърдам. По едно време гледам, левият ми крачол трепери. Тях, рекох си, не съм добре с нервите. На лекар ходих, хапчета гълтам, сиропи пия! При такава жена кой ще е добре! Мислено си давам кураж. Викам си, Рачо, войник си ходил, мобилизиран си, колко дуvara си прескачал нощем, а те е страх от жълто нещо. Като присегнах с лулата, видях, че и тя трепереше. Замахнах леко и чукнах жълтото внимателно, за да не би да го разсърдя много. То изкълтя на кухо и се преобърна. Гледай ти какъв пътък! На него пишеше: „А — ДИ — О — С“.

— Адидас, бай Рачо. Така се казва фирмата, която произвежда тези обувки.

Как да е де! Понечих да ги извадя, ама пак с лулата и без да искам, съм стиснал дръжката. Хем виждам, че е обувка, а скочих като ужилен, като чух да съска. Пък то да имало в пръскачката малко въздух. Аз ти казах и преди — не съм добре с нервите. Добре все пак, че не ги изцапах със син камък. То като ги изцапаш със син камък, по-добре ги хвърли някъде да не се виждат, че да се подлъже и друг.

Свалих помпата и седнах на пътеката. Взех ги в ръце и като гъби ги огледах отвсякъде. Първото нещо, което си помислих, е дали ще ми станат. На око като ги мерих — като за мене са. Но окото лъже! Вървиш след някоя булка, гледаш отзад всичко й е наред, а като я изпревариш и я погледнеш — отвори се, земьо, да падна. Окото е лъжливо и ненаситно — от мене да го знаеш. Обаче моето око никога не ме лъже. Е, послъгвало ме е, но докато бях млад, защото младото око лесно се лъже. Събух си цървулите и ги премерих. Станаха ми, само ме стискаха малко на лявото кутре. Надигнах се и се поразтъпках нагоре-надолу по пътеката. Е, какво да ти кажа сега! По-друго стъпва човек с такава обувка. Хем меко, хем леко и някак си мазно стъпваш. С

такава обувка в чужда къща влизам посред нощ. На сутринта като изляза, пак няма да ме усетят. То за такава работа по нощите е най-добре да ходиш бос, че като те хванат, да не ти станат зян поне обувките.

Понарадвах им се, кутрето ме заболя и ги събух. Нахлузих пак цървулите, а новите обувки взех под мишница, нагърбих пръскачката и поех по пътеката. След като онази жена ме праметна с разтвора, сега бях доволен, че съм намерил нещо хубаво, и заради туй работата не ми тежеше. Напръсках лозето надве-натри, прибрах пръскачката и се измих хубаво със събрана дъждовна вода. Обух новите обувки и си тръгнах към село. Стъпвам като на парад, подире ми се вдигат малки облачета от прах, сякаш по облаци стъпвам.

Вечерта моята жена, като че ли някой ѝ е казал, че си ида, ме срещна пред портата. Подшушнал ѝ е някой нещо, иначе откъде-накъде ще ме чака. Уж беше на работа, пък си дошла по-рано, пъхнала ръце под престилката и ме чака. Човек като я погледне, ще си помисли, че се кани да месва хляб, само чака да ѝ втаса тестото. Даже ми отвори и вратата да си вляза и аз се проврях покрай нея, защото е много дебела. Тръшна вратата след себе си и на мен ми стана ясно какво се задава. Понеже съм човек притеснителен, взех, че се спънах в долното стъпало. Че като взе да къльне и да се тръшка като закляно пиле: „Боже господи, с какъв мъж си ме събрал, господи, какъв мъж си ми дал да вода! С нови обувки се нагласил, за да пръска лозето на оная... Пък аз, божичко, цял ден се бъхтам, двата края да свържа. Нашето лозе маноса, боже, той тръгнал на оная да пръска, дробът ти да се пръсне дано!“

Тези обувки, казвам ѝ кротко, не съм ги купувал, ами ги намерих. „Къде, вика, ги намери бе, къде ги намери, че да ида и аз да си намеря. На хората в устата ме тури, на цялото село за смях ме направи. Що не ги намери комшията Атанас? Ама той човекът си гледа в пътя, настрани не поглежда и нищо не намира. Не си ги намерил ти, нито си ги купил, ами оная ти ги е донесла армаган, когато ходи на обмяна на опит. Що мен не ме пратят на обмяна на опит, че да не се върна вече. Ама знаят те кого да пращат...“

Кълне и нарежда, не ти е работа! Нямаше какво да кажа, пък и съм се отказал да се препирам с нея. С жена като моята да се надхващаш и с малко прасенце да се надбягваш — все то!

Събух обувките, без да ги развързвам, видиш ли, хич не ми е до тях. Стъпих си в цървулите и отидох да си върша моята работа из село.

Надвечер като се прибрах, гледам обувките си стоят там, където ги бях оставил. Прескочих ги и си влязох в кухнята. Години вече спя в кухнята, защото не ме пуска при нея, ама и аз нямам мерак.

Разправят, че всичко било до време, само меракът до гроб, но не е тъй тя! Мина ми меракът мене, само прякорът и едното може не ми остана!

Вечерях каквото се намери, глътнах си хапчето за нерви, легнах и веднага съм заспал. Как няма да заспя, като цял ден разнасям като кираджийски кон разтвор по лозята?

Посред нощ се събудих от нещо, което светеше в прозорците. Сякаш бяха фарове на лека кола. Погледнах, и какво да видя: моята, с бяла риза до петите като таласъм, носи двете обувки и те светят като петромакси. Боята им беше такава — светеща. Пустите жълти обувки, не били като за мене... Че то с тях може и венецианска вечер да се направи. Виждал съм едно време такова нещо в Свищов.

Таласъмът отиде до плета, пушна обувките на земята. Ослуша се, огледа се и се върна обратно. След малко се появи с мотика й започна да копае. Чувах как се задъхва от яд. Изкопа трап, на който може да се опърли цяло прасе. Зарови ги, викам си, загърли ги, че напролет може да покарат. Ще берем и ще раздаваме на комшиите.

Легнах и пак заспах. Но сънят ми неспокоен, събуждах се и заспивах и все сънувам, че иманяри копаят в двора ми. Насън си мисля дали пък тези обувки не светят и под земята, както свети например заровено имане. И да вземат да ми шетат всяка нощ из двора? Ни лук, ни домати ще остане! Стреснах се от тази мисъл, станах и пак погледнах през прозореца. Беше взело да развиделява. Гледам на комшията Атанас копая, дето го гръмнаха като скитащо куче, пък той разправя, че го бил продал на някакви си хасковлии за две хиляди лева. Не две хиляди, две стотинки не давам за тая мърша...

Хайде сега, ние сме много тарикати, пък хасковлиите балами!

Рови копаят му с копой и изрови обувките. Помириса ги — харесаха му, вампирска пора! Взе едната и се мушна под плета. Взе другата, и нея занесе. Крадливо куче, ей! Яйца и пилета не останаха в селото от него.

Вземай, викам, прибирай, нека да му светят в двора на Атанаса, че да види с каква грозна жена спи.

Взех още едно хапче, отпуснах се и съм заспал като къпан.

Станойко Пеев — 26-годишен, оператор на металорежеща машина:

Лежах по гръб и правех колелца от пушек, когато човекът, облечен като спортист, изтрополя край главата ми. Вихрушката, образувана след него, отнесе кравайчетата. Трябва да мина покрай мене с четиридесет километра в час. Такова нещо аз мога да преценя. Стотни от секундата по-късно скочих и потърсих най-краткия път за бягство...

— *От какво толкова се уплашихте? Заплашваше ли ви нещо, искахте да се скриете от някого, или...?*

Не, нищо не ме заплашваше. Просто съм гърмян заяк и си имам едно наум. Пък и не обичам много-много да съм в очите на хората. Майка ми вика, че много лесно съм прихващал уроки, но това са бабини деветини. Свенливост го кажете, затвореност, както и да е, но където има двама, аз не съм човекът, който ще им прави компания. Като малък бях болнав и хилав и, с извинение, се напикавах в училище, затова децата ме избягваха. Спомням си, че през междучасията стоях в един и същи ъгъл, с гръб към всички и чоплех в стената. След време направих доста голяма дупка, можех да си пъхна целия пръст. Доста неприятности имах с този си навик! После като поотраснах, се оправих, но вече бях свикнал да съм сам и стана късно за пренастройване. С машината е лесно. Електроника има, копчета — натискаш ги и пренастройваш...

Като видях, че оня се отдалечава, че никой не ме преследва, защото наистина нямаше за какво да ме гонят, се успокоих и дръпнах от цигарата, която не бях хвърлил. Аз съм много страстен пушач, пуша по две кутии. Началникът на цеха ми се чуди и вика: „Как успяваш да свършиш толкова много работа и да изпушиш двайсет цигари. Ако не пушиш, можеш да удариш един робот в земята.“

Бегачът се отдалечаваше, а аз още усещах заешко топуркане в гърдите и ми стана смешно. Човекът си бяга, пет пари не дава за мен! Малко преди да се шумгне в храстите, видях как обувките му описваха жълти кръгове, сякаш се търкаляха по пътеката. Подобно движение извършват лопатките на водното колело, ако си спомняте, такива има много на морето. Никога дотогава не бях виждал такива обувки. Те ми взеха очите, фосфоресцираха и ме привличаха като пеперуда на улична лампа. Аз съм човек впечатлителен, но едни обувки трудно могат да привлекат вниманието ми. Тогава в една торба носех десетина чифта, но нито един от тях не приличаше нито по цвят, нито по модел на тези на спортиста. В торбата имаше обувки с гума и гъон, подпетени и с износени ходила.

— *Какви бяха тези обувки? Къде ги носехте?*

Аз не съм обуцар, но не съм и крадец. Понеже ви имам доверие и зная, че няма да ме издадете, ще ви кажа нещо за тази работа. Искам обаче да разберете, че в това не влагам нищо престъпно. Даже не мога да ви дам долу-горе свястно обяснение защо правя всичко това.

При мене се получи нещо като хоби. Събирах обувките така, както се събират гъби. Постепенно започнах да се увличам, като марколюбителите например. Влизах рано сутрин в някой жилищен блок от новите квартали и обхождах етажните площадки от горе на долу. Макар действията ми да приличаха на кражба, аз отнемах нещо, което е направо за изхвърляне и нито за миг не допусках, че върша престъпление.

— *Това е твърде заплетен казус! Къде работите?*

Работя като оператор на металорежеща машина с цифровопрограмно управление. Не обичам да се хваля, но ако кажа, че на моята възраст съм постигнал върха на квалификацията, нито ще излъжа, нито ще се изфукам. Аз съм роден на село, израсъл съм, дето се вика, на полето, но от тая работа нищо не разбирам. От малък ме влече техниката. Има и друго — гледам си съзнателно работата, спирам навреме, почвам навреме, гледам да съм незабележим и може би затова ми викат мухльо. Може би защото нямам особени желания

или поне непостижими желания. Даже си мисля, че няма какво повече да искам. Имаме на село голяма двуетажна къща. Вторият етаж е мой, обзавел съм се много добре. Имам баня с вана, за каквато могат да мечтаят мнозина граждани. Пътят ми до града е двадесет минути, а автобусите са на половин час. Все едно че живея на вила. Доволен съм, ако мама направи два-три пъти в седмицата сутлящ, да дават филми от времето на нямото кино или нещо интересно и да си наглеждам зайците порода „Великан““. Виждали ли сте? Зайците „Великан“ са особено нещо — хем заек, хем великан.

Какво да искаш повече — всички не можем да бъдем на екрана, трябва да има и зрители!

Имах една приятелка, работеше като качествен контролор в завода. Тя вече е женена, има и две деца, но няма какво да си кривя душата — продължавам да мисля за нея. Срещаме се рядко, казваме си по нещо, но то не е снимка, да я скъсаш и да я хвърлиш в кошчето.

Преди няколко седмици я видях отново. Беше се наредила на една опашка, така че можех да я разгледам, без тя да ме види. Нищо особено нямаше в нея — жена като жена, облечена прилично, сресана, може и червило да е имала, но аз това не го видях. Видях само подпетените ѝ обувки, изглежда, обути набързо, колкото да изтича до магазина. Беше толкова грозно, че ме досрамя и изпитах съжаление към себе си.

— *Каква връзка има между нейните подпетени обувки и адидаските?*

Един ден моята приятелка ме покани на гости. Искаше да ме запознае с родителите си, нещо, на което на село му викаме сгледа.

Казах на нашите и после съжалих, че го направих. Мама, горката, се разболя от мерак. Баща ми ме попита само имам ли пари, прави се, че не е станало кой знае какво и само припомня на мама как кога ходил да я иска, нов костюм си бил купил, нови обувки, ланеца на брата си взел...

Реших да не им развалям празника, макар че си имам всичко. Изтеглих от книжката пари и се облякох от главата до краката. Старите примират, защото вече ме бяха отписали. Голяма радост беше.

В уречения ден позвъних на вратата и ме посрещна майка ѝ. Кимна ми любезно с глава, с една цикламена усмивка от червило, но не ме покани вътре. През откренатата врата се чу неясно шушукане. Аз съм винаги нащрек и си казах: „Станойко, шушу-мушу къща разваля.“ Подразбрах, че говорят за мен, наведох се досами вратата и чух майка ѝ да казва: „Каж ми да си събуе обувките, че то там по село — кал и говежди фъшкии...“

Моята приятелка се показва зачервена от притеснение. В ръце държеше терлици, ушити от износено палто и украсени с гайтан като черкезки елек. Направих се, че нищо не съм чул, и се усмигнах. Обаче аз си зная какво ми беше.

Събух си обувките отвън и обух терлиците. В антрето беше много тъмно, не виждах нищо и се спънах. Помислих си, че това не е на хубаво и така и стана. Още с влизането в хола се хлъзнах по покрития с прозрачен полиетилен килим и връхлетях върху масата. Тя се блъсна в салонния бюфет. От него падна една порцеланова балерина, която си счупи крака. Майка ѝ извика на умряло. Бащата, който се бръснеше в банята, се поряза и веднага излезе по потник. Стоях с ръце, вкопчени в масата, бях толкова изненадан, че не смеех да мръдна. Гледах ги как се пъгнаха под бюфета да търсят крака на балерината. Намериха го бързо, изправиха се и баща ѝ каза: „Няма ѝ нищо. Ще се залепи с епоксидно лепило.“ Майка ѝ отвърна скръбно: „Да, ама ще личи!“

После, когато седнахме около масата, разговорът се въртеше все около този крак. Моята приятелка отвори кутия бонбони и ме почерпи. Бях толкова притеснен, че едва ли можех да дъвча. Седях мълчаливо и само кимах от време на време с глава, без някой да ме е питал нещо. Бонбона бях оставил на края на масата и го гледах упорито. Моята приятелка, сякаш се уплаши, че мога да го разтопя с поглед, протегна рязко ръка и го върна в кутията. Разбрах, че съм смешен, и бях доволен, че тя не се преструва. Помълчах още малко, видях, че и аз няма за какво да се преструвам, и станах да си ходя. Обикновеното в такива случаи: „Ама чакай, къде се разбърза“, се каза и тогава, но всичко беше съвсем на вятъра.

Когато останахме сами, отвън пред вратата, докато събувах черкезките терлици, ѝ казах: „Ами ако краката ми... такава...“

Тя премига ситно-ситно и отвърна: „Баща ми ги топи във формалин. Съжалявам. Ако искаш, обади се пак.“ Взе терлиците и бавно затвори вратата. Разбрах, че ѝ е много срамно и неприятно. И може би още повече ме доядя на нея. Една усмивка, един поглед в този момент щеше да промени всичко. Да беше въздъхнала поне...

Останах пред вратата сам и по чорапи. Понечих да си обуя обувките — гледам, там, дето ги бях оставил — чужди обувки. Някой се събул набързо, без да ги развързва, и си тръгнал с моите. Не казвам, че ги е откраднал. Сбъркал човекът! То толкова много обувки пред вратите, на камари, че как няма да сбъркаш!

Обух чуждите обувки и си тръгнах. Няма да си ходя бос я! Стискаха ми отзад на петите и докато си отида, краката ми се разраниха. Остави това, ами от краката стискането като че ли полази по мене и стигна до главата. Ще кажеш, мръднал си. И аз тъй мисля. Даже два пъти ходих на психиатър, ей тъй, да се проверя. Вика — нормален си!

Стяга ме, стяга ме шапката, докато един ден си казах нещо такова: „Аз съм човек специалист, държавата полза има от мен! Не може ти мене да ме продаваш за два квадрата найлон! Край! Божите кравички умряха! Започва отмъщението на терлиците!“

— *Изглежда, много силно е било озлоблението ви? И все пак не мислите ли, че такава реакция е твърде необичайна?*

Сега като ви говоря, ме досмешава. И сигурно има за какво. Може би малко поукрасявам, но долу-горе в такъв смисъл бяха думите ми. Смешно е наистина, но и малко тъжно...

Оттогава започнах да навестявам стълбищата и коридорите. В началото си казвах, че си търся обувките, но всъщност си отмъщавах, колкото странно и неестествено да изглежда.

Първо ошетах блока на бившата си приятелка. След това ги започнах по номера, а после съвсем безразборно. Обикновено правех това рано сутрин, но понякога се случваше и късно вечер, че и през деня. Влизам в блока, напълвам си торбата и си отивам. Изглеждаше толкова просто и лесно в началото. Беше като игра, която много ме забавляваше. Няколко пъти щяха да ме хванат, съзнавах, че става опасно, защото бях почнал да се прочувам, но вече не можех да се

откажа. Когато мина покрай някой блок, все ме тегли към входа. През ръката ми е минало мъжко и дамско; с гьон, гума, полиуретан и суров каучук; зимни и летни; чепици, ботинки, галоши, ботуши, маратонки, сабо... Детските обувки не вземах. Стигнах дотам, че по обувките можех да позная какъв е стопанинът им. Няма шега, на обувките ти е написано всичко за тебе. Нови обувки обаче не съм вземал, пък и не са ми попадали. Новите всеки си ги прибира вътре. Нови, макар и не съвсем, бяха обувките на спортиста. Сигурно си ги е донесъл от чужбина, защото такива обувки дотогава не бях виждал. Трудно ще ме разберете — това даже не е и колекционерска страст. Това е желание да освободя хората от ненужното, от това, което им пречи. Затова и тръгнах след него, когато го видях. Бях сигурен, че бегачът ще спре, ще изуе обувките и чорапите и ще ги хвърли под някой храст. Разбира се, неговите обувки не могат да се сравняват с тия, прилични на умрели плъхове по етажните площадки. Неговите бяха специални, така да се каже, професионални обувки, но аз съзнавах, че те не са му нужни, че те му пречат така, както букаите на коня. Метнах торбата на гръб и затичах след него.

— Не мислите ли, че той се е събул пред вратата на своята голяма цел, в преддверието на очакваната победа, а в този важен момент вие сте му взели обувките?

Не ви разбирам и не се наемам от чуждо име да кажа такова нещо. Бях чувал или чел по вестниците нещо за Ташко, но не го познавах лично. При срещата ни в лозята, не можех да зная кой е. Въпреки това той предизвикваше уважение, някакъв респект с красивото си бягане и аз нямаше да взема обувките, ако не бях убеден, че те повече няма да му трябват. Когато мина покрай мен, чух, че се заканва на някого. Човек не се заканва на себе си, той мълчаливо се самоизяжда, а което е още по-лесно и по-естествено — той се заканва на другите. Аз бях скрит зад храстите, така че не можеше да ме види. Пък и за какво ще се заканва на човек, който спокойно си лежи в храстите и мирно си пуши цигарата? Премислих ги тези работи набързо и чак след това забелязах, че повдига леко върха на лявата си обувка и стъпва повече на пета. Това бе достатъчно да разбере, че обувката му стиска и той се заканва на нея. За мен оставаше само да

изчакам, да се наведе и да ги откъсна като гъби пачи крак. И аз направих точно така, дори се наведох съвсем малко и ги измъкнах изпод храстите. Бях много доволен, че всичко стана така лесно, даже си подсвирквах, докато вървах към мястото, където палех огъня. Представях си как върху кладата от стари и непотребни обувки ще сложа жълтите маратонки. Когато огънят загори, те ще се изкривят, ще заприличат на какавиди, а после като пеперуди от тях ще литнат пламъчета...

Вървах по пътеката и вече приближавах мястото, когато неочаквано лекоатлетът се появи зад гърба ми. Не се обърнах да го видя, а го познах по шляпането на босите крака. Изпитах чувството, че не тича по пътеката, ами удря шамари. Без да се колебаю, като мислех, че е видял да вземам обувките, ги хвърлих зад мен и затичах. Надявах се, че след като си върнал това, което са му взели, ще се откаже да ме преследва. Оказа се, че съм се излъгал, че се потвърждава това, което казах преди, че обувките не са му нужни, защото той не се спря, а продължи подире ми. Изведнъж той извика: „Часовникът!“ Тази съвсем обикновена дума ме подлуди. Тя излезе като хрип от заморените му гърди. Ако бях я чул, когато лежах спокойно на земята, щях да я почувствувам не като заплаха, а като вик за помощ. Но дори и тогава, когато бягах уплашено, ми се стори, че чрез нея искаше да изрази някакво безгранично отчаяние. Очаквах, че ще ме напсува, ще ми вика крадец и всякак, но не и това.

В уплахата си бях забравил да хвърля торбата, излишната тежест ме удряше в кръста и ми пречеше да бягам. Държах я с две ръце, приведен под тежестта ѝ, и можете да си представите какъв успех в бягането можех да имам при това положение. Същевременно не ми се искаше да я хвърлям, защото само аз си знам с какво треперене съм я пълнил из жилищните блокове. Даже си мислех, че като ме хване, ще отворя торбата и ще му кажа, че събирам стари обувки. Видял съм неговите на пътеката и съм прибрал и тях. Това оправдание обаче не ме успокои, защото вече усещах горещия му дъх по врата си. Тази близост бе толкова ужасяваща, че хвърлих торбата. Сега изпитвам угризение, че постъпих така, защото той сигурно се удари лошо, но какво да правиш — първо идва страхът, след това угризенията.

Спортистът не очакваше това, препъна се и тежко тупна на земята. Падайки, той отново, почти в ухото ми извика: „Часовникът!“

Аз прихълцах от отчаяние и невъзможност да се изкопча. Вече си представях затвор, решетки и така нататък. В този миг у мене се надигнаха неподозирани сили. Испитах чувството, че ако махна с ръце, и ще полетя. Може би всъщност само душата ми полетя от страх. Това падане ми даде възможност да дръпна малко напред, вече не усещах горещото му, но равномерно дишане. И все пак мисълта, че той е трениран бегач, а аз бягам със сетни сили като подплашен заяк, ме обезкуражаваше. Вече бях на границата на възможностите си, онова чувство за почитане бе заменено от оловна тежест в краката. Може би щях да му избягам, ако отново не бе извикал тази страшна дума. Краката ми се подкосиха и паднах на пътеката. Човекът връхлетя върху ми, затисна ме и сграбчи ръката ми. Изви я така рязко, че извиках от болка. В този миг сякаш подивях от ужас, бях обхванат от животинско настървение и аз, човекът, който в живота си не съм причинил никому болка, го ухапах. Усетих солен вкус в устата си и вместо да се уплаша, впих още по-силно зъбите си. Беше ми все едно какво ще стане с мен, дали ще ме бие, дали ще ме убие. Важното беше да предизвикам колкото се може по-голяма болка, но той сякаш не чувстваше нищо. Гледаше часовника ми с разширени очи, но това беше само за миг. Наведе се и целуна стъклото. После започна да вика.

— *А какво точно викаше?*

Не си спомням. Беше нещо, което аз не можех да разбера, пък и не се напругах. Мислех, че съм попаднал в ръцете на луд. Ами аз не бях ли луд? Нима бях нормален в този миг, когато трябваше да разчекнат челюстите ми с нож? Защото от страх се бях вцепенил и само мозъкът ми се опитваше да предскаже начина, по който ще се простя с живота. С кола и моторетка съм катастрофирал много тежко, но в мига преди катастрофата не съм мислил за смъртта, както твърдят много хора. Може би защото не е имало време. А пък какъв е смисълът да мислиш за смъртта, когато тя вече не ти предстои. А тогава имах много време да премисля всичко. Той продължаваше да лежи върху мен, бях отпуснал зъбите си, защото ми бе станало безразлично и изгубих желание за съпротива. Съжалявах само, че моите родители не можаха да ме видят женен. Стори ми се, че докато беше трескав и потен, изведнъж омекна и натежа. Размърдах се и разбрах, че той беше

неподвижният, а не аз, както си мислех. Лежеше вцепенен и хладен като направен от гипс. Отново ме обхвана ужасът, че и аз ще се вцепеня като него, замяхах се, но не можах да се измъкна. С променен и непознат глас му казах: „Не си прави майтап. Или ме бий, или ме пусни!“ Той не ми отговори. Тялото му натежа още повече, задъхвах се от неговата тежест, но успях да се измъкна. Той се просна по гръб и аз отново видях как от очите му извира самота. Докоснах с пръст гърдите му на мястото, където бяха олимпийските кръгове, и изкрещях: „Не се прави на умрял! Няма да ме уплашиш с тези номера!“ Веднага след тези думи разбрах, че говоря глупости, стана ми ясно, че той е свършил. Опитах се да викам за помощ, но сякаш някой беше натъпкал в устата ми топка парцали и от гърлото ми излезе нещо като хъркане. Чувствувах, че губя въздух, и приклеках до мъртвия. Устата ми се сцепи, върху тревата закапа кръв.

После като в сън си спомням, че дойдоха някакви хора, говореха ми нещо, но аз известно време не разбирах нито какво ми говорят, нито къде се намирам. Най-после дойдох на себе си и започнах да търся обувките. Обърнах всички храсти, но не можах да ги намеря. Хората го отнесоха бос.

И до днес обаче не ме напуска мисълта, че аз съм виновен за всичко. Вече няколко пъти сънувам, че с него сме на някакво щафетно бягане. Виждам го как се приближава, подава ми запъхтян щафетата. Аз побягвам като луд. Изведнъж това, което смятам за щафета в ръката ми, извънпява. Събуждам се и виждам часовника. Ставам и си мисля, че ако не бях бягал, ако веднага му бях дал часовника, Ташко до ден-днешен щеше да си бъде жив и здрав.

Ташко Бързаков — 42-годишен, бивш треньор по дълги бягания, покойник: Всеки си има своя Маратон. Преди секунда бях погледнал часовника си, прескочих спуснатата бариера на прелеза като препятствие, без да гледам идва ли влак или не, увлечен и съсредоточен единствено в тичането. За мен то е форма на съществуване.

Едва бях напуснал града (до жп прелеза свършваше моята Атина, ако мога така да се изразя, с възрожденски къщи и три-четири комина, с израснали като гъби из червената глина нови жилищни блокове), и по

слепоочията ми шурна пот. По-рано това ставаше при първите десет километра. Тогава ми викаха „човекът с тенекиеното сърце“ и бях на върха на спортната слава. Много се гордеех с това определение и се опитвах да си представя едно такова сърце. В резултат то винаги ми изглеждаше като детска спестовна касичка.

А вчера жена ми каза, че вече не ставам за нищо. Тази мисъл ме измъчваше и сякаш ме препъваше, но продължавах да се движа равномерно, в добро темпо и ако успея да издържа... Все пак бях разсеян и непрекъснато се опитвах да насоча вниманието си към дишането. От земята, заедно със силата на мускулите, ме отблъскваше и силата на дълго потисканата обида. Бягах встрани, по прошарения с троскот банкет и минаващите коли ме обвиваха с хладни въздушни вихри, които ме изтласкваха почти в канавката. Зад стъклата ме гледаха любопитни очи, правеха ми физиономии и мислеха, че съм побъркан. Човекът, седнал в кола, е склонен към някакъв особен вид дребна, автомобилна подлост в рамките на закона за движението по пътищата. Като че ли придвижването от точка А до точка Б с лека кола е кой знае какво голямо предимство. Все пак не мога да скрия, че ми доставяше удоволствие да ме гледат. Сигурно покрай многото си недостатъци, съм и суетен. Носех червена шапчица с надпис „Маратон“ на латиница, небесносиня фланелка с олимпийски кръгове, сини гащета и бели чорапи и, естествено, жълтите лекоатлетически обувки „Адидас“.

Продължавах да вдишвам и издишвам равномерно. Същевременно дълбоко и безполезно се ядосвах на жена си. Беше невероятно трудно да синхронизирам дишането със законите, да ги обединя в общ енергиен източник и губех въздух и сили в излишни емоции. Това може да постигне човек, който много е тренирал и много е търпял. Напоследък бях изоставил тренировките и се упражнявах в търпение.

Жена ми бе слабо, може да се каже, безполово същество. Нейната хилавост се бе превърнала в съкрушаващ комплекс. Приличаше на дъска за гладене. И въпреки това аз безнадеждно обичах тази дъска. Имаше много други възможности, много други жени, но в това отношение човек като че ли няма кой знае какъв избор. Или може би правото на избор, възможността да избираш от многото е илюзорна представа, докато реалната възможност е само една, и то

предопределена. На едно състезание, когато бях на върха... Кой ли може да забрави добрите стари времена? Къде беше тя, когато ме носеха на ръце, когато стотици момичета мечтаеха да ме докоснат с пръст. Промъкваше се нейде из тълпата, защото бе определена да ми поднесе букет. И може би това е причината за моята глупава, кучешка привързаност — това тихо промъкване с букет, ненатрапващо се, нежелано и без възторга на почитателя. Когато се оженихме, Красимира ми каза, че тези букети ги е изпращала учителката по физическо възпитание. В редките два-три случая, когато ми поднасяше цветята без въодушевление, със сведени очи, аз подозирах това. Но какво нещо — от камарата цветя помнех само тия, цветята на безразличието.

Мислех и учителката. Тя беше луничава и червенокоса, имаше бицепси и бедра като на тежкоатлет. И колко странно — това мощно и здраво тяло притискаше в себе си една нежна и слабовата душа, една безмерна доброта, наивност и свенливост, която мнозина биха сбъркали с овчедушие, а то всъщност бе едно праволинейно, непретенциозно и необвързващо желание да обича. Ето, такава жена беше за мен! Но казано е, че всеки мъж си заслужава жената!

Освен това учителката Маринова притежаваше известна доза романтичност, а може би и талант. И което е най-важното, тя ме обичаше, но никога не ми показва или натрапи своята обич. Единственото, което направи при моите две посещения у тях, бе да ми покаже албумите си със стихотворения. Докато пишещият свят съчинява оди и сонети, посветени на любимия човек, тя сътворяваше отчайващо дълги тристишия. Сравнени с беговите дисциплини в атлетиката, те отговаряха на десет хиляди метра с препятствия. Те бяха задъхани, уморени и измъчени. Когато прочетох тези стихотворения за първи път, в мен се пробуди едновременно и жалост, и подозрение, че държа в шепата си чуждо сърце. Такова е било и любовното ѝ чувство — със скрити сили за спринт на финала, задъхано и изморено от препятствията, които създаваше моята въображаема слава и самолюбие.

Тези стихове тя преписваше на чисто в тетрадка с бели листове и ги украсяваше с олимпийски кръгове и факели, прилични на вулкани.

Поради моята глупост и непознаване на женската душа, желанията на учителката не получиха естествената си посока.

Красимира винаги премълчаваше кой изпраща букетите. Убеден съм, че учителката сама е настоявала за това, но в премълчаването винаги има или гузна съвест, или дребни сметки. Без да съзнава това, Маринова позволи на друга да ѝ сече пътя и да влезе в нейния коридор. А колкото и да си силен, това винаги демобилизира. Петиците по физическо възпитание, написани на преносителката на букетите, бяха напълно незаслужени. Учителката твърде късно разбра това. Имаше Менделсон и така нататък.

Една кола профуча край мен, свирейки пронизително. Бе невъзможно да ме ядосат повече. Продължавах да си представям, че чупя яйца. Това бе моя тайна, която многократно ме е изкачвала на стълбичката на победителите. По-късно, когато станах треньор, я споделих с момчетата, но те ме слушаха недоверчиво и никой не можа да я усвои. Може би им липсваше въображение, кой знае?

Записах се да тренирам лека атлетика и в началото ме пробвах в спринтовите дисциплини. Още на една от първите тренировки треньорът поиска да си представя, че тичам в гора и с краката си троша съчки. Бях още много малък и без особена фантазия. Казах му, че не мога да си представя такова нещо, след като съм на стадиона. „Ами тогава представи си, че чупиш яйца!“ — иронично каза той.

Когато спечелих първото си пионерско състезание, той дойде, потупа ме приятелски по гърба и прошепна: „Как са яйцата?“ Добре, отвърнах му аз. Той, разбира се, не знаеше, че номерът с яйцата действително съществува в моето въображение, че се беше превърнал в едно изпитано средство за съсредоточаване, в източник на допълнителна енергия.

Отбих от пътя и тревата се хлъзна над глезените — хладна и нежна като котешка козина. Познавах всяко камъче и всяко стръкче по този маршрут. Бях го измервал и коригирал много пъти. Бягал съм и по едва наболата трева, по жилава и суха през лятото, в есенната кал и по замръзалия сняг. Нарочно определих така маршрута си, макар че имаше допълнителни натоварвания. Умирам да бягам по трева, това е! Чувствувам го като най-висше общуване, като галене с природата.

Росата се бе вдигнала и разлюлените треви нашепваха нещо неразбираемо...

Жена ми не умееше да шепне така. Тя седеше дълго и мълчаливо в креслото пред телевизора. Когато се налагаше да разменим някоя

дума, тя крещеше и аз болезнено разбихах, че ме мрази. А най-тежко бе това, че не можех да проумея причините за тази омраза.

Беше се оженила за мен по лекарско предписание и никога не скриваше това, напротив, непрекъснато ми натякваше. Може би търсеше съчувствие и с близки, и с непознати. Лекарите ѝ бяха казали, че след брака хистеричната ѝ невроза ще изчезне и ще напълнее. Но не напълня и ме намрази. Деца не даде господ. Подозирах, че тя не искаше да имаме. Затова се грижех за нея като за дете. Хранех я, дето се вика, с мляко и мед, но въпреки това тя не напълняваше, може би защото я ядеше нещо отвътре. Вчера ми каза, че съм некъдърен, че не ме бивало да направя така, че тя да напълнее. Като че ли това зависи от мен. За себе си знам, че съм в отлично здравословно състояние и добра спортна форма. Колегите направо ми завиждат, чудят се как мога да издържам на това натоварване, като бягам разстоянията заедно с момчетата, които тренирам. Мога да мина за двадесет и пет годишен, макар че съм на четиридесет. С едно малко условие, разбира се — да не се смята плешивината.

Да съзнаваш, че си стопроцентов, хайде да не е във всичко, да е само по отношение на здравето!

Да знаеш, че си пълноценен, и заедно с това да те смазва невъзможността да направиш някого по-дебел! Такъв живот е неприемлив! Но понеже нямах сили да се разведа, реших да си дам това доказателство, макар и без свидетел. Когато знам, че съм най-издръжливият човек в света, ще ми бъде по-лесно да понасям.

Не бях обувал адидаските отдавна, кожата бе изсъхнала и ме стискаше на лявото кутре. Обувките са много важно нещо за маратонца. В никакъв случай не бива да му стискат или пък убиват. Това се отнася за всеки човек. Стискат ли ти обувките, и нещо започва да ти куца — я мислите, я настроението, я желанията. Бягайки, търсех място, където хем да се виждат, хем да бъде забележително с нещо, за да мога да го запомня. Защото вече разбихах, че ако искам да направя нещо, непременно трябва да събуя обувките. Етиопците — едни от най-добрите бегачи на дълги разстояния, — и те бягат боси. Случвало ми се е няколко пъти да бягам с такива бегачи.

Най-после видях подходящо място, изхлузих обувките и чорапите и ги мушнах под храста. Щом престана да ми убива на кутретото, почувствувах внезапно общо облекчение, дори с радост

открих, че вече не мисля за жена си. Препуснах с невероятен спринт, лудешки, като хлапак, който гони файтон. Като малък често бягах подир файтоните, изтръпнал от заплашителното свистене на камшика в ръката на файтонджията, но и от бясното въртене на колелата и миризмата на запотени коне.

Бях поизморен, но бягах вдъхновено, с неподозирани сили и пресякох издълбаната от мен в земята финална линия. Мигновено погледнах часовника си и тогава краката ми се подкосиха. Изведнъж сякаш всичко в мен се разбяга в различни посоки. Зави ми се свят и от гърдите ми се надигна всичкият горчив плач от детството...

Електронният ми часовник показваше 27 часа и 68 минути. Изведнъж разбрах какво нещо е безвремието, какво е човекът, попаднал в нищото. Бях пропилял златния си шанс заради един часовник.

Огледах се безпомощен и смазан като загубено дете и видях човека. След чувството за разпадане, той като че ли ми вдъхна душа. Никога по-рано не бях усещал такъв прилив на радостно вълнение, такъв копнеж и стремление към това същество. Винаги съм смятал хората за нещо обикновено, нещо естествено и съществуващо от само себе си. В моя свят на безвремие и самота той се появи като пришълец. Това не беше човек, а бог, метнал на рамото си торба, вървящ през полето, допушвайки фасата си, от който изтръгваше едри като нимби колелца. На ръката му от време на време проблясваше стъклото на часовник. Той носеше времето!

Стоях захласнат и се любувах на това невероятно създание. Изведнъж се затичах към него, изпълнен с желание да го притисна до себе си, да му се радвам с кучешка благодарност, без да искам и очаквам нещо от него.

Когато ме видя, тичащ, запотен, с протегнати към него ръце, лицето му се сгърчи от страх и той побягна. В миг с горчивина разбрах, че вече не ми е нужен човекът, а неговият часовник. И вместо да му извикам: „Спри, човече! Кажи ми колко е часът!“, аз изкрещях: „Часовникът!“ Страхувах се, че излишно ще загубя сили и няма да мога да го настигна.

Докато бягах, се опитвах да пресмятам секундите, изминали от мига, когато пресякох финалната линия на четиридесет и втория

километър. Имах достатъчно добре изработени навици и можех да пресмятам с голяма точност.

Когато му извиках отново, той захвърли торбата и аз се препънах в нея. Не усетих болка, макар да се ударих лошо. Изпитвах гняв от това, че бяга от мен. Защо? Звяр ли съм някакъв, чумав ли съм...? Същевременно ме обземаше отчаяние, че ще успее да избяга. Събрах въздух и извиках отново. Човекът пред мен трепна като подсечен и се строполи на земята. Падането бе съвсем неочаквано, бягаше твърде енергично, а една дума го събори и аз връхлетях върху него. Затискайки го, запъхтян и без сили, сграбчих ръката му и погледнах часовника...

Вълнение притисна гърдите ми и аз с невъобразимо усилие успях да извикам: Абе, хора! Какво направих аз!... Ами, че аз... Победих!

Поисках да се извиня, че така грубо се хвърлих отгоре му, но почувствувах, че нямам сили да говоря. Стори ми се, че в очите ми се блъсна дълга, черна, финална лента.

ПАНТАЛОНИ

Красимира Пеева-Бързакова — 25-годишна, продавачка в магазин за вълнен текстил:

— При изискваната от вас откровеност не бих могла да се придържам към правилото „За мъртвия добро или нищо!“ Ето, сега съм вдовица, за пред хората съм облечена в черно, някои мои приятелки виждат в това дори известен шик, но мога да ви уверя, че не изпитвам скръб. В началото изпитах нещо, но то бе повече чувство за самота. Дори на погребението, при толкова речи и хвалебствени думи, не изпитах нито „тежката загуба“, нито „вечната скръб“. А имаше хора, които макар и да не бяха близки на покойника, плачеха със съвсем истински сълзи. И това е едно от нещата, което не мога да простя на Ташко. Той направи така, че за него да жалят съвсем чужди хора, а аз, която му бях най-близка, не можех да заплача.

Може би си мислите, а и в мене има такова съмнение, че съм безчувствена, че имам някакъв нравствен недъг, че обикновените човешки вълнения са ми чужди. Предпоставки за такова нещо няма. Растях нормално, може би прекалено нормално в един розов свят, който ми създаваха моите близки. Разбирате, че след такава първоначална представа за живота, чувството, което изпитвам сега, е самосъжаление. Не че останах на произвола на съдбата, както се изразяват някои. Ташко ми остави добре обзаведен апартамент, кола и малка вила. В този смисъл аз съм напълно обезпечена и изпитвам дори признателност към него. Ако съжалявам за нещо, то е за друго — животът ми можеше да тръгне по друг път, да се развие по оня начин, за който си мечтаех в гимназията. Вместо това аз живеях в неговата сянка, без това да е нито удобно, нито полезно. След смъртта му започна да се прокрадва съмнението, че съм излъгана, че някой друг вместо мен е направлявал съдбата ми.

— *От думите ви се подразбира, че не сте обичали покойника. Тогава защо се оженихте за него?*

— Защо се женят хората?... Не знам, започнахме да се срещаме само за да направя мръсно на даскалката по физкултура. Тя ме подцени. Мислеше си, че съм най-неспособното момиче в гимназията, че с моята фигура едва ли ще предизвикам интереса на някой мъж. Затова избра мен да поднасям на Ташко по стадионите увяхналите ѝ букети. Това беше донякъде поносимо наказание в сравнение с досадните ѝ часове с топки и бухалки. Можете да си представите какво е било за едно момиче, което е избрало за свое поприще сферата на духа!

Една вечер, съвсем неочаквано, той ме покани на ресторант. И досега не мога да си обясня защо не изпитах онова момичешко колебание и предвзет свян, и веднага се съгласих.

Вечерта Ташко ме чакаше пред ресторанта със седем чудесни рози в ръка. Не бях очаквала такъв жест от човек като него и бях приятно изненадана. Беше облечен в хубав тъмносин костюм, с бяла риза и добре подбрана вратовръзка. Тогава той беше много по-млад, от него лъхаше енергия и решителност, качества, които тогава сигурно съм ценила твърде високо. Не мога да кажа, че беше красавец, но изглеждаше добре. Имаше подвижна спортна фигура, подстригваше косата си много късо, а сивите му очи бяха винаги готови да се усмихнат. Казвам очите, защото той никога не се усмихваше в истинския смисъл на думата, макар че не изглеждаше нито мрачен, нито прекалено сериозен. Неговото добро разположение или радост можеха да се видят само в очите му. Над всичко обаче беше неговата интелигентност. Той четеше оттук-оттам, не правеше никакви усилия да научи нещо, просто вдъхваше чрез въздуха и познанието, и културата. За тази му способност аз много му завиждах. Може би защото у мен съществуваше убеждението, че един спортист не може и не е необходимо да бъде много интелигентен.

Когато влязохме в ресторанта, келнерът се втурна да ни посреща. Отвсякъде с любопитство ни гледаха хора. Смутих се, защото не можех да предположа колко голяма е популярността на Ташко. За мен, както казах, той беше един глупав спортист и затова вниманието към него ме подразни.

Седнахме на маса, специално подредена за нас. Оркестърът току-що бе спрял за почивка, но когато ни видяха да сядаме, музикантите взеха инструментите и един от тях каза по микрофона: „Тази вечер наш скъп гост е шампионът Бързаков. За него и неговата приятелка ще изпълним...“

Докато слушах музиката, крадешком поглеждах към Ташко и разбирах за пръв път, че той е звезда. Всеки човек изпитва стремеж към слава, а и аз не съм по-различна от другите. Впоследствие неговата светлина затъмни моите амбиции. Това ме правеше раздражителна и злобна, което е съвсем естествено. Заради него аз пропилях своите възможности, може би сега щях да съм в София, имах златни шансове... Трябва да ви кажа, че аз имах големи амбиции — нещо в театъра, нещо в изкуството...

Вечерта Ташко се държа скромно, дори свенливо. Неговата сдържаност и ненатрапващо се внимание смекчиха леката неприязън, която изпитвах в началото. Желанието да стана център на онова внимание, което, отправено към него, докосваше и мен, ме накара сама да се хвърля в ръцете му. Когато излязохме навън и вече ги нямаше хората, които скришом ме поглеждаха, изпитах нужда това внимание да продължава до безкрайност. Тогава го накарах да ме заведе у тях.

След това известно време почти не се виждахме. Срещите ни бяха винаги случайни. Изпивахме по едно кафе, казвахме си обикновените неща за здравето, без да покажем, че между нас е съществувала близост. Мислех, че той нарочно иска да заличи този спомен, и озлобена го дразнех и обиждах, правех му всевъзможни номера, от които страдах само аз. Той продължаваше да бъде коректен и търпелив. По някакъв начин, може би не без съдействието на учителката Маринова, ключката за мене и Ташко достигна до моите родители. Тихо и спокойно, но категорично те ми заявиха, че е под тяхното достойнство дъщеря им да се занимава с някакъв спортист.

Няколко седмици преди да завърша гимназия, той замина на състезание в чужбина. Вестниците вдигнаха голям шум, телевизията и радиото излъчиха директни репортажи и по този повод аз попитах родителите си колко пъти в тяхна чест е изпълняван националният химн. След няколко дни той се завърна като победител, обади се по телефона и ме покани у тях.

Ташко ме посрещна много щастлив. Разказа за своите преживявания, за това, че непрекъснато мислел за мен, дори на старта изрекъл моето име. Изведнъж замълча, погледна ме тайнствено, извади една кутия и я постави на коленете ми. Когато отворих кутията, ахнах от изненада. Мисля, че всяка жена в такъв момент би изпитала оня прилив на нежност, който изпитах аз. Хвърлих се на врата му за първи и последен път, и започнах да го целувам. „Купих ти ги за бала!“ — прошепна той в ухото ми.

Разбира се, роклята, чантата и обувките бяха много хубави, но за сватба. С малки поправки, роклята бе направена да изглежда абитуриентска. Без излишна скромност, мога да кажа, че ако направих впечатление на бала, то го дължа на Ташко и неговия вкус.

— *Често ли ви правеше подаръци?*

Преди да се оженим, не. Тогава ми купуваше цветя и детски балони. Това всъщност бе доста странен навик. На всеки празник той ми подаряваше по няколко балона. Изпитвах срам от тези балони и още щом ги получех, ги пуках. Ташко обаче не се обиждаше. Напротив, забавляваше се много. След като се оженихме, неочаквано стана особено щедър. При всяко излизане в чужбина носеше подаръци единствено за мен.

— *Това, което разказвате за вашите първи месеци, не предполага чувства, каквито сте изпитвали по-късно. Хиляди хора започват своя съвместен живот без особени емоции, без любов дори, но въпреки това впоследствие, ако не изпитват обич като Ромео и Жулиета, живеят чрез привързаността си и приятелството. Защо вие не успяхте да заживеете така?*

Причините са много. В началото нищо не предполагаше такива усложнения. Наистина Ташко ме обгърна с много внимание, задоволяваше всичките ми желания и капризи. Въпреки това бях недоволна. Аз ви казах и преди, че си бях избрала друг път в живота. Съвместното ни съществуване непрекъснато ми подсказваше, че съм сбъркала пътя, че съм поела по някаква козя пътечка, която не води доникъде. Може би щях да се примиря, ако не бяха отвратителните

навици на Ташко. В ежедневието той беше скромен и поносим, работлив и акуратен. Дори бих казала, че беше прекалено праволинеен, като кон с капази. Сега знам, той беше просто скучен! Той много добре знаеше какво иска да постигне. Всичките му лоши привички бяха свързани с маниашките му амбиции в спорта. Никога не съм се интересувала какви постижения има, но от вестниците и хората знаех, че е много добър. Три-четири дена преди състезание той спазваше най-строг режим и което се разбира от само себе си, спеше отделно. Понякога се случваше такива състезания да има по три-четири в месец. Чувствувах се като вдовица на жив мъж. Това беше присъствие, което не дава нищо. Хабеше дни от нашия общ живот, които в края на краищата са преброени. Не искаше да разбере, че вече му е минало времето, че колкото да се напруга, не може да надбяга себе си. А той като че ли искаше точно това и си въобразяваше, че с разни шарлатанства може да го постигне. Човек като се втурне да се надбягва с вятъра, не става по-бърз, а по-вятърничав. Във всичко друго бе реалист, не можа само да разбере, че никой не е успял да излъже времето.

Една вечер, преди такова състезание, случайно видях как той, съвсем гол, се мажеше с някакъв бял крем. Може би го е правил много пъти, но аз не бях забелязала. Узнах за това съвсем случайно, защото състезанието беше в нашия град и той си беше вкъщи, а не на хотел. Казах му, че съм го видяла да се маже с някакъв крем и го попитах какъв е. Той се усмихна по неговия си начин и отвърна, че това е тонизиращо средство, което му правел негов познат аптекар.

На другия ден сутринта, той извади от хладилника едно бурканче от детски храни и с мазнината, която беше в него, си намаза една филия. Изпи един чай и не яде нищо друго. Посегнах да взема бурканчето и да разбера какво е това, а той ми хвана ръката и каза, че е най-обикновена свинска мас.

Не му повярвах. Помислих си, че това са някакви допинги. Не се разтревожих, но ме доядя. Дали ще взема допинг или не, това си е негова работа, но защо ще лъже жена си.

Стимулиращите средства съвсем не му помагаха, а, напротив, вредяха му. За няколко години той съвсем се смачка, попрегърби се и видимо остаря. Неговият лекар твърдеше, че Ташко е спортист с много

висок морал и никога не би допуснал непозволени средства. Може и така да е, но тогава защо оплешивя изведнъж?

Впоследствие все по-рядко започнаха да го канят на състезания и той слезе толкова ниско, че не пропускаше възможност да се прояви в окръжен мащаб. Колкото намаляваха възможностите му, толкова поголеми ставаха неговите амбиции. Все по-често ми се случваше да наблюдавам този предстартов ритуал. Мажеше се със своите мазила дори за тренировки и вече не се криеше от мен.

Най-много ме дразнеше един от неговите отворителни навици. Затваряше се тайно в банята с десетина яйца, поставяше ги на мозайката и започваше да скача върху тях, докато ги направи на майонеза. После пускаше душа и заличаваше следите от това яйчено безумие. Няколко пъти забелязах по стените парченца от черупки и се усъмних. Един път го издебнах и през ключовата дупка видях тази оргия. Направих му страхотен скандал, но той стоеше мълчаливо, не каза нито една дума за свое оправдание. Започнах да мисля, че този човек нещо не е в ред.

На другия ден смени бравата с друга, която се заключваше отвътре и през нея не можеше да се вижда.

След време успях да разгадая и тайната на бурканчето от детски храни. Веднъж вкъщи дойде по-възрастна съседка и аз я попитах каква е тази мазнина. Тя ми каза, че е заешка мас. Стана ми лошо. Изпитах отвращение от Ташко и вечерта не го пуснах да спи при мен.

Разбирате, че след всичко това отношенията между нас не можеха да бъдат розови. Мисля, че по-лесно бих му простила това да пие или да ходи по жени, отколкото тия невъзможни, унизяващи амбиции. По това време в живота ми се намеси друг мъж и аз бях готова да се разведе, но се случи нещастиято.

— *Бих ви помолил да кажете нещо и за този мъж!*

Смятам, че това съвсем не ви засяга, пък и не е съвсем безопасно да се казва всичко, но щом настоявате...

— *Защо смятате, че е рисковано да се казва истината?*

Защото или ще ти се присмеят, или ще те съжаляват. А аз не мога да понасям нито едното, нито другото. За мен нещата от живота са винаги на ръба между истината и лъжата. Истината е много сериозна, а лъжата унизителна. Странно, но когато връзките между хората са разкъсани и няма какво да те поддържа, най-добре е да вървиш по този ръб. Ще сгрешите, ако мислите, че в отношенията си с Ташко съм се ръководила от това схващане. Нямахше нужда да го лъжа, защото не го обичах. Чувството ми към него в края на нашия съвместен живот бе истинска, неподправена неприязън. Той беше твърде безобиден, за да го мрази човек. Така обаче не можеше да се живее, непрекъснато изпитвах пропадане и трябваше да се заловя за нещо. В никакъв случай не мога да кажа, че онова, другото, ме е удовлетворило. Човек е недоволен дори в удоволствията си! Направих тази стъпка, за да си докажа, че просто нищо не съм загубила, но че и нищо не бих могла да спечеля. Все пак това е някаква сигурност! Сега си давам сметка, че то е било като обезболяващо средство. След преминаване на действието му, понеже не е лекарство, болката става още по-безмилостна и непоносима. Но никой не е виновен! Мене така са ме възпитавали — ще дойде царският син, и всичко ще бъде наред.

Може би не знаете, че аз работя в магазин за вълнени платове. Няма да кажа като другите, че си обичам работата. Работата си е работа и ако обичаш тая, значи не обичаш никоя друга. В магазина попаднах заради специалността, която бях придобила в гимназията. А може би и затова, че там има бонификации, с които, както се шегуваше Ташко, успешно можеш да стартираш в живота.

Не си спомням кога и как се запознахме със Симеон. Той често идваше в магазина, но си излизаше все с празни ръце. Минаваше покрай топовете с платове, опипваше ги и дори не ме поглеждаше. Беше висок, с артистично сресана коса, която на слепоочията бе взела да побелява, макар че изглеждаше доста млад. Не мога да кажа, че беше строен, защото беше малко пълен, но в никакъв случай дебел. Приличаше на бивш манекен, който сега е готвач. Поздравяваше ме учтиво, разменяхме по някоя незначителна дума и си отиваше, без да каже какво търси. Сигурно ви се е случвало подобно нещо: срещаш често един човек, без да искаш, започваш да го поздравяваш, а не знаеш нищо за него. Един ден той пак дойде, но този път се задържа повече. Заговорихме, но той пак не каза нищо особено. Нито с жест,

поглед или намек показва, че гледа на мене като на жена, Намирам, че съм доста привлекателна, и винаги се вбесявам от тия мъжки погледи, от тия извръщания, които те карат да се чувствуваш като окачена на ченгел. Симеон не беше такъв. Каза ми, че идвал толкова често, понеже искал да си купи плат за сив панталон с вишнева нишка. Извади петдесет лева, каза, че току-що ги получил от баба си, а той бил голям прахосник, и ме помоли да ги остави при мен, та когато се появи такъв плат, да отрежа за един панталон. Остави парите пред мен и бързо излезе от магазина. В това нямаше нищо неестествено, ние вече бяхме, кажи-речи, познати и аз можех да му свърша такава услуга, без да се чувствувам обвързана. Но стана точно обратното. Цял ден мислих за него. Няма какво да крия, харесвах го и същевременно изпитвах неясна тревога, като че ли съм извършила престъпление.

Вечерта като се прибрах, направих скандал на Ташко. Изведнъж ми хрумна мисълта, че оня мъж е подставено лице и се опитва да ме шантажира. Ташко не реагира и аз разбрах, че съм се излъгала. Въпреки това го нарекох ревнивец, казах му, че непрекъснато ме следи, че неговата маниакална мнителност в края на краищата ще му донесе рога, които ще носи напълно заслужено. В думите ми нямаше капка истина, но бях неестествено възбудена и по този начин исках да залича мисълта за оня мъж, от когото изпитвах вече инстинктивен страх. Много от глупостите, които вършим в живота си, се дължат на страха, че ще загубим нещо. Тогава аз действително се страхувах, че ще загубя Ташко. По-точно страхувах се да не загубя чувството за сигурност, което ми създаваше той.

Няколко дена след това ми направиха внезапна ревизия. Дойде един ужасен човек, един невъзможен дърт женкар. Сметките ми не се оказаха в ред и се наложи да използвам парите на Симеон. Още на другия ден взех от Ташко петдесет лева и ги оставих в един ъгъл на чекмеджето. През всичкото това време ме измъчваше мисълта, че този човек може да не си потърси парите. Мислех, че той просто ме е купил за петдесет лева.

Изминаха няколко месеца и бях почти забравила за случая, защото парите създават неудобство само когато мислиш за тях. Вече не се измъчвах така и когато си спомнях понякога, гледах на станалото като на някакво смешно недоразумение. Когато Симеон се появи, неочаквано разбрах, че съм се лъгала. Видях през витрината как слезе

от колата си и ръцете ми се разтрепераха. Овладях се много бързо и когато влезе в магазина, се поздравихме като стари познати. Беше мрачен, дори навъсен и разбрах, че е преживял нещо неприятно, че има тежки грижи. Попита за плата и аз му отговорих, че още не са го изтъкали. Опитах се да се шегувам, да го развеселя и същевременно да прикрия треперенето на гласа си, но той само болезнено сви чело. Каза, че ще дойде пак, едва-едва докосна ръката ми и излезе.

Вечерта пак направих скандал. Ташко се бе опитвал да забърка някакъв сладкиш и бе изцапал всички съдове. Стоя на мивката до късно през нощта и, естествено, спа самичък.

Така, без любовни обяснения, като хора, които отдавна са били заедно, ние започнахме да се срещаме със Симеон. Отначало това бяха срещи на едно кафе, с озъртане и шепот, при което имитирахме колегиални отношения. После започнах да ходя у тях или излизахме с колата му извън града. Най-често ходехме на мотела. През всичкото това време Ташко бягаше и спокойно вдишваше и издишваше. Подозирах, че знае нещо, но не се издава и несигурността ме изпълваше с още по-голяма неприязън.

Най-после успях да намеря плат, какъвто търсеше Симеон. Купих му, но реших да го подаря на рождения ден. Вече бяхме толкова близки, че знаехме и празниците си. По режима си Ташко него ден трябваше да направи пълна тренировка, което ще рече четиридесет и два километра. Щеше да се върне следобед, веднага след банята да се просне в леглото и да се събуди на сутринта. Бях си уредила един болничен лист и можех да посветя на Симеон цяло денонощие.

За празника нямаше никаква подготовка, защото бяхме решили да бъдем само двамата. В един мотел, близо до града, Симеон имаше приятел барман и обичаше да ходи в неговото заведение. Този барман го уважаваше много и му правеше разни услуги. Предложих да отидем при него, защото на мене също ми харесва. Заведението е встрани от пътя, в една горичка, доста спокойно и приятно място. Не че ме беше страх, но защо трябва да се набиваш в очите на хората! Те само това чакат — да им влезеш в устата!

Тръгнахме с колата и докато пътувахме, му казах, че по този път минава маратонското трасе на Ташко, но не бива да се тревожи, защото той още не е тръгнал. Симеон никога не се интересуваше от мъжа ми, сякаш бях вдовица. Редките разговори, в които ставаше дума за него,

той отбягваше съзнателно, може би, за да не поддържа излишно напрежение у мен. А може и да ме е ревнувал!

Тогава той прояви неочаквано желание да го види как бяга. Това не беше трудно, защото познавах добре маршрута. Ташко го коригира няколко пъти, но никога не го променяше. В първите месеци след сватбата ни, когато това ми беше интересно, ходех с него, за да не стоя сама въщи, и няколко пъти съм му засичала времето. Но едва ли съм изпитвала по-голяма самота и скука оттогава. Да чакаш един човек, който ще се появи след два-три часа! Бях още много млада и глупава, седях на едно хълмче сред лозята и оттам гледах как мъжът ми гони вятъра.

Барманът Рафаил ни посрещна чудесно. Открай време кухнята на заведението се славеше като много добра, но този път той се бе постарал да ни пригответ нещо специално за обед. След като обядвахме, Симеон настоя да отидем и видим как бяга Ташко. Взехме бутилката с останалото уиски и тръгнахме пеша към малкото възвишение. Аз носех със себе си плата и реших да му го подаря точно там.

Едва се бяхме изкачили на върха, когато видяхме долу в ниското да се приближава Ташко. Дотогава Симеон говореше много, беше весел, смееше се и разказваше вицове. Изведнъж усмивката му застина, лицето му стана сериозно, някак си вгълбено в нещо далечно и непознато. Сега си мисля, че в оня миг той е завиждал на Ташко, че в него е виждал Маратонския вестносец и макар в много неща да превъзхождаше мъжа ми, си е давал сметка, че е един запъхтян чиновник.

Когато Ташко се скри в малката горичка, той махна с ръка и мрачно каза: „На оня свят твой мъж ще гони зайци, а аз ще паса патки!“ Прегърна ме внезапно и бурно и понечи да ме свали на земята. Не бях свикнала на такива грубости с него, извиках и го отблъснах леко. Придадох на лицето си тържествен вид, така както ни учеше ръководителят на кръжока по художествено слово, честитих му рождения ден и му подадох пакета. Симеон нервно разкъса хартията, измъкна плата, тупна го като одеяло и го разстла на земята. Измърмори нещо като одобрение и доста грубо ме събори върху парчето плат...

Райна Симеонова — 72-годишна, починала:

„Ох на баба пиленцето, ай, мъничката ми ярчица. Ела, пиленце, баба ще ти даде житце да си напълниш гушката, че си има баба внуче...“

Загаших ярката между дувара и връшника. Щом я улових, взех да ѝ говоря нещо ласкаво и успокоително, но тя крякаше уплашено. Усецала е пътя към дръвника. И моето сърце се разтуптя като нейното. Боже, боже, остаря се вече, види се краят, ама все още мога да си заколя сама.

Като ошетах ярката, сложих съчки на огъня и го раздухах с престилката. Съчките ги бях насякла одеве, че да не се трепе момчето. Миналия път кога си идва, взе да сече дърва и вършина, ама си съдра гащите. Горкото дете, само-сиротинко, дадох му петдесет лева, че да си ушие нови.

Кога усетих, че ми премалява, влязох вкъщи. Едва-едва се дотътрах. Шишенцето го бях оставила някъде, ама го забравих, че и не видя божем. Намерих го на масата, взех го и отворих капачето. Кога погледнах, то ми останало само едно хапче. Глътнах го, ей тъй, без да пия вода. Симеон, кога беше болен, сума хапчета изгълта, ама все с вода, защото му засядаше на глътката. Моето хапче хем малко, хем бяло и лесно се гълта...

Глътна ни тя вече черната земя, боже, боже... Като едно бяло хапче ни глътна, ама ще се изцери ли, ще се насити ли...

Като излязох на двора, слънцето се беше вдигнало отсреща на баира. Мари, Райке, кога ще втасаш ма, кога ще сколасаш? Сбутах огъня под пиростията и взех да реда пещта. Без баница да си срещна детето, че аз по-добре да съм умряла! Той, Моню, много обича баница.

Откъм портата се окашля мъж. Че кой ли ще е?

Повика ми на име и тогава го познах. Стоян, беше.

„Отивам в града, че рекох да се обадя. Гледам, палиш пещта. Моню ли ще си идва?“

Моню, Моню, рекох му. Че чакай да ти дам пари за цера!

„Остави сега, като се върна, ще ми ги дадеш. Рецептата ти нали е в мен?“

Че в тебе ще е, къде ще е! Ама как тъй без пари? То моето лекарство скъпо, викам му аз, ама той не ме чу. Изтири се към спирката, щото май идеше рейсът.

Влязох си пак вътре и с голяма мъка успях да дотъртя масата под крушата. Моню обича да яде на теферич. Пък и тя, крушата, като се разлистила, всякакво пиле цвърчи из нея. Искаше той, Моню, да я сече, че била дивачка, ама то и дивото помага на човека. И крушенца може да направиш, пък и сянка ти варди.

Замая ме нещо, отмаля ми и ми се завъртя пред очите, че приседнах на земята. Изведнъж се уплаших, че може да ме завари тъй, да се стресне детето, като ме види! Старото всеки го чака, все със страх живее! Подпрях се на ръце, че се вдигнах. Боже, че нали аз само за него живея, той ми е едничък останал, той ми помага да се изправя днес, а утре да живея. Голямо дърво бяхме, корен и клонче остана. Неговата орисия е и моя. За двама тегля аз, един път заради мене си и един път заради него. Отгледах го, изучих го и после, като посъбрах оттук-оттам, му купих кола. Да се вози детето, за хубав живот да не е петимно. Че то не му и прилича на такъв голям човек, началник, да ходи пеш...

Как върви това време, боже! Докато се огледаш, то станало пладне. Друг път, кога не го чакам, няма край тоя ден и като мръкне, всичко като насън — отишъл си денят!

Извадих баницата и я сложих да поизстине. Турих на масата и една бяла кенарена покривка. Той, Моню, ги обича тези, табиятлийските работи. Ама докато учи в училището, че после и в София, все по столове се хранеше и му се развали стомахът. Не може да яде какво да е.

Втасах най-сетне. Майчице, излезе ми душата, ама не го посрещнах на празна маса. То какво ли толкоз съм сложила! Таман седнах и ей го, иде си...

Какъв е хубавец, бабиния, висок, едър, на дяда си Симеона и името и кокъла носи. Моньо, синко...

Прегърнах го. Боже, туй ми е на мен радостта и животецът, жив човек, мой човек да прегърна. Блазе на тая жена, дето ще го прегръща. Да ще господ още малко дни да ми даде и сватбата му да видя, че тогава да ме прибира.

Седнах срещу него, а то детето — яж, бабо, вземай, бабо! Не смее да му кажа, че като го гледам, се нааяждам и напивам. Нервено е понякога момчето, не обича тъй да му се приказва, че нали без майка расна горкото, глезотии не търпи.

Като се наяде, Моню ме качи на колата и отидохме на гробищата. Стоеше настрана от гробовете на майка си и баща си и гледаше в земята. Тогава си помислих, дали ще бъде срамно, ако един толкова голям мъж се разплаче. Дядо Иван, дето му умря момчето, всяка събота ходи в града с рейса. Разправят, много плачел на гробищата, ама то ще е, защото чедото му в градска земя го туриха. Селските гробища опустяха, къпинак и тръни само! Че как да не му стане мъчно на човек? Ама аз си знаех, че Моню ги жали нашите, но не вярвах да се разплаче. В града човек вижда всичко и обръгва. Много народ на едно място, много мре. А на село един умрял и всички знаят, с добро го спомнят и лошав да е бил. Ей таквиз работи си мислех, наведена над гробовете.

Поплаках си скришом, докато скубех бурена. Налях нова вода в бурканчетата, китки сложих и воценици им запалих.

Качихме се в колата и тръгнахме обратно. На връщане той взе нещо да се мръщи, като че ли го е яд на някого. Не го попитах. Ама не ще се е сърдил на мене, защото ми помогна да сляза от колата. Влязох в мазата да му приготвя туй-онуй за из път, а пък той си запали цигарата.

Друг път ще легне да си почине, ще стане, ще оправи нещо. Сега не се заседя. Усетих, че му е нещо припряно. Беше още по-начумерен, ритна едно пиле, дето се втурна да му кълве цигарата, кога я хвърли на земята. Сбогувахме се надве-натри. Нито аз питам, нито той казва защо бърза. Колата му избръмча зад завоя и се дигна само прах. Сълзите ми рукнаха от очите и си помислих, че го виждам, за последен път. Ама ние сме тъй, старите хора. Все мислим, че ни е последно...

Докато шетах и прибирах по двора, се залисах с работа и спрях да плача. Пък те старешките сълзи бързо минават, изплакала съм се вече! Беше ми мъка, не ми се стоеше сама и рекох да взема пари и да ида у Стоянови. Да го почакам уж да ми донесе лекарството и да се поразтуша на приказка с майка му.

Влязох в стаята и намерих кърпата, дето си държа парите. Беше вързана на възел, както съм я оставила, ама пари нямаше. Взех да забравям, боже, че си помислих дали пък не ги дадох на Стоян, ама се сетих, че не рачи пари.

Изведнъж се разпищях на умряло, сякаш на собственото си погребение. Синко, синко, затуй ли беше толкоз кахърен, защо не ме

попита? Че аз душата си ще дам за тебе, а ти ме обра по право пладне! Какво ще разправям сега на Стоян, като донесе лекарството. С какво ще му платя? Той ще разбере, не е прост човекът! Боже, къде да се скрия, къде да се навра, та да не ме намерят!

Защурах се като подивяла, усетих, че ще падна в несвяст...

... Пред очите ми блесна голяма, зелена ливада. Уж зеленото успокоява, а пък ме присви болка в очите. Кога ги отворих, видях на поляната безкрайна редица от бели месали, прешарени с червена нишка. На всеки месал имаше отворени похлупци с шарена сол. В ръката ме припари комат прясна пита и аз хукнах да топя от похлупците. Тичах между редовете, топах сол, но не слагах троха в уста. Сякаш някой ми бе поръчал да топна отвсякъде, ама да не ям. Пък бях гладна, боже, бях изгладняла до примиране.

Изведнъж, на сто крачки от мен, се показа мъж ми Симеон. Беше потънал в земята до пояс и в ръка държеше шарена овчарска тояга. Симеон извика нещо, гласът му прокътна усилен от ехото и хвърли тоягата. Тя изсвистя във въздуха, превъртя се няколко пъти и ме удари в краката. Паднах на земята, премалях и изохках, но не от болката. Заболя ме нагоре в гърдите, дето е сърцето, но повече от обидата, че мъж ми, който никога през живота не бе посягал, хвърли по мене.

„Защо ме препъна, Симеоне? — извиках аз. — Куче ли съм, че ме замеряш тъй. Къщата ти ли не пазя, гробът ли не ти подреждам, свещ ли не ти паля?“

Мъжът ми се изсмя и каза: „Изяде си ти солта, бабо, изяде я!“

Рекох да се изправа, ама ми се стори, че нямам крака. Хванах тоягата и си помогнах с нея. Като се изправих, видях на върха ѝ вързана кърпата, в която си държа парите.

С какво ще платя на човека лекарствата? — попитах. — Как да му кажа, че Моню е взел парите? Че аз по-добре да умра! Да ме глътне черната земя! Ама и да не кажа на Стоян, той ще разбере! Не са прости хората. Винаги разбират, когато някой е направил лошо. Пък то, детето, какво толкова е сторило? Взело си някой левец да си купи бонбони. Пък и стъклени топчета да си купи! Че защо да не си купи? Само людските деца ли ще играят с топчета и ще ядат бонбони? Той не е ли дете? Без майка и баща расна горкото. Колко радост видя? То туй му е радостта на всяко дете — с топчета да си играе, с нещо лъскаво... Но аз с какво да платя лекарствата!

Мъжът ми Симеон се обади с гъгнив глас, гаче ли от земята:

„Със сол му плати, бабо! Като дойде довечера, дай му една шепа сол за лекарството.“

„Срам ме е, срам ме е, боже! Защо не се отвориш ма, земьо...“

Като извиках, че ме е срам, и дойдох на себе си. Главата ми беше опряна на студеното стъпало. Надигнах се без сили и се провлечих към мазата. Стори ми се, че Стоян чука на вратата и тръгнах да се крия. В ръка стисках възела. Паднала съм в несвяст и от падането ме болеше кръстът, ама кърпата не бях изпуснала.

С голяма мъка успях да се дотътря до няколко стари черги в единия ъгъл на мазата и седнах на тях. Облегнах глава на камъните и болката в сърцето и кръста се засили. Усетих как от краката нагоре полазва хлад. Уплаших се, че няма да сколасам, че мъртвилото ще ме превари, ще стисне ръката ми и побързах да избърша с възела очите си. Че какво ще кажат хората...?

Симеон Симеонов — 40-годишен, главен специалист в АПК:

Много се разду тая неприятна история. Писах, обяснения давах! Но с вас можем да си говорим по мъжки, защото истината не на всекиго можеш да я кажеш. Не ми пука какво са казали онези мехльовци, но все някой трябва да знае, че не съм толкова черен, колкото са ме представили. Отвлякох едно наказание заради тях, но аз пак съм си Симеонов, а те ще си останат мехльовци. То си е така: като се наяде въшката, и излиза на челото. Давай им три месеца по една шапка пари, направи им банкет и накрая ще отидат да те топят, че си се подиграл с работническата им чест? Чест ли? Честно ли е за една кампания да си натъпчеш джобовете, а после цяла зима да лежиш на тях? Че аз да не съм аристократ? Нали в България всички работим, всички сме работници: инженери, доктори, агрономи, чиновници... Всички работим, да! Ама те си мислят, че работа е само това да ореш, да сееш, да изливаш стомана, да копаеш въглища...

Е, вярно, работата им е тежка, на полето работиш, на полето спиш, ама направо ме е срам да кажа колко пари получават. Че аз в сравнение с тях съм просяк! А съм висшист!

— *Употребихте два пъти думата „мехльовци“. Какво означава тя?*

Е, това е де! Заради туй стана цялата разправия. Ония най-много от това се подразнили, че съм ги наричал така. А пък то „мехльо“ е нещо като галено име. Произлиза от механизатор. Те бяха комбайнери и по тази логика може би трябваше да им викам „комби“. Много обидно! Нас непрекъснато като ни карикатурят във вестниците!

С две думи, бях определен от щаба за прибиране на реколтата да ръководя и приветствувам другарската среща на комбайнери от района по случай предсрочното прибиране на реколтата. Натовариха ме с организацията и понеже имах приятел барман в един мотел край града, реших, че там ще е най-добре. С хората се познавах съвсем бегло и си помислих, че ще ми бъде скучно цяла вечер. Затова още през деня се обадох на Ана, моя колежка, че вечерта ще я водя там. Тя се съгласи веднага, защото и друг път съм я водил и знае как умея да си живея. Постави обаче и едно условие. Да вземем и Румяна, нейна приятелка, която се чувствувала самотна, била изпаднала в депресия и разни други женски номера. Тя работеше в друг отдел, но се познавахме. Няколко пъти я бях канил на кафе, но все ми отказваше. Съгласих се да дойде с нас, защото това беше една възможност да се сближим. Освен това Ана понякога изпаднаше в такива мрачни настроения, че беше трудно да се търпи. А Румето беше интересна, бях чувал все хубави неща за нея. Тя беше приятно момиче. Имаше големи, кафяви очи, които понякога ти се струва, че се изпълват с блясъка на тихата лудост. Такива жени винаги са ме привличали. Мисля си, че нестинарките имат такъв поглед.

— *И Красимира Ташкова ли имаше такъв блясък в очите?*

А, че откъде се познавате с нея? Няма значение, аз не държа на такива работи. Не съм ревнив, пък и тя вече отдавна не ме интересува. Не обичам вдовиците. Тя се хвана за мен, защото мислеше, че съм артист или нещо подобно и мога да осъществя амбициите ѝ. А аз съм артист, но в живота. От театъра познавам само пожарникаря, защото е от нашето село.

Всъщност, ако се върнем малко назад, ще видим, че и тя има пръст в тази глупава история. Краси продаваше вълнени платове и

шевиота го купих от нея.

Колкото до огъня, тя беше като подпалено стърнище, лумва бързо, а после дава само пушек, от който ти се насълзват очите и кашляш. Колежката Ана пък беше като бенгалски огън — не гори, а хвърля искри. А Румето приличаше на оная кафява тухла, дето дядо ми си я слагаше под кръста. Малко я натоплиш, а тя дълго време изпуска топлото. След като изстине, пак я туриш на огъня и след минута, тя пак топла.

По това време аз познавах съвсем бегло Румяна. Естествено, че не мислех такива неща за нея. Може би само подозирах каква всъщност е тя.

Ана и Румето тихо и кротко си седяха на задната седалка. Ана беше зад гърба ми и ме гъделичкаше по врата.

„Имаш врат на кмет, а си само главен специалист!“ — каза тя и се разсмя. Щях да ѝ отвърна, както си знам, но присъствието на Румяна ме притесняваше и затова пестях солта за по-подходящо време. Сдържаше ме нейната невинна, кукленска физиономия. Като вземе да мига на парцали с тия големи мигли и само чакаш дали ще каже „мама“. Искях да ѝ направя впечатление на сериозен и мълчалив човек, макар че мене ме знаят като главен специалист по вицовете. Поглеждах от време на време в огледалцето за обратно виждане и гледах ту очите и, ту коленете ѝ. Имаше хубави закръглени колене. Седеше облегната назад, дънковата ѝ пола се бе вдигнала и аз можех да ги гледам. Тя усети погледа ми, смути се и придърпа полата. Усмихнах ѝ се в огледалото, тя видя това и наведе глава. Докато стигнем до мотела, въобще не ме погледна. Помислих си, че това е също добре. С такива божи кравици е по-интересно.

Когато паркирах на служебния паркинг, където разтоварват стоката, Рафаил се показа от задния вход. Рафо е много мой човек, с изострена интуиция за времето, в което ще пристигна, защото аз не му давам даже и в ръка, ами направо в гушката. Посред нощ да го събудя, за мене ще има и питие, и легло за двама. Но тоя път нещо се бе вкиснал. Настани ни както трябва, обслужи ни и поиска да му платя, преди да отида на село. Като че ли искаше да се докара пред момичетата, а на мене каза: „Чакам, братче, всеки момент ревизия!“ Не обичам да правя пазарлъци и му платих уискито и спането и останах

без стотинка. Направо си бях объркал нещо сметките. За вечерта не се притеснявах. Комбайнерите не са стиснати — печелят, ама и харчат.

Оставих момичетата на Рафо и казах, че трябва да прескоча до село и ще се върна бързо. Не че имах някаква работа, но не бях си ходил отдавна и исках да използвам случая, че съм наблизил. Пътят е десет минути, защо да не отида да видя старата.

Тя ме чакаше седнала до масата и като влязох — беше позадрямала, — хвърли се на врата ми. Извърнах настрана главата си, защото, макар и да бях само близнал, се страхувах да не ме усети. Много я е страх, когато пия и карам.

Седнах на масата и си откъснах от пилето. Не ми се ядеше, но за да не я обидя, дъвках така, както се дъвче дъвка. Баба ме гледеше, готова всеки миг да заплаче. Друг път ще ме попита имам ли пари, нямам ли, а сега — нищо. Пък мен точно там ме стяга чепикът...

Казах й, че имам работа с едни комбайнери и не трябва да се бавя. Тя стана, забради си нова забрадка, защото имаше неписан закон, като си дойда на село, да отидем на гробищата. Това й беше една от малкото радости, макар че каква радост е да ходиш на гробища, и й стана мъчно, че бързам.

Преди не се съгласяваше да ходим на гробищата с колата. Казваше, че при умрелите се ходи пеш, но преболедува тежко от сърце и вече се уморяваше от по-дълъг път. А гробищата бяха доста далеч. Дори за мен бе уморително да ходя там.

Помогнах й да се качи отпред при мене. Баба обича да се вози така. Чувствуваше се много горда, изправяше се и стоеше неподвижно, приличаше на вързана за седалката.

Като пристигнахме, тя се разшета около гробовете на родителите ми и на дядо Симеон. Скубеше бурена, а аз гледах в краката си. Една мравка влачеше друга, умряла мравка.

— *Може би в този момент сте мислили за смъртта?*

Не, такива мисли не ми минават. Именно поради това ми стана скучно да гледам мравешкия път. Къде в края на краищата една мравка ще занесе своя мравешки мъртвец. Въпреки високата си организация мравките нямат гробища. Разнасяше я просто ей така, заради мравешкия навик нещо да се принесе от тук до там. Аз си имах по-

реални, житейски проблеми. Изпълваше ме предчувствие, че ще се случи нещо лошо. И то наистина се случи. На връщане неочаквано замига червената лампичка на бензина. Бях зареждал съвсем наскоро. Такова нещо допускам извънредно рядко. Доядя ме, че дадох на Рафо всичките си пари. Можех да не се надувам толкова и да не закръглям сметката. Той и без това си го изкарва.

Прецених, че на резерва мога да стигна до бензиностанцията. Ако не стигна? Току пред самия град щях да увисна, да се обръщам насам-натам, за да махна на някой познат, който да ми услужи с два-три литра. Ами като нямам пари в себе си. Лошо си бях подредил работите тогава, лошо! Аз съм човек с изострено чувство за собствено достойнство и не мога да допусна това. От Румяна и Ана не можех да искам пари — пари от жена не бих взел в никакъв случай. Пък и те я имаха, я не стотинки за едни цигари.

Спрях колата пред къщи и помогнах на баба да слезе. Тя отиде да приготви някои неща, а аз, още по-ядосан, влязох в къщата.

Тази къща е строил дядо ми според нуждите и възможностите си. Тя имаше четири стаи, но трите почти винаги бяха заключени. В тях, на постлани по масите и по земята вестници, целогодишно се сушаха липов цвят и звъниче, семена от дини и цветя, орехи и ошав.

Влязох в кухнята. В тая стая баба спеше и готвеше, взимаше три пъти на ден лекарствата си, които все още я крепяха, докато я повика дядо Симеон. Когато влизах в тая стая, винаги поглеждах към стената, на която, подлепена на кафява мукава, висеше Голямата снимка. Докато бяха живи, баща ми и майка ми я наричаха така. Баба продължаваше да ѝ вика „голямата“, макар тя да нямаше кой знае какви размери. Някога навремето си сигурно е изглеждала гигантска. Могли са да си я позволят хора или с големи кесии, или с голям мерак. И макар родителите ми да нямаха такива кесии, са се лишили от нещо, за да се увековечат.

От тази снимка гледат майка и татко като хора, които усещат, че са щастливи, или поне предчувствуват някакво приближаващо щастие. Без да им завиждам, донякъде се дразня, че им е било необходимо толкова малко. А може би само изглеждат щастливи. Правят се като всички!

Между родителите си седя аз, с голяма ябълка в ръка, напрегнат и уплашен в очакване на птиченцето, което ще излети от фотоапарата.

Гледах снимката, но не изпитвах тъга, само раздразнението ми като че ли порасна от уплашения поглед на това сополиво дете и тая ябълка, която съм изтървал в калта, когато сме излизали от фото „Тюлюмбаков“.

Направих няколко крачки и се проснах на твърдото легло. Дъските жаловито изскърцаха. Притворих очи. Исках да си спомня нещо хубаво и забравено от детството, но пред очите ми сякаш отново замига червената лампичка. Скочих от леглото и първото нещо, което попадна пред погледа ми, бе празното шишенце на масата. Досами него баба бе оставила, вързана на възел, бяла носна кърпа. Някога като малък от такава кърпа по особен начин, който никога не можах да запомня, тя ми правеше люлка, в която имаше бебе. Аз люлеех кърпата и я разнасях из двора. Сега зная, че в тази кърпа съм носил и съм си представял себе си. А в тая, която беше на масата, знаех, че има друго. Протегнах ръка и спокойно, без угризения развързах възела. В него имаше двадесет лева нацяло. Съжалявам. Ако имаше дребни, щях да взема само за бензин. Изгладих с пръсти смачканата банкнота и я сложих в джобчето на самото си. Опитах се да направя от кърпата люлка, както правеше баба, но пак, за кой ли път, не успях. Вързах я на възел и я хвърлих на масата. Когато излизах от стаята, мама и тате гледаха от голямата снимка със същата глупава радост.

— *Казахте, че сте направили това без угризения? Не се ли замислихте, че това все пак е кражба?*

Преувеличавате! Каква кражба може да бъде това? Помислих си, че ако бях поискал от тези пари от баба, тя без нито една дума щеше да ми ги даде, пък и не можех да подбивам цената си пред нея. Тя много пъти ми е давала пари, но аз никога не съм искал от нея. В този случай бях много притеснен. Имах нужда. Просто влязох и си взех това, което ми трябваше. Все едно че съм си откъснал ябълка или съм си отрязал филия хляб. Да вземеш или да ти дадат — разликата не е голяма. Толкова ли е важно как съм получил тези пари?

Като си тръгнах, мислех веднага да отида на бензиностанцията, но се сетих, че съм пил. Баба ме изпрати до вратата, прегърнах я и не знам защо си помислих, че може би я виждам за последен път. И за да не си помислите, че всичко се е разминало съвсем без угризения, ще ви

кажа, че тогава, когато я погледнах в очите, страшно ми дожаля за нея! Извърнах се седнах в колата и потеглих. Гледах в огледалцето как баба ми маха с ръка, сякаш отивах някъде далеч и завинаги.

Пристигнах в мотела в много лошо настроение. Ана веднага започна да ми се глези, Рафо предпазливо докосваше рамото на Румяна и това още повече ме ядоса. Стори ми се, че тя разбра това и се уплаши.

Вместо да си отпусна душата, да преодоля това глупаво състояние, което ме излагаше, започнах да се наливаам със специално изстуденото уиски на Рафо. Той бе отпуснал своята барманска душа и черпеше. Искаше да се хареса на Румето и ѝ говореше невъзможни глупости. Разказваше ѝ някакви истории от времето, когато искал да стане моряк, но животът му погодил такъв номер, че станал барман. Всъщност това не бяха никакви истории, а осъвременен преразказ на „Хиляда и една нощ“. Рафаил е представител на вдетиняващата се половина от мъжете. Това до голяма степен обяснява ненаситното му желание да чете книги с морски приключения и пирати. Неведнъж между кофичката с лед и шейкъра съм виждал я „Капитан Немо“, я „Сандокан“.

В осем часа моите хора пристигнаха със служебната ниса. Бяха десетина човека, всичките с вратовръзки и тъмни костюми, сериозни и тържествени, като че ли са се събрали на погребение или помен. Поздравих ги, ръкувах се подред с всички и казах на Рафо да им даде ракия. Те, за да не останат по-назад, поръчаха веднага „едно, каквото пие другарят Симеонов“.

Всичко беше наред, веселбата тръгна, но вместо раздражението да ме напусне, ставаше ми все по-криво. И то без нищо! Ей така, ядях сам себе си!

Дигнаха се тостове, държах някаква реч, но не си спомням какво казах. Тогава именно съм ги обидил. Много пък се обиждат!

По-късно Ана ме изведе под ръка. Изпълваше ме желание да крещя и ми беше много горещо. Ритнах една водосточна тръба, тя неочаквано се отпра, та я ритам чак до брега на езерото. Изведнъж ми хрумна, че можем да се окъпем. Съблякох се и се хвърлих във водата. И тогава изпитах облекчение. Всичките ми нерви ще са били от жегата. Тогава беше много горещо.

А какво стана с панталоните?

Ха-ха, панталоните ли? Защо се връзвате на такива плоски и смешни истории. Когато се събувах, залитнах малко и ги разпрах. Това е всичко. Останалото го знаете от вестниците, както се казва...

Анна Костова — 25-годишна, служителка в АПК:

Ако сте били примерен ученик в гимназията и не е било необходимо да ви промиват ушите с пожарникарски маркуч, сигурно сте запомнили нещо за еволюцията.

— Извинете, но аз не виждам връзката...

А това е толкова просто. Направо се учудвам, че не го разбирате. Питате ме защо съм предложила да се къпем голи. Мислите, че съм искала да открадна панталоните на Симеонов или може би вие се къпете облечен, да? А пък аз, видите ли, не крада и обичам да се къпя само гола! Това е във връзка с еволюцията. Знаете, че животът се е зародил във водата и може би на човек му е най-приятно да се къпе гол. Може би по-правилно е да кажа — да плува гол. Тогава се чувства като част от света, всички условности са отпаднали, разхвърляни са по земята наоколо. Той се усеща като част от природата, защото не можете да кажете, че един силонов бански може да има нещо общо с нея. Той само изолира човека, може би съвсем малко, но го разделя от неговата естествена среда, тоест водата.

Преди време четох за самоубийство на делфини. Учените си трошат главите, за да обяснят нещо много просто. Делфините са си бозайници и съвсем естествено е да се стремят към сушата. И затова умират. Умират, защото са голи. А животът на сушата е суров и изисква да бъдеш облечен. По същия начин Симеонов излезе на сушата и умря. Защото смисълът на неговия живот е в панталоните. Те са неговото мъжко знаме. Без това знаме той престава да бъде главен специалист, самочувствието му остава по бели гащи и става толкова беззащитен, че започва да реве като малко тюленче. Рафо му предложи съвсем нови дочени панталони, но той отказа. Ако питате мене, можеше да си ходи доста дълго време и със скъсаните, защото те иначе

си бяха като нови. Само отзад бяха като протъркани или като изядени от молци. Но това не е толкова страшно. Като слиза от колата, Симеонов може да си носи чантата отзад. Иначе по цял ден той седи или по кафенетата, или зад бюрото си и никой не би могъл да забележи. Но той отказа и своите, и дочените панталони. Едва-едва се навлече в едни избелели дънки на Рафо и захвърли своето знаме на боклука. А беше смешен, боже, колко смешен беше. Впрочем вярвате ли, че панталоните наистина са били бити, както писаха, и от това са се протрили?

— *Аз не знам! Интересува ме вашето мнение. Вие сте били там!*

Това са фантазии! И клюки. Аз се върнах първа, защото не исках да чакам Симеон, докато си търси панталоните. Влязох в залата и шофьорът веднага ме покани на масата с комбайнерите. Тоя шофьор беше направо гениален. По-добро отмъщение не би могло да се измисли, макар че това не беше отмъщение, а шега. Може би малко грубичка, малко просташка, но шега.

Седнах с тях, огледах ги и изведнъж ми се стори, че сме деца и сме в детската градина. Седим си на столчетата, веселим се, забавляваме се и съвсем сме забравили, че едно наше другарче се е напишкало и понеже няма с какво да го преобуят, стои отвън наказано. Може би е смешно и глупаво, но точно това изпитах, като гледах тези вече не млади, мустакати и обгорели от слънцето на годините мъже. Лицата им бяха наивни и невинни, без никаква следа от обидата. Може би идеализирам, може всеки от тях да е крил нещо мръсничко в душата, но те бяха простили, с това бяха станали още повече хора и такива искам да ги помня.

Докато съм ги наблюдавала, изглежда, Симеонов е влязъл и някои от тях се изправиха. „Шефе — викнаха му. — Който се сърди, да пукне! Ела тука!“

Винаги съм мислила, че Симеон много се бои от смъртта. Но не мислех, че е толкова жалък! Той поседя малко на масата до камината, колкото за авторитет, взе празната бутилка и с наведена глава тръгна към нас. Подадох му стол и той се отпусна на него. Видях, че бутилката му бе празна, и му налях една чаша ракия от тази, която си

носеха комбайнерите. Погледнах го скритом и си помислих с какво Симеонов е заслужил тези ледени почести, с които Рафо преди време ни поднесе уискито. Има толкова много хора и достойни, и заслужили, които тихо си гледат работата. Времето минава покрай тях, те му отдават всичко свое и най-много, което получават, е да носят знамената на някоя манифестация, защото са активисти и това им стига. Тарикатската порода на Симеонов по цял ден търчи из коридорите с писма и заповеди, прави актив и течение. Когато всички се убедят в тази активност, хората като него сядат на бюрото и чакат преместване нагоре. И накрая, без да са носили знамена, ги споменават в докладите. А на другарските вечери им сервират уискито под леден похлупак.

Оставих ги и се качих горе да видя Румяна. Когато влязох в стаята, чух как те долу пееха.

Румяна бе много разстроена от случилото се.

Мислеше си, че Симеонов едва ли не ще бъде линчуван. Накарах я да се послуша и да чуе и неговия глас. Тя болезнено потърка челото си и ме помоли да я оставя сама. Слязох долу, седнах пак до Симеонов и запях заедно с мъжете. Като свърши песента, той ме попита какво става с Румяна. Казах му, че я боли глава. Той стана от масата и отиде при Рафаил.

Комбайнерите подхванаха нова песен. Шофьорът се въодушеви, прегърна ме приятелски през рамото и започнахме да се клатим прегърнати всички в такта на песента. След малко дойде и Рафо, седна на мястото на Симеонов и прегърна мене и съседа си. Рафо пееше твърде фалшиво, но от сърце. Усещах, че това му доставя удоволствие. Усмяхнах му се и с очи го попитах къде е Симеон. Той ми показа с пръст към тавана и продължи да пее.

— *Не смятате ли, че сте извършили предателство спрямо Румяна?*

Но ние не бяхме на война!

Румяна Георгиева — 27-годишна, служителка в АПК:

Седяхме с Ана на задната седалка. Симеонов караше много бързо и аз се страхувах, защото Ана го гъделичкаше по врата и отвличаше вниманието му. Каза ми, че той е само едро добро куче, което иска да мине за вълк, и ако искам, мога да го погъделичкам, без да се страхувам, че ще ме ухапе.

Знаех, че Симеонов не би се възпротивил на това. Когато се срещяхме по коридорите на управлението, той ми хвърляше такива погледи, че чак се изчервявах, а той се усмихваше. Много пъти ме е канил на кафе, но аз все намирах причини да му откажа. Не че се боях от него, просто се притеснявах и ми беше неудобно.

В колата непрекъснато поглеждаше към мен. Струваше ми се, че е доволен от присъствието ми. Същевременно в погледа му имаше лека насмешка.

Пътувахме двадесетина минути и в далечината се мярнаха червените керемиди на мотела. Хареса ми това, че бе построен сред овощна градина. Ябълките, крушите и сливите бяха стари и изкорубени, но по тях можеше да се видят плодове. Имах чувството, че отивам у приятели на село.

Симеонов направи много остър завой пред мотела и гумите изсвириха. Ана изпищя с престорена уплаха, но то си беше направо за страх.

Сградата бе от две части — едноетажна и двуетажна. В пониската се намираше механата, а в другата, изградена по-късно, с изкуствено потъмнели греди и ламперия, беше хотелът с десетина стаи. В градината имаше и бунгала, още небоядисани, докарани наскоро.

Симеонов изсвири продължително с клаксона и от вратата изскочи висок и слаб рус мъж, леко счупен в кръста. По-късно той ми каза, че това било професионално заболяване. По писъците и възклицанията на Ана разбрах, че това е барманът Рафо, за когото вече бях чувала толкова много хвалби. Той се усмихваше лъчезарно и се кланяше на Симеонов. Първото ми впечатление за него бе, че е противен. Ана се хвърли на врата му, той се залюля от тежестта и без малко щеше да падне. За миг двамата ми заприличаха на пияна танцуваща двойка. Рафаил се освободи внимателно от прегръдката на Ана и ни покани да влезем.

Вътре, в механата, беше хладно и миришеше на дърво и чубрица. В единия ъгъл имаше камина и Симеонов предложи да седнем до нея, защото това било неговото място.

Барманът Рафаил се извини, че е по домашному и след като ни настани около масата, отиде да се преоблече. Като го гледах как се отдалечава, ми се стори, че е леко пиян. После, когато разговаряхме, той каза, че това също е професионално заболяване. Много често му се виело свят от преумора и от тютюневия дим. Попитах го защо не си смени работата, а той ми отговори, че много искал, имал си някаква мечта, но засега не можел да я осъществи.

В колата Симеонов бе разговарял само с Ана. От време на време нахално поглеждаше коленете ми и няколко пъти ми се усмихна. Сякаш бе чакал да седнем на масата и да насочи цялото си внимание към мен. Естествено това ме ласкаеше, дори приех предложената цигара, макар че не пушех. Мисля, че съм слабохарактерна, и много често не мога да се противопоставя и на най-малкия натиск. А Симеонов направи всичко толкова естествено, без принуда, че аз машинално посегнах и си взех цигара. Когато я запалих, Ана беше много изненадана. Нейният поглед ме смути и се закашлях. Започнаха да говорят колко съм неопитна и зелена, че чак ми стана неудобно, и на няколко пъти посягах към пепелника, но не я угасих. Държах я в ръка и само я допирах до устните си.

Рафо се появи с бяло сако и черна папийонка. Носеше лъскав поднос с голям леден къс върху него. Когато сложи подноса на масата, видях и малко никелирано чукче с дълга дръжка. Рафо взе чукчето и го подаде на Симеонов.

„Специалитет за директори — каза тържествено. — Другарю Симеонов, имате думата!“

Симеонов взе чукчето и удари няколко пъти ледения къс. Ледът се пръсна, а отдолу лъсна кафява бутилка. Извиках от изненада, а Симеонов гръмогласно се изсмя. Ана възторжено ръкопляскаше. Само барманът остана равнодушен и гледаше върховете на добре поддържаните си нокти.

Симеонов взе бутилката и я отвори с резки движения на илюзионист. Наля чашите и пусна бучка лед в своята. Ана също си сложи няколко късчета и ме гледаше с недоумение. Кой знае как съм изглеждала? Бях все още смутена от фокуса с бутилката, от дълбокия

смях на Симеонов, в който долавях и ирония, и заплаха едновременно, и попитах не е ли много рано. Всички се разсмяха, макар че не виждах нищо смешно във въпроса си. Рафаил разклати леда в чашата си и важно каза: „Ти не ни познаваш нас? Рано пиле, рано пее!“

„Ама и рано го колят!“ — допълни Симеонов. Взех чашата и намокрих устните си. Симеонов си наля още малко, изпи го наведнъж и стана. Каза, че трябва да отиде до тяхното село, съвсем наблизко.

Когато той замина, Рафо се извини и отиде да мие чашите, останали от снощи. Останахме сами и Ана започна да ми разказва за Симеонов. Присмиваше му се, имитираше го и накрая каза, че ѝ е дошъл до гуша. Такъв разговор не ми беше много приятен, защото не обичам да се намесвам в чуждите работи. Все пак тя ми беше приятелка и трябваше да я разбирам. Попитах я защо не се раздели с него. Тя се замисли, отпи от чашата си и каза: „Ние никога не сме се събирали!“

Понякога съм я виждала как се свива в себе си, става мълчалива и замислена, но това са само мигове. Но макар и мигновено, тя страдаше силно и болезнено. Питала съм я много пъти защо е така и винаги ми е давала един и същ отговор: „Защото съм грозна!“

Ана се овладя веднага и започна да разказва някаква смешна история, случила се с баба ѝ, когато била млада. Това беше нейният стил — от сериозното към ежедневно и смешното без преходи и никакво запъване. Това придаваше на характера ѝ лековатост, да не кажа друго. Всъщност изглеждаше глупава, но не беше такава. Тя искаше да живее весело, безметежно и красиво и затова се държеше така, за да предотврати всички опити да се отнасят с нея сериозно, да я накарат да страда или тъгува.

— *Какво е имала предвид Ана, когато е казвала, че не се харесва. Външния вид или начина на живот?*

Ана беше дребна и подвижна. Мога да кажа, че беше красива. Високите и стройни жени, с плавни движения поради ръста си са красиви само отдалеч. За да усетиш красотата на Ана, трябва да се доближиш до нея. Никога не съм чувала да се оплаква от свой физически недостатък. Имаше хубава коса, права, до раменете, и сиви очи. Колкото до начина на живот, аз ви казах, че гледам на нейното

свободно държание като на ограда, която трябва да скрие нещо. Понякога съм си мислила, че като казваше за себе си грозна, Ана е разбирала леснодостъпна. Предишният ѝ приятел беше несимпатичен и глупав, но тя го обичаше много. Той съзнаваше това и я измъчваше. Симеонов също не беше кой знае какво — един практичен човек. Може би затова тя не харесваше себе си, защото бе допуснала близост с такива мъже. А тя беше романтичка.

Когато Симеонов се върна, макар вече да бе забравила предишните си мисли, с глас, в който се долавяше примирение, каза: „Какво толкова не му харесвам на Мончето? Аз съм същото дърво като него!“

Той влезе настръхнал и намръщен и се тръшна на стола до нея. Ана му наля чашата, прегърна го нежно и шеговито попита: „Какво, Мони? Да не би вълкът да е изял баба ти?“

Симеонов не отговори. Погледна ме мрачно и вдигна чашата си, сякаш искаше да се чукне с мен. Машинално вдигнах своята, погледнахме се в очите и аз изтръпнах от истинското, неподправено страдание, което се виждаше в тях.

— *Вие присъствувахте ли на срещата с комбайнерите?*

Да! Ние четиримата седяхме до камината, когато пристигнаха. Рафо бе подредил една дълга маса в другия край на залата, беше поставил приборите, чашите и чиниите със салатата, седна при нас и ми разказваше за себе си. Говореше искрено, аз го слушах с интерес и постепенно започнах да изпитвам състрадание към него. Симеонов виждаше това и не знам защо се дразнеше.

Комбайнерите влязоха и започнаха да се озъртат. В първия миг това ми направи най-силно впечатление. Изглежда, че всички до един за първи път идваха в това заведение. Приличаха на екскурзианти в пещера. Водеше ги един млад, пълен, но енергичен човек с разрошена коса и зачервени бузи. Имаше вид на много отракан, смееше се непрекъснато и сам се зае да определя кой къде да седне. Комбайнерите още повече се смутиха от врявата, която вдигаше тоя човек. Облечени в своите тъмни костюми и вратовръзки, те с любопитство се разглеждаха. Извинете, но те ми приличаха на пингвини. Толкова сковани и неестествени изглеждаха движенията им.

Лицата им бяха зачервени, сякаш дълго време са задържали дъха си. Постояха десетина минути с вратовръзките, след това ги разхлабиха и откопчаха копчетата на ризите.

Когато най-последно мъжете се настаниха около масата, Рафо стана и им напълни чашите с ракия. Един от тях го извика с пръст и му пошепна нещо на ухото. Рафаил се изкриви повече в кръста и след малко донесе на нашата маса нова бутилка уиски, само че този път без леден похлупак. Симеонов се изправи и вдигна чашата си. Чух го да казва: „Наздраве! Конското после...“

Комбайнерите също станаха прави и вдигнаха чашите си. Залата се изпълни с възбудена глъчка и звън на чаши. Веселите им гласове отекваха под ниския таван, говореха един през друг и като че ли бяха забравили за нас.

Симеонов продължаваше все така мрачно да отпива от чашата си, но вече си доливаше и сода. На няколко пъти Ана го подканяше да отиде при хората, но той все не се решаваше. Потърка с ръка челото си, сякаш да изтрие мрачното си настроение, оправи вратовръзката си и се надигна. Комбайнерите продължаваха да разговарят все така шумно и не съм сигурна в първите думи, които каза, когато отиде при тях. Мисля, че беше нещо такова: „Е, какво сега, ожънахме жито колкото за един парастас и правим банкет...“

След няколко дни попитах в счетоводството и се оказа, че за тази среща не е даден един лев. Хората просто са искали да се съберат и са платили всичко от собствения си джоб.

Шегата им хареса, защото те помислиха, че наистина това е шегата, и дори ръкопляскаха. Всъщност, казани с друг тон и при други обстоятелства, думите на Симеонов нямаше да направят такова впечатление. Но тогава през целия ден аз чувствувах някакво особено напрежение, някаква мъничка буря, която се надигаше у всеки от присъстващите. Симеонов продължи: „Мехлювецът, който си въобразява, че е прибрал «хляба на народа», е хвалипръцко...“

Изведнъж всички замълчаха. Усмивките по лицата им изчезнаха и те станаха сериозни, дори навъсени. Симеонов не каза нищо особено. В думите му имаше зле прикрита досада и наставнически тон. Говори и за това, че вземали много пари за малко работа. Нещо, което нямаше никаква връзка с малкия празник на хората. Речта му бе нахална и обидна, почувствувах срам заради него и за миг се уплаших,

че може да стане скандал. Той усети това, може би се уплаши и свърши така неочаквано, както бе и започнал.

В малката зала настъпи такава тишина, в която чувах как пука ледът в чашите. Погледнах към комбайнерите и видях как няколко от тях почти едновременно и с резки движения свалиха вратовръзките си.

Ана стоеше напрегната и с присвити очи наблюдаваше разигралата се сцена. Тя много точно прецени всичко и когато Симеонов беше вече седнал на масата при нас, го подхвана за ръката и му прошепна нещо, което го накара да ѝ се подчини. Дватама излязоха навън.

„Отиде, та се не видя! — въздъхна Рафо. — Развали се веселбата и ще има чупливост. А после — Рафаиле, плащай чаши!“

Шофьорът пръв наруши мълчанието. Опита се да превърне всичко в шега, но някой му извика: „Затвори ги тия уста бе!“ Веднага след това се чу удар върху масата и за да се сбъдне прорицанието на Рафо, прозвъня счупена чаша. „На хубаво е, на хубаво е!“ — извика шофьорът.

Погледнах към масата на комбайнерите и видях един млад човек, който бе вдигнал ръка и се канеше да нанесе нов удар. Съседът му, мустакат мъж с прошарена коса, хвана ръката му и бавно я положи на масата. В това движение не долових никакво усилие, макар че съзнавах каква енергия се бори в двете ръце. Лицето на младия бе почервеняло и като се задъхваше от гняв, извика: „Защо ни обиди той, а, другари? Под сянката ли лежахме за тия пари?“

Човекът до него поглади мустаците си и със същите спокойни движения наля чашата и му я подаде. Рафо наблюдаваше всичко това много внимателно, стана от масата, погледна ме съучастнически и каза: „Без музика няма да се мине!“

Била съм, изглежда, доста изплашена и пребледняла, защото шофьорът дойде при мене и ласкаво ми каза: „Оправи боята и се не бой! Аз ще уредя работата.“ Погледнах го учудена, а той ми смигна и излезе навън. След малко се върна Рафо. Беше пуснал касетофона и почукваше с пръсти по масата. „Лошо се получи — каза той. — Но ще видиш, че ще завърши добре. Това го знам от практика. Много пъти е почвало весело, а е свършвало зле. Пък и тези хора, като ги гледам, са кротки и добри. Биваше да му отупат пепела!“

Малко по-късно в механата влетя шофьорът. Под мишницата си стискаше панталона на Симеонов, напълнен с нещо и завързан за крачолите и на колана с тел. Сложи го на стола със задницата нагоре. „Ето го! — каза. — Разпасвайте коланите!“

— *Какво се случи после? Комбайнерите извършиха ли това символично наказание? Искам да кажа, биха ли панталона?*

Не знам! Не вярвам! Рафо разказваше, че видял шофьора отвън да бие панталона с някаква пръчка. Но това е, това...

След като той внесе панталона, аз изпитах някакъв ужас, макар че всичко това е направо смешно. Изтичах навън и веднага се прибрах в стаята. Тръшнах вратата след себе си и се хвърлих на леглото. Струваше ми се, че онова малко никелирано чукче чука в слепоочията ми. Главата ме болеше, ужасно ми се виеше свят. Такова главоболие не бях изпитвала, макар че съм навикнала да ме боли глава.

По някое време дойде Ана и светна лампата. Приблужи се и седна на леглото до мен. „Укоряваш ли ме!“ — попита тя. Въпросът ѝ беше много неочакван и аз не ѝ отговорих нищо. Тя протегна ръка и ме погали по главата. Беше по-малка от мен, но почувствувах нещо майчинско в тази ласка. Разплаках се и през сълзи я попитах за какво трябва да я укорявам. За това, че те боли глава — каза тя и отново ме погали по главата. Изпитвах облекчение от докосването на ръката ѝ. Същевременно нейното присъствие ме караше да страдам необяснимо. Тя разбра това, стана, изгаси лампата и преди да излезе, каза да заключи вратата. Но главата ме болеше все още много силно и аз не можах да намеря сили да стана.

В полунощ Симеонов влезе в стаята. Беше тъмно, но аз го усетих. Носеше чаша вода и аспирин...

Бончо Николов — 28-годишен, шофьор в АПК:

За какво беше туй гласене и туй тъкмене. Можех спокойно да си пална колата, да си свърша работата, и толкоз. А пък аз и нова вратовръзка си купих. Десет лева и отгоре дадох за нея. Дойде комшията да ми я връзва и вика: „Ще го удряш на живот, а?“ Какъв живот бе, аз пишман станах, дето съм се родил. И моята, и тя само туй

чака! „Не ти е, вика, чист косъмът!“ Пък аз какво, отидох да разваля на хората веселбата. От връзката е всичкото — сложих си връзка, взех да го давам тежко и да правя тарикатлъци.

Ама да знаеш, от оня хич не ми пука! К'во си мисли той бе, че е хванал господата за брадата. Чантаджии много, ама шофьорите сме кът. Щото всичко тича да се учи, ама да въртят геврека по десет часа на ден и да стоят край софрите като вързано куче, могат само Бончовците. И газката им карам, че и нисата, пък като дойде епек, и бордовака карам. Всички дупки ги изпушва Бончо! Той бил главен специалист на АПК-то. Голяма работа. Аз пък съм главен шофьор. Един ден като ме няма, и се разбира кой е главният!

— *Вие ли взехте панталона на Симеонов?*

Аз, ами кой! Не съм от най-мирните, ама и до днес не мога да разбера защо я направих тая дивотия. Духни му под опашката, и толкоз! Шефът вика: „С вашето шофьорско племе и Сталин не можа да се оправи, та аз ли?“ Тебе Сталин ли те вози бе, шефе, викам му? Като сме толкоз загубено племе, що не си турите по един робот, то е модерно сега, хем няма да ви говори глупости, ами ще ви четете лекции, че и не пие на това отгоре? Като се обърне колата, все шофьорът виновен. Има една приказка, знаеш: „Яйце манджа ли е, шофьор човек ли е?“

— *Защо ви хрумна да ги напълните със слама?*

Че с какво да го напълня? С жито? Те, хората, го бяха прибрали и им беше дошло време да се почерпят по този случай. Ама оня им наприказва едни, че им преседна. Аз като страничен човек в началото не се намесих, но ако бях комбайнер, надали щях да устискам. Какво да ти разправам, те са хора без нерви. Кърът ги прави такива! Цял ден да обикаляш ти със скорост пет километра в час това безкрайно поле. Тая не е за припрени и кибритлии хора. Аз съм малко джаста-праста, от първа на четвърта и газ до тенеките! Та исках да ти кажа де, че са много питомен народ това комбайнерите. Не са като шофьорското племе. Цял ден щъкат като мравки насам-натам. Е, че можеш ли да искаш такъв човек да скочи с накървавено око и да ти обърше два

шамара! Та и те, седят си кротичко, отвяват зърното от плявата, и изведнъж: прас — балират те.

Седях отстриани, гледах ги и като че ли чувам тати да ми нашепва: „Ще ти ядат гащите бой, момче! Ще им остане само вътъкът! Не ставай на всяко гърне мерудия!“ Нашепва ми тате, а аз ги гледам и си викам: „Развали се на хората кефът, какъв ли майтап да им направя, че да ги развеселя.“

Оня си беше свършил вече речта, усети, че сгази лука, подви си опашката и излезе. Станах и аз и подир него. Още не бях решил какво ще правя, но не ми се гледаха оклюмани глави. Знаех си, че все нещо ще ми дойде на ума.

Побутна ме лек вятър и ме охлади. Уж беше нощ, а от небето идеше такава светлина, че ако си кокошка, не можеш заспа. Дълго гледах нагоре и сякаш нещо в главата ми взе да шуми. Надзъртам в бездънното небе и си мисля. Ние сме в друг свят, викам си. В нашия свят се жъне и вършее, яде и мре, а там, горе, е само движение без посока и студ. А ние тука се топлим, като претъркваме един о друг кавга и радост. Нашата работа е домашна работа. И кавгата ни е домашна, а на една радост се греят най-малко двама души.

Тъй се бях зазаяпал в небето и си мислех разни работи, когато от езерото се чу женски смях. Чуваше се съвсем ясно, сякаш се смееше в ухото ми. Звънлив й лукав беше този смях. Погледнах нататък и видях оня и момичето му. Бяха съвсем голи, както майка ги е родила! Пляскаха из водата, загребваха я с шепи и се пръскаха един друг. Приблжих се дебнешком и дълго ги гледах. Няма к'во да крия, че гледах само момичето. Аз съм женен и ми се е случвало вечер, като си легна в леглото, да гледам скришом как жена ми се съблича. През пердетата се провира светлина от улицата и я прави още по-хубава. Жена ми е малко дебелшка, но аз си я харесвам. Който пък не я харесва, няма вкус!

В спалнята, до тоалетката, имаме една фосфоресцираща балерина. Тя е с лепен крак, но е толкоз добре залепен, че не личи. Преди време идвало едно момче да иска моята, хързулвало се и блъснало балерината. Работата се развалила, че натописа мен.

Тогава като гледах, това момиче ми заприлича на балерината. И то беше толкова хубаво и изпускаше светлина като нея. И все ми се струваше, че това не е жена, а нещо фосфорно такова, затова не

изпитвах никакво желание, ами само една лекота. Хубаво момиче беше и реших да не го срамя.

Още когато ги видях да се къпят, ми дойде наум да им скрия дрехите. Но сега взех само панталона на главния и се върнах до мотела. Все още не знаех какво да ги правя тия гащи. Огледах ги, тръснах ги и се молах дано не падне нещо, че после да вземе да каже, че съм го окрал. Нямаше нищо, защото панталонът му беше модерен без джобове. Олекна ми.

Отново от езерото чух смеха на момичето. Секна внезапно, сякаш някой запуши устата ѝ. И тогава ми се стори — тежко и учестено диша само небето с големите си звезди.

Прекоших пътя и влязох в стърнищата. И тогава тате пак започна да ми нашепва онова за гащите. Като си казах: разминаване няма, и ми дойде наум какво да правя. Върнах се до нисата, взех клещи и тел. У българина тел винаги се намира, защото без тел сме за мустака. Завързах отдолу крачолите и напълних гащите със слама. Отгоре също ги вързах хубаво. Взех ги под мишница и влязох в механата.

— *Казали сте на комбайнерите да ги удрят. Те направиха ли нещо?*

Нищо не направиха, ами аз станах за смях. Когато ги сложих на стола, един от тях опипа с пръст изпъкналата задница. И като започнаха да се смеят...

— *А как ще обясните, че панталоните отзад са били скъсани?*

Нищо не мога да обясня! Не зная как е станала тая работа. Може да са били протъркани. След като се насмяха, аз ги изнесох навън. Облегнах ги до вратата, дано началникът ги намери. Да, ама той като малко дете се сърдеше и ги не щеше. Извадих им сламата, изтупах ги и станаха като нови. Като ги внесох вътре, отзад светеха — беше им останал само вътъкът.

ВИШНЕВОЧЕРВЕНА КУРТКА И АКСЕЛБАНТИ С ЕПОЛЕТИ

Рудолфо — 50-годишен, дресьор на тигри:

Собствено, с животните се погаждам много добре. Между нас, така да се каже, съществуват дружески отношения. И заради това не разбирам защо се говори така безотговорно за тях. Казват например, че пантерата била коварна. Нищо подобно! Най-долна измама — при добро желание можете да се убедите сам! Необходимо е малко решителност, хладнокръвие и главно доброта, и тя се превръща в глезлива домашна котка. Е, вярно е, че се зъби и съска, но когато знаеш какво да правиш, можеш да я уловиш за опашката. Простете за откровеността, но това не мога да го кажа за една жена. Една жена никога няма да ти позволи такава нещца. Имам опит и затова го твърдя с такава сигурност. Онази въжеиграчка, която ми скрои този номер, се кълнеше във вечна любов, а заради нея щях да облажа животните...

Моята съдба напомня тази на Буратино. Чели ли сте книжката? Аз не съм я чел. Преди време идва един журналист да вземе интервю от мен. Много приличен човек! Та той ми разказа тая история. Много се смяхме, че прилича на моята. Тогава обаче аз не си продадох учебниците, а няколко криминални книжки. С парите вместо билет за куклен театър си купих билет за менажерията „Аризона“, която бе на турне в нашата околия. „Аризона“ бе нещца толкова магическо и невероятно, че децата я сънуваха по няколко нощи. Не че не бяхме виждали животни. По онова време даже и градското дете можеше да види всички домашни животни от мишката до коня. По заговезни можеше да се види маймуна или мечка, доведена от мечкари.

А „Аризона“! О, „Аризона“ беше нещца фантастично! Тя възбуждаше болезнено въображението и го тласкаше в неочаквани посоки.

Представете си три големи платна по метър и половина на два, върху които художникът е използвал само шестте основни цвята. В средата отровнозелен крокодил се бореше с нещца, което претендираше

да бъде боа, а всъщност много напомняше обикновен пожарникарски маркуч, навит около зелен калъф за контрабас. Отгоре клюкарствува група папагали, съвсем незаинтересувани от битката. (Виж, папагалите бяха добре нарисувани.) Отляво препускат бедуини, прилични на призраци, яхнали нещо средно между куче и магаре, с две гърбици. Отдясно лежи царят на пустинята със своя харем. Край него недоволено се разхожда доста проскубан и рахитичен тигър, изглежда, за модел е бил използван някой стар, безпризорен котарак. А най-отгоре, чудно защо, независимо от никого и от нищо, пълзеше голям кафяв охлюв. Долу, вдясно от входа, закрит от протъркана, червена плюшена завеса, между буйна тропическа растителност и две весели маймуни, имаше малко гишенце. Над него с едри букви бе написано КАГГА така, че да не остане незабелязано дори и за чуждестранната публика.

Вътре „Аризона“ представляваше най-обикновена миризлива менажерия. Имаше един мелез, който минаваше за вълк и не искаше да се храни, когато му поднасяха кучешка храна, тоест хляб, натопен във вода. Смяташе се за кръвожаден вълк и искаше само месо. В малка клетка, поставена на маса в средата на палатката, съжителствуваха две проскубани млади лисици, които караха децата да изпитват недоверие от създадената в тях представа за Кума Лиса. Истинската, голямата атракция бе една стара, престара мечка. Собственикът на менажерията я бе купил наскоро. Крадена, купувана и прекупувана, тази мечка имаше интересна съдба. Беше влизала дори в няколко съдебни палати на различни околии в качеството на веществен доказателство. Тя беше гордостта на менажерията и казваха, че ако може да говори, би отворила адвокатска кантора. Беше много капризна и наистина се държеше като дебел провинциален адвокат. От време на време си спомняше за някогашната си дресура и започваше да прави като „старите баби“, държеше се като млад войник в гарнизонен отпуск и „даваше чест“.

— „Аризона“ имаше ли нещо общо с вашата бъдеща кариера?

Собствено казано, не. Самата „Аризона“ повече бе в състояние да отблъсне човека от животинския свят. Всичко бе плод на случайност. Собственикът бе купил старо сляпо магаре за храна на животните. Но това бе много по-късно.

Вечерта, след като затвориха менажерията и се прибрах вкъщи, вторият ми баща ме попита къде са книгите и понеже не можах да отговоря, ме напердаши. Това беше решително в полза на „Аризона“. Няколко дни се въртах около менажерията, правех дребни услуги на собственика и така се сприятелихме. Той се задържа доста дълго в града поради финансови съображения. По това време ни разпуснаха от училище и аз непрекъснато висях там. Станах свой човек и една вечер разбрах, че управата бе дала ултиматум на собственика да напусне града в срок от двадесет и четири часа. Гражданите се бяха наситили на миризмата около нея и се жалвали. Властта взе бързи санитарни мерки за ликвидирането на този „кучкарник“. Като увеселително заведение „Аризона“ беше добила публичност с това название. Отношенията вкъщи станаха нетърпими пак заради нея и един ден ние напуснахме този чумав град. Спомням си, че оставих на мама такава бележка: „Мамо, аз съм в «Аризона.»“

Известно време след бягството ми собственикът купи споменатото магаре почти без пари. Искаше да го заколи за храна на животните, но касапите, които идваха, искаха повече за работата, отколкото струваше магарето.

Докато го угоявах с надеждата, че като го одерем, ще останат десетина килограма, неусетно то се привърза към мен и ходеше подире ми като куче. Тази привързаност ме наведе на щастливото хрумване, че с магарето мога да опитам някои номера. За съвсем кратко време успях да го науча да прави „здрости“ и да коленичи на предните си крака. По детски замечтах за някакъв грандиозен номер. И тогава отново щастлива случайност ме срещна с едно момче от градчето, в което бяхме разпънали шатрата на „Аризона“. Момчето беше доста издокарано, изглежда, беше от заможните. Носеше голф, сако и каскет от еднакъв плат, но нямаше пари да си плати билета за менажерията. Между момчетата парите не са най-важното нещо, стига да има предмет за размяна. Такъв предмет се оказа една книжка. Забележете, още една книга се намесва в моя живот! И това бе съдбоносната книга!

Момчето ми даде книгата, аз я хвърлих някъде и повече не я погледнах.

Един ден около мене и магарето се бяха събрали няколко хлапета от махалата и ме питаха с какво го храня. Казах им, че яде всичко. Онова момче, което пуснах в менажерията срещу книга, също беше

там. Изглежда, мислеше, че съм го изиграл и срещу цяла книга съм му показал само няколко животни, затова заядливо каза: „А книги яде ли? Чувам съм, че магаретата много обичат книги. Даже едно магаре изяло буквара на стопанина си, не можал да продължи училище и останал прост.“

Стана ми ясно, че това момче искаше да се заяжда с мене, защото ми завиждаше. А знаете ли кое беше това момче? Стоян Т. Хаджистоянов! Има такъв писател! Казах му: „Слушай, мой човек! Моето магаре яде даже и учени книги, с които някои хора си пълнят главите. И главите им стават не глави, а талашени топки!“

Влязох в палатката, намерих книгата и се върнах при момчетата, горящ от нетърпение да им покажа на какво е способно моето учено магаре. И да натрия носа на оня умник.

Разгърнах книгата, където ми попадна, откъснах един лист и го подадох на Марко. Той го помириша, придърпа го с дебелия си бърни и го задържа. Откъснах още няколко страници — и тях изяде! Когато посегнах да откъсна друг лист, видях, че това е някаква рисунка, и се загледах в нея. Беше изобразено магаре, на гърба му куче, на кучето котка, а на котката петел. Сгънах книжката и казах на момчетата: „Магарето се начете, хайде и вие да четете у вас!“

Прибрах се в палатката, разтворих книжката и засричах. Така, запъвайки се, до вечерта се запознах с историята на „Бременските градски музиканти“. Разбира се, по онова време не можах да я прочета цялата. Тогава ми беше достатъчно да открия своя световен номер. Покъсно съм я чел стотици пъти с вълнение и трепет.

В менажерията имаше котка — доста интелигентна крадла, която бе свикнала и с мечката, и с вълка, и с лисиците. За парче месо или риба тя би понесла дори и мишка на гърба си. С кучето също няхах проблеми. Открих го още на следващия ден. Беше едно скитащо куче с разпрано ухо и репей по корема и опашката. Петела го откраднах от село в съседната околия. Брах много страх да не си го познаят, затова му отрязах крилата и опашката. Какво е страхът в сравнение с реализирането на една мечта!

Разделих номера на две части, за да не разбере собственикът на менажерията с какво се занимавам. През деня дресирах магарето и кучето, а вечер в палатката, където спях самичък — котката и петлето. Работата вървеше добре, защото бях много упорит и не оставях

животните ни денем, ни нощем. Имах само лоши предчувствия около свързването на пирамидата. За щастие, когато се опитах да покажа котката върху гърба на кучето, всичко се размина без усложнения. Впоследствие направих една кожена възглавничка, която връзвах с две върви за гърба на кучето.

Докато се забавлявах така, погълнат изцяло от бъдещия си номер, бях забравил, че всеки момент основата на моята пирамида може да се превърне в храна на дивите животни от менажерия „Аризона“.

Един ден моят работодател доведе висок и сух, много мрачен човек. До кръста той приличаше на военен, защото носеше военни ботуши и избелял брич. Палтото му беше съвсем обикновено и овехтяло, но той го носеше праметнато през едното рамо като хусар. Влязоха в палатката и ме извикаха чак след половин час. Изтръпнах, понеже помислих, че човекът е представител на властта и мама ме търси да се прибера вкъщи.

Когато влязох в палатката, ме блъсна остра миризма на анасон. Човекът гледаше още по-мрачно, а собственикът на менажерията се чудеше как да му угоди. Изпратиха ме за още една бутилка. Когато изпиха и нея, човекът си отиде със същото мрачно лице, а собственикът ми каза, че го е пазарил да заколи магарето. Испитах облекчение от това, че не съм търсен от властите, бях писал две писма на мама, но се разтревожих за съдбата на Марко. Ето ви случай, в който съдбата на един човек е свързана със съдбата на едно магаре, а не обратно...

— *Смятате ли, че ако бяха заклали магарето, съдбата ви щеше да бъде насочена в друга посока?*

Стопроцентово! Може би щях да стана всичко друго, но не и дресьор на животни. А считам, че в живота на човека има определени моменти, от които зависи съдбата му. Ние наричаме съдба това, което всъщност е право на избор.

— *И как вие осъществихте това право?*

Много просто! Избрах живота на магарето срещу месечното си възнаграждение. Може да се каже, макар че звучи доста претенциозно, аз откупих съдбата си срещу една месечна заплата или една магарешка кожа.

Животът е прост, обикновен и пълен, когато знаеш какво искаш. Аз поисках от собственика магарето. Отначало той започна да го усуква, но после се съгласи. Разбира се, намекнах му, че от това може да зависи бъдещето на „Аризона“, която в момента бе започнала да се възмогва с моята скромна помощ. Исках да кажа нещо друго, но този самотен човек се бе привързал силно към мен и се уплаши да не го напусна. Той беше твърде слабохарактерен. Между другото, никога не можах да науча името му или, по-точно, не бях сигурен кое е истинското му име. Търсеха го за неплатени данъци и издръжка и той имаше пълно основание да се крие. Сред съдържателите на стрелбища, силомери и прочее атракциони той беше известен като Карата. Аз му виках Карабас-Барабас.

На другата сутрин, след като бяха изпили две бутилки с непознатия, го натисна махмурлукът, ходеше с глава между дланите и питаше: „Какво да заколим? Аз съм дал дума на човека, че ще коли!“

Казах му, че ще се оправя с касапина, а през това време да отиде в бирарията. Карабас-Барабас неочаквано се успокои, щом чу за бирата. Отвори касичката с приходите от предната вечер и изчезна. Аз се залових да чистя менажерията и с тревога очаквах да се появи оня човек. Струваше ми се, че с него ще се оправя по-трудно. Той се беше пазарил, имаше си определена надница и бе в правото си да я поиска. Всички тревоги се оказаха напразни.

Когато мрачният човек се появи чак след четири дни, бе много сговорчив и срещу бутилка мастика се отказа да коли магарето. Двата с Карабас-Барабас седнаха пред менажерията и започнаха да се черпят приятелски. Реших, че това е подходящ момент, и за първи път показах пирамидата си. Мрачният човек изненадващо се разсмя с дълбок, хъркащ смях и каза: „Без малко да убия един голям артист. А аз винаги съм уважавал артистите. Даже жена ми избяга с един от тях.“

Собственикът на „Аризона“ стоеше като втрещен под тропическата ѝ сянка. След като изумлението му премина, той сграбчи главата ми с малките си потни ръце и дълго ме целува по челото, като ме наричаше „синко“. „Знаеш ли, синко, каза той, какво значи това за

нашето заведение?“ Бях млад и неопитен и още не познавах тънките хватки на рекламата. Но след няколко дни се убедих, че тя е петдесет на сто от печалбата. Изкарахме нашите „Бременски градски музиканти“ пред менажерията и народът се струпва да гледа и да цъка с език. Карабас-Барабас стоеше пред тях и крещеше: „Елате да видите! Елате да видите! Това е нищо! Всичко е вътре!“

Естествено аз останах в сянка, и славата, и парите бяха за собственика. За мен оставаше удоволствието да се наслаждавам на пирамидата. На моето творение, което в юношеските ми очи беше нещо величествено и грандиозно като Хеопсовата. Когато бяхме на турне в Египет, имах възможност да я видя. Трябва да ви кажа, че тя се руши, защото е направена от камък, а моята е вечна, защото е жива.

— *Може ли да се смята в такъв случай, че магарето, кучето, котката и петелът са ваши роби, издигнали пирамидата?*

Не! В никакъв случай. Това ще бъде във висша степен несправедливо, защото те са пирамидата, а аз робът! Човек робува на своите осъществими и неосъществими амбиции. Ако има сили и възможности, се освобождава, ако ли не, остава поробен цял живот!

— *А как попаднахте при дивите животни? Убедихте се, че дресурата е една осъществима амбиция, и решихте да я следвате?*

По неписаните закони на атракционите менажерията търси място, където се струпват най-много хора. Това са панаирите, сборове и прочее. Най-често обаче тя се прилепя към някой цирк и покрай него си изкарва прехраната. Така и ние се прилепихме до един цирк, покрай който много по-лесно уреждахме своите транспортни, снабдителни и финансови въпроси. И най-важното, бяхме там, където се струпват най-много хора.

Някога, когато още нямаше телевизия и вокално-инструментални групи, циркът беше особен притегателен център за градското население. Хората идваха да видят цирка и през деня, когато няма представление. Огромният купол, шаренията и шетнята около него създаваха у тях представата за неизпитани изживявания. Обикаляйки около цирка, те се подготвяха за вечерта, когато ще се срещнат с нещо

неочаквано и интересно. Точно тези хора хващаме ние. Може би се изразявам грубо, защото не ги хващаме, а те сами напират да влизат.

В един такъв ден край моите музиканти се завъртя нисък, дребен старец. Беше облечен в син костюм и носеше вишнева папийонка на капки. Косата му бе напълно побеляла, миришеше на парфюм и правеше впечатление на голям чистофайник. Той видя моя номер, който показвах на няколко зяпачи, приближи се до мен, лъчезарен и чистичък, и ме попита: „Ти ли направил това?“ Гласът му бе мек и приятен от долавящия се акцент. Отново си помислих, че ще имам разпрания с властта заради бягството от къщи, и си признах. Той ме изгледа продължително от глава до пети. Бях доста едър за годините си и това, изглежда, му направи добро впечатление.

„А на цирк ходил? — попита той. — Не ходил? Тогава дойдеш!“

Старецът бръкна в джоба на сивия костюм, извади два билета и ми ги подаде. „Можеш дойдеш, когато иска!“ — усмихна се той и си замина.

През целия ден си мислех дали ще ме пуснат с тези билети. Преди въобще не си задавах такъв въпрос, защото ходех на цирк винаги без билет. Хората ме познаваха и ме пускаха. Така се случи, че на представленията на този цирк още не бях ходил, и реших да опитам с билетите. Мислех си, че този старец е самият директор на цирка.

Вечерта казах на Карабас-Барабас, че ще ходя на представление. Той се понамуси, защото трябваше да продава билети, а по му се искаше да си говори със своя мрачен приятел. Нагласих се като за празник и увиснах пред входа половин час преди представлението. Когато започнаха да пускат хората и наоколо взеха да се събират съмнителни хлапета, отново ме обзе съмнение. Откъде-накъде директорът ще раздава гратиси, и то на мене. Улових едно от хлапетата и го дръпнах настрана. Попитах го има ли билет, а то ме изгледа така, сякаш го питам има ли златен часовник. Дадох му един билет, момчето онемя от радост и се хвърли в навалищата. Видях как разпоредителят много недоверчиво разгледа билета от двете страни, скъса го и момчето влезе. Тогава, убеден, че няма никаква шашма, влязох и аз.

Номерата ми бяха твърде познати от други циркове и аз гледах разсеяно в очакване на животните. Когато работниците започнаха да поставят решетките, станах нетърпелив, дори попитах съседа лъвовете или тигри ще има.

В светлината на прожекторите се появи конференсието и с траурен глас съобщи, че публиката се умолява да пази тишина и спокойствие. Това е стар номер от професията, но тогава аз не знаех нищо за нея и тази молба ме накара да настръхна.

Прожекторите угаснаха постепенно и оркестърът засвири някаква ориенталска мелодия. Видях как в тъмното покрай решетките се промъкваха дълги сенки. Музиката внезапно секна, барабанистът направи едно дълго тремоло и удари чинелата. Всички прожектори бликнаха с ярка светлина и в блестящия кръг на арената видях пет големи тигъра, а сред тях стареца, който ми даде билетите. Отначало не можах да го позная, защото бе облечен с брилянтени светлосиви шалвари, везан елек и чалма с дълго пауново перо. Това, че този човек е мой познат, че ми е дал билети за цирк, ми направи такова поразяващо впечатление, че през времетраенето на номера аз почти не погледнах към арената. Въртях се наляво-надясно, оглеждах хората предизвикателно, дано по нещо разберат, че този човек сред опасните тигри днес ми е дал два билета за цирк. Стигна се дотам, че човекът зад мен ми каза сърдито: „К’во се въртиш като калайджия бе!“ Бях готов веднага да му кажа защо се въртя и да му запуша устата с моето познанство, но номерът неочаквано свърши. Ръкоплясках толкова силно и с такъв размах, дано пак се усетят за онази работа с билетите, но никой не ми обърна внимание. А истината беше, че не бях видял нищо от желание да ме забележат, но пък ръкоплясках. И след това ми се е случвало — гледам, а не виждам, слушам, а не чувам и накрая ръкопляскам. По тоя начин човек се приобщава към това, което е станало.

На другия ден възрастният мъж отново дойде, но вече се срещнахме като стари познати. Казваше се Индржих Яничка — чех, сеньор на цирковото изкуство. Със своя мек и приятен глас той каза, че искал да поговорим. Тръгнах след него и ние влязохме в цирка. На манежа някакво младо момиче галопираше в кръг, яхнало сив кон. Спряхме пред една ложа, в която седеше възрастен мъж с крака, вдигнати на парапета. Той с голямо отегчение следеше бягащия кон, лицето му се разкривяваше от гримаси, сякаш всеки момент може да му стане лошо. Човекът плесна с ръце, момичето го чу, подкара коня ходом и изчезна зад завесата.

„Това момче, за което говорил“ — каза Яничка и седна до човека в ложата. Дватамата ме гледаха мълчаливо и изпитателно като членове на учителски съвет. Започнах да се изчервявам и под мишниците ми шурна пот.

„Това ли е кандидатът? — запита многозначително човекът, без да се разбере кого точно пита. — А къде са зверовете ти, а?“

Гледаше високо в купола на цирка и мачкаше с два пръста ухото си. Бях толкова притеснен, че не можах да разбера за какво ме пита. Сеньор Яничка стоеше мълчаливо, гледаше ме благо, но това не ми помогна кой знае колко.

„Къде са музикантите, пикльо? — каза човекът и замачка още по-яростно ухото си. — Ако са наблизко, доведи ги, защото нямам време да се занимавам с такива като тебе!“

Разбрах за какво става дума. Вече бях голямо момче и такива обидни думи, придружени с мачкане на ухо, ме караха да се червя. Изтичах през откренатия за проветрение брезент и в пристъп на момчешка ярост си казах, че този човек няма да види моите животни. Но си спомних за благодушното лице на Яничка и омекнах. Разбрах, че старецът е казал за моята дресура, макар и още съвсем зелен, усетих несъзнателно, че в този момент се решава нещо важно, и реших да вкарам пирамидата в движение.

— *Предполагам, че това е било твърде рисковано. Могли сте да се провалите още с първата си крачка в цирка.*

Наистина беше така. Собствено, чувствувах се много оскърбен и исках на всяка цена да докажа, че на мен трябва да се гледа сериозно.

Взех няколко бучки захар, дадох една на Марко и сглобих пирамидата пред цирка. Държах друга бучка в ръка и вървах пред магарето. То душеше захарта, опитваше се да я извади от шепата ми и така стъпка по стъпка излязохме на манежа. Кучето и котката бяха спокойни, само петелът започна да перпели. Застанахме в центъра и аз, без да дишам, следях пирамидата. Когато животните се успокоиха и опасността от срутване премина, аз предизвикателно се загледах в директора. Той свали краката си от парапета, стана и се вторачи с невярващ поглед. Вече не мачкаше ухото си, ами започна да

ръкопляска и да вика артистите. Събра се голяма, развълнувана група, която също започна да ръкопляска.

— *Още с влизането в цирка аплодисменти от професионални артисти, това съвсем не е лошо. Но всъщност мене ме интересува вишневочервената куртка, с която са ви запомнили вашите почитатели. Е?*

Да... куртката. Имайте търпение, моля! Преди това искам да ви кажа нещо за първото ми представление. Любопитно е и за него си заслужава да се разкаже.

Директорът продължи да ръкопляска, като доста често и доста високо викаше: „Ангажиман! Ангажиман!“ Уплаших се от тая дума, пирамидата се срина и аз понечих да избягам, но сеньор Яничка ме хвана за ръката. Така собствено бях ангажиран в цирка да изпълня номера си в качеството на асистент и под ръководството на сеньор Индржих Яничка. Приготовления почти нямаше, само трябваше да ми се намери някакъв костюм. Поради липса на друго трябваше да облека национална носия. Тя подсказа и режисурата. Щях да представлявам пастирче, което си пасе магарето. На една поставка трябваше да стои петелът, а кучето и котката щяха да пуснат на манежа. Моят номер бе непосредствено пред номера на сеньор Яничка и затова трябваше да го изпълня, докато се поставят решетките.

Вечерта, на представлението, сеньор Яничка се отказа от своето бляскаво начало, излезе на манежа и каза:

„Имам честта да представи мой млад колега.“

Оркестърът изсвири туш и според режисурата аз трябваше да изтичам на арената. Бузите ми горяха от срам и вълнение, краката ми трепереха и аз изтичах с устрема на пиян, който се опитва да запази равновесие, като тича. Чух сред публиката леко хихикане. Наведох се да се поклоня, както ме бяха научили, и калпакът, който ми беше голям, тупна на талаша. Гръмна смях. Вдигнах калпака, изтупах го и го сложих на главата си. На публиката това й се стори ужасно смешно. Погледнах към Яничка, но той отбегна погледа ми и на мене ми се доплака. В това време пуснаха Марко. Извадих от джоба си малка свирка и започнах да се преструвам, че свиря. Понеже не се чуваше нищо, някой от публиката, за да ми помогне, засвири с уста. Хората се

заливаха от смях. Пуснаха котката и кучето и сякаш стана още по-смешно. Сглобих набързо пирамидата и брезентовият купол се изпълни с ръкопляскания. Гледах с блеснали очи публиката и за първи път изпитах оная болезнена сладост на признанието и славата. Имах чувството, че ми се завива свят. И как няма да ти се завие свят, когато си в центъра на манежа и толкова много хора ти ръкопляскаат. Беше като красив сън. Яничка ме накара да се поклоня и ме отведе до вратата. Магарето, котката и кучето излязоха след мен. Зад решетките остана само петелът. Когато излязох от цирка, поех дълбоко свежия вечерен въздух, краката ми омекнаха и аз седнах на стъпалата на първия фургон. В този миг не бих могъл да кажа как се казвам.

— *Ще ви помоля да ми разкажете нещо и за вишневочервената куртка.*

Ако позволите, само още две думи... Та така започна моята кариера на звероукротител. Сеньор Индржих Яничка вече остаряваше, имаше старческа болест, което, направо казано, означаваше, че се напикава, а тигрите много се дразнеха от това. Знаете ли какво ми каза години след това, на смъртното си легло. Каза ми: „Аз бил млад ветеринарен лекар. Веднъж извикали, направи инжекция на животно, но не казали какво. А животно било тигър. Три пъти напикавал, но направил инжекция. Тогава решил стане звероукротител. Но човек трябва първо укроти него си!“

Та сега за куртката! В нашия занаят ефектът е от много голямо значение. Собствено, не можеш да излезеш на манежа облечен като чиновник, с костюм и вратовръзка. Трябва нещо по така. Отначало, докато чиракувах при Яничка и се опознавах с животните, и аз ходех с шалвари, елек и чалма. После смених животните с по-млади и тогава се роди идеята за нещо по-стегнато, по-представително. Уших си тая вишневочервена куртка с еполети и акселбанти — хубава стана, дори животните ме харесаха с нея. Но завидя ли ми някой, магия ли ми направиха — не знам. Имам обаче подозрения, че онази въжеиграчка я урочаса нещо тая куртка. Взе я една вечер уж да я оглади преди представлението и аз си стоях гол до кръста във фургона. Да дойде, да дойде — няма я. Идват вече да ме викат, решетките поставени и публиката свири и тропа с крака. Търсете, викам, куртката при

Розалия, така се казваше тая въжеиграчка, а пък аз ще тичам да отворя клетките.

Чак пред завесата ми донесоха огладената куртка, облякох я набързо и излязох при животните. И изведнъж почувствувах как гърбът ми пламна, сякаш в него се набиват хиляди карфици. И сърби, сърби, не ти е работа. Понечих да се почеша, така, тайно с камшика, ама може ли тайно, то камшик два метра и личи! Започнах да се въртя насам-натам, почесвам се уж дискретно, ама животните започнаха да се дразнят, че се чеша, не ме слушат, че и публиката взе да се подсмива. Долу-горе мина представлението, цяла нощ не можах да мигна, а на следващото представление същото. Сърби ме цялото тяло, а не знам от какво е. Съблека ли куртката, не ме сърби, облека ли я, ставам като въшлив. Ходих на лекар — каза, че ми няма нищо. Изкарах няколко представления така, директорът ме подпитва как съм с нервите, колегите си шушукат и се подсмиват, направо да потънеш в земята. Остави това, ами и Султан взе да ми се зъби и да налита, Султан е тигър!

Седя си една вечер във фургона и влиза Замфирчо — много отракано момче. Заедно с братовчед си правеха захарен памук и понеже аз много го обичам, му поръчвам от време на време да ми носи, защото ме е срам да си купя. С тях двамата от време на време хвърляхме по едни карти. Дойде Замфирчо, донесе захарния памук, аз му го платих, а той не гледа мене, ами куртката, закачена на стената. Недей гледа там, викам му, ами сядай да ти гледам на карти. Тази вечер ще ти позная колко пари имаш в джоба. Извадих едно съвсем ново тесте и започнахме. Картите му вървят като на зло куче тоягите и за половин час ми прибра всичко. Гледам внимателно да не краде карти, да не прави шмекерии — няма такова нещо. Погледнал в куртката като в икона, не си гледа картите даже, но му върви.

„Ти карти ли играеш, или в стените гледаш“, ядосах се аз, станах и прибрах куртката в гардероба. Помислих си, че хем ми се присмива за куртката, хем червеното му е на късмет. Седнахме пак, но картата не се обръща. Прибра ми и последния лев, но аз не мирясвам. „Какво, викам, да слагам на масата?“ Мълчи и гледа към гардероба. „Кажи, викам, каквото кажеш, това слагам. Ей ми часовника, но пръстена не залагам — семейна реликва е.“

Мълчи онова момче, душата ми къса. Гледа гардероба, гледа мене, върти очи и нищо не казва. Накрая се престраши и продума: „Страх ме е да ти кажа, ама твоята куртка ми е мерак бе, бай Рудолфо!“

„Браво! — викам си наум. — Аз се чудя как да се отърва от нея, пък на него очите му мокри. Имаш я, казах, давай картите!“

Заинати се онова момче: „Аржан конте, казва, куртката на масата!“

Станах пак, отворих гардероба и я извадих. Правя се уж, че ми е много скъпа, че не ми се дава, оправям нежно еполетите, сякаш с любима жена се прощавам, а на Замфир сълзите му на очите. Има някакъв номер тука, мисля си. Хитро момче, за една куртка да се излъже, ама да видим. Хвърлих я на масата, че като се зарадва онова момче, запя даже. „На сватбата ми, вика, аз тебе като кум ще те даря!“

След две-три раздавания картата се обърна и като ми тръгна! Така през целия ми живот не ми е вървяло. Върнах си всичко мое и негово назад, че и куртката даже. „Не падай духом, казвам му, аз съм голям играч и от мене не е срамно да се загуби. Където да кажеш, че съм те бил на карти, навсякъде ще те уважават!“

Замфирчо обаче не ме слуша, гледа в масата и прихълтва от време на време. Съжалих го, откачих куртката от закачалката и му я подадох. Вземай, викам, и да знаеш, че бате ти Рудолфо е джентълмен и великодушен.

Собствено, нея вечер излязох на арената гол до кръста.

Замфир Дудов — 23-годишен овцевъд:

Тъй ме тирна животът мене: от шекер-памук на овча вълна. Ама не се оплаквам. Добре съм. Защото не може целия си живот да го изкараш: „Лапаш нещо, гълташ нищо!“ Вярно, повече се печелеше, работата чиста, ама скитнически живот. Не искам да живея аз тъй! Искам дом и семейство да имам, баня и удобства всякакви. Стария кога го вкараха в затвора, ние със Снежанка, джуджетата и втората му жена поехме работата и ей го вече тухли и цигли струпах, напролет се каня строеж да правя, защото не си го представям аз тъй — в овчарник да живея. Вярно, нова къща са построили хората, ама чужда, че и далеч. Селото е голямо, къща на два ката ще вдигна, пък овчарлъка пак може да го гледам.

Като се уволних от войниклъка, един братовчед ме вика да работя при него. „Ела да изкараме сезона, ще ми помагаш и захарен памук ще правим. Мой човек си, заради туй те викам заедно да въртим караваната. Туряш една лъжичка захар, въртиш, въртиш пръчицата и хоп, ей ти една къделя. Даваш къделята и вземаш десет стотинки! Народът на тумби, на тумби приижда. Лапаш нещо, гълташ нищо, ама му се услажда и пак се нарежда. То не е за наядане! То е за услаждане на душата!“

Със сладка приказка ме склони, присламчихме се към един цирк и тъй от град на град като катунари ходихме да продаваме захарен памук. Същият този братовчед ме доведе в селото на гости. Тука се запознахме със Снежана. Шестнайсет години караше тогава, ама беше много дива и всичко си имаше и отпред, и отзад. Работата стана, защото аз не съм някой мърляв такъв, ами се нося: джинсите, якето. Стереото ми е „Сони“ двайсет и пет вата, на ток и батерии, като го надух, и им взех акъла. Викам на братовчедата: „Тая ще я взема и като свършим сезона, ще гледаш каква гражданка ще я правя!“

„Голям тарикат е баща й, вика братовчедът, без нищо няма да ти я даде, че и «Сонито» ще ти иска. Дико го бие парата, ама е голям тарикат.“

„Защо ще давам бе, братовчед. Свивам я някоя вечер и туйто! Тогаз той на мене ще дава!“

„Тая, вика, няма да стане. Тези хора имат стандарт. Ако искаш да вземеш момето, давай каквото ти искат и бегай!“

Ходихме няколко пъти, дъртият се прави, че нищо не разбира. Аз и не се опитвах да му обяснявам, защото си имах приказка със Снежанка. Все още се надявах, че ще избягаме някоя вечер. Казах й, а тя ми вика: „Аз искам сватба, бяла рокля и голяма музика. Не ме ли поискаш от баща ми, тайно няма да стане!“ Ако да беше малка, разбрах, че е сериозно момиче и думата си на две не прави. Отидох при дъртия, целунах му ръка и се разбрахме. Ама ми иска „Сонито“. „Цял ден, вика, съм самичък с овцете, на кавал не мога да свиря, но пък не е беля — други ще ми свирят!“ Смъдна ме дробът, но склоних, щото много бях потънал по Снежанка, ще кажеш, магия е направила. Бях като болен, че ходих при една роднина в Севлиево да ми хвърли едни карти. „Ще ти се оправи работата, каза, ще вземеш момичето, ама голямо тегло ще теглиш от военен човек с лъскави пагони!“

Брей, викам на братовчеда, какъв ще е този военен човек? Да не би малката, нещо това-онова с войник да има?

„Спокойно, вика братовчедът, всичките от нашите, дето са в казармата, ги зная. Всички са редници, само един има сержант, бие барабана на военната музика в Сливен, ама три хамсии пагон ли са? Стяга те нещо тая твоя леля. Ти гледай с милицията да нямаш работа! А си я повлякъл да бягате, и си вътре!“

Охлабих се малко, ама откъде да зная какво ще ми дойде до главата. Нощем все военни хора сънувам, второ новобранство изкарах!

— *Не е голяма работа да познаеш кога един човек иска да се жени! Твоята леля, без да е ясновидка, само с житейския си опит е могла да познае това.*

Много учено приказваш, бате, ама не си прав. Отде ще знай една проста леля какво тегло има да тегля с тая куртка? То жената винаги си лъже, резон, ама леля защо ще ме лъже? Гледа ми жената на вале пика, както му е редът, и всичко ми каза.

— *Защо тогава ти е говорила за някакъв военен човек?*

Ама ти не загреваш ли? Че тя за куртката на бате Рудолфо е мислила, но и аз се сетих по-късно. По-военно нещо от тая куртка къде? Той като излезеше с нея на манежа, на фелдмаршал приличаше и затова на дъртия му легна на душата. Видяла жабата, че коват коня, и вдигнала крак? Питал ли си се някога защо мъжкото животно е по-шарено от женското. Или ако не е по-шарено, то я рога ще има извити, я опашката му ще е по-така или нещо друго. Знаех, че бабата, каква баба ми е тя, с десет години по-голяма от мене, си има това-онова със зоотехника. Той много се докарваше. Все едни полувоенни якета с много джобове носеше. Веднъж ми каза: „По-добре първи в село, отколкото последен в града!“ И вярно е, първи си беше и момичетата в селото много го харесваха. Но той на Диковата жена хвърли око, защото му беше по-наръки в овчарника. И накрая го наръгаха с ножицата.

Ей заради туй старият искаше тая куртка, на плашило да стане, ама да е по-шарен от другия. Той друго нямаше да вземе, освен дрехата

от гърба на звероукротителя, защото беше овчар. Като я видя в цирка, примря, че на другия ден пак идва да гледа. Да ти кажа, като ги премислих тия неща, и ми стана жал за него.

Като му целунах ръка и ми взема „Сонито“, видя му се малко, че вика: „Айде, един цирк да черпиш! Разбрах, че тия, дето пускали, били твои хора.“ Да е само той, мога да го вкарам, а те се изтърсиха двама дърти и три малолетни. С такси дойдоха, че и такси на връщане плащах. Купих им билети, защото не може да се влезе гратис. Не става то така! Не мога да се излагам пред хората!

Като свърши представлението, ги черпих по една вафла с крем. Стариият вика: „Замфирчо, няма ли тука някъде кръчма да прием по една бира, защото на нас вафла не ни прилича. Мъжката душа горчиво иска!“ Влязохме в една бирария наблизо, седнахме и поръчах, а той се подсмива: „Има ли начин да нося такава червена дреха? Разбрах, че сте били дупе и гащи с дресьорина!“

Каква дреха, викам и си пия бирата. Гледам през витрината как Снежанка се гони с малките. На тях им викам джуджетата. Тича, извива се да не я хванат. Пия бирата, сякаш нея пия — хем ледена, а пък пари на гърлото, като че топено олово пия. Също кога се лее куршум — като капне оловото в паницата с водата, и цвърва. И у мене нещо като цвърти и пари, задушва ме, дъх не мога да си поема. Няма ли край, викам, това мое тегло, кога ще се отлее тоя куршум на душата ми. Да я дамгоса, да я изгори, та след туй да ми олекне!

Замечтах се, а той ме сбута за лакътя и повтаря: „Ей такава, като на оня, дето разиграва тигрите.“ Утрепа ме! Аз за какво си мисля, той накъде го изби. Казвам му като на човек, че няма начин на неговия гръб да стои такава неща, а той ми вика: „Като няма, ела сега да си вземеш радиото!“ Започнах да се ядосвам, но още карам с мекия брус, дано да ме разбере. За какво ти е, викам, такава куртка? На парад пред овците ли ще ходиш с нея? Питам го кротко, да не го обидя, а той ми отвърща, че дъщеря му не била за мене. Че аз като съм такъв-онакъв, казвам му, на човека дрехата от гърба ли да сваля? И десет дъщери да имаш, всичките да ми ги даваш, аз кражба пак няма да извърша!

Тъй от лаф на лаф се уловихме за гушите. Дойде и жена му и децата и дигнахме гюрултията. Кръчмарят ни скряска и ни изгони.

Аз стоя на една страна, те на друга, гледаме се на кръв. Погледна ли Снежанка, и се стопявам. По едно време им викам, хайде да вървим

на колонката, да се обадим за такси!

Натоварихме се и се прибрахме в село. Платих на шофьора и седнах на двора. Всички се прибраха вътре, по едно време Снежанка отвори прозореца и чувам как старият вика: „Добро момче е Замфирчо, таман за тебе е, ама му е корава главата!“ Угаси лампата, прибра се в неговата стая. След десетина минути едно от малките иде и вика: „Бате, идвай да спиш при нас!“ „Кой те прати, питам го?“ „Кака ме прати, ама и тати каза.“

Влязох вътре и гледам един широк креват и от другия му край лежи Снежанка. През прозореца свети луната и косата ѝ лъщи като бакърена жица. Не ща друго, викам си, само да я погаля, и пеш ще си отида.

Малкото обаче ме държи за ръката и не ми дава да заобиколя. Съблякох се и легнах. Правя се уж на заспал и прегръщам дечурлигата, протягам си ръката, дано стигна косата ѝ, ама то много деца, три метра ръце да имаш, пак не можеш я стигна. Час ли мина, два ли, най-последна напипах ръката ѝ, защото и тя я беше протегнала. Бутнах я едва-едва, а сякаш ме удари триста и осемдесет волта ток. За повече нямаше чалъм. А си мръднал, и малките започват да шушукат и да се смеят. Като зайци спят, майка му стара!

Цяла нощ на бургия се въртях, а на сутринта старият се ухилил, сякаш снощи не сме се карали, ми вика: „Замфирчо, суров рак ял ли си?“ Мълча си, чакам го да си каже интимната мисъл. А той: „Знаеш ли какъв става ракът, когато се яде?“ Червен, викам му. „Бравос, усетил си ме!“ — каза той и ме потупа по гърба.

— Значи още тогава си разбрал, че без куртката той няма да ти даде дъщеря си? А мислеше ли по какъв начин ще я вземеш?

Нищо такова не съм мислил, защото знаех, че тая работа не може да стане. Смятах да го изиграя, да поръчам на някой шивач да ушие подобна дреха. Откъде ще разбере дъртият! Той втори път я отиде на цирк, я не. А пък то взе, че стана много лесно.

Една вечер отидох във фургона на бате Рудолфо. Той много обичаше захарен памук и от време на време му носех. Нея вечер ме изпрати да занеса и на една негова позната — въжеиграчка. Беше много красива жена и той май искаше да се жени за нея, но нещо бяха

се скарали. Занесох ѝ захарния памук, тя го прие и се върнах. Бате Рудолфо се зарадва, че не ме е изгонила, беше в много добро настроение и след като си изяде памука, рече да хвърлим едни карти. Помислих, че докато играем, ще е сгодно да го попитам за куртката, така отдалече, къде са му я шили, може ли да се поръча още една.

Играли сме няколко пъти с него и братовчеда и знам, че прави шмекерии — мисли се за фокусник. Вади уж неразпечатани карти, кара ни ние да ги отваряме, пък те всичките белязани. И още на второ раздаване видях, че картите са от сой. Обаче и аз не съм вчерашен. Късмет извадих, че носех с мене едно тесте карти със същата шарка, и те белязани. Чаках само удобно време да ги пусна в играта. Понеже ми вървеше, още ги държах на коляното си под масата.

По едно време бате Рудолфо взе да се ядосва, стори му се, че куртката, която висеше на закачалката, му е на кутсуз, стана и я прибра в гардероба. Докато сменях моите карти, го попитах откъде я е взел. Каза, че му я били шили в Париж. Там имало много модни къщи, даже за циркови артисти специално ателие имало.

— *Когато смени картите ли, започна да губиш?*

Точно тъй, бате. Куртката даже спечелих! И след това да видиш какво нещо — със свои карти да играеш, и да губиш. Всичките ги познавам, ама при мене все лоша карта иде. Върна си каквото беше загубил, моето прибра, че и куртката, дето ми беше в ръцете и толкова треперах за нея, си взема. Щях да му река: „Душата ми вземи бе, бате Рудолфо, ама нея ми остави!“ Живота си в ръцете си държах и заради едни белязани карти го изтървах. Хубав човек излезе — даде ми я! Щом я взех, и веднага отидох при дъртия, същата вечер се жених за Снежанка, след две седмици направихме сватба с бяла рокля и осем музиканти и ей го, кажи, две години вече живеем.

Обаче животът не е „Лапаш нещо, гълташ нищо“: Не е той захарен памук. Трябва да знаеш ще преглътнеш ли, или ще се задавиш, кога речеш да лапнеш!

Дико Калайджиев — 55-годишен, бивш овцевъд, сега затворник:

На стари години, вместо да си паса овцете и да чакам пенсия, аз рендосвам наровете и в затворническа ширпотреба работя. И то за какво? Заради един калпав човек и едно червено палто!

Цял живот все някой ме командва, все началник отгоре на главата ми стои, ама сега ми дойде дюшеш! Строй се, преброй се, ела тук, върви там. С туй не мога да свикна, не обичам да ми казват какво да правя и затова съм тук!

Преди, когато карах овцете, държавна работа работя, ама аз съм си сайбия и началник, държах ножа и хляба. И не е идвало до команда, ами животът и работата тъй те прекарват. Казват ми толкова мляко — ей ви млякото, толкова и толкова агнета и вълна — ей ви агнетата и вълната. И с жената се разбирахме. Тя ми е втора, щото първата ми умря, по-млада е, ама три деца ми роди и много се слушахме. Тъй я карахме, но де да знае човек, че да си върже червен конец.

Пратиха един нов зоотехник — голобрадо, русо като прасе, ама наперено. Баща му кога го е правил, за началник ще да е мислил. Не знае на овцата къде й е вимето, на бай си Дико ще обяснява! И нагласено, натъкмено, като че ли не в кошара влиза, ами на обмяна на опит ще ходи, та младите булки като го видят, да си загубят акъла. Туй как да е — търпява се!

Още първия ден се посрещнахме. Като дойде на кошарата и вика: „Много е мръсно, ако досега така сте я карали, нататък нов лист ще обръщаме. С език искам да е облизано, чистота и хигиена като в аптека!“

Две години подред съм първенец, ред и чистота като у дома съм поддържал. Байраче и грамота ми дадоха. Стоях, мълчах и накрая не се стърпях и му рекох: „Що не клекнеш да ми покажеш как става тая работа с езика де? Че аз съм прост човек, от приказка не разбирам, трябва да ми се покаже!“

Бъзна се и си замина. На другия ден пак иде, ама с мене не приказва, ами с жената. И като почна тъй, все с нея се съветва, все на нея нарежда и говори, мен като че ли ме няма. За туй най-много ме беше яд и накрая го натиснах с ножицата.

Не можахме да мелим брашно с него бая време, а когато дойде оня от вестника, драсна два реда и ни сдави. Аз нали съм все първенец, пратили го за мене да пише. Разказах му какво-що и той ме пита има ли нещо, от което да се оплаквам. Има от какво да се жалвам, ама не

му казах. Туй си е домашна работа, мисля, ако си имам разправия с човек, аз ще се оправям с него, защо с мастило да го черня. Викам му, добре я караме, всичко бива, но с работното облекло сме зле. Със своите си дрехи работим, а пък тука, както видиш, човек не може да не се оцапа.

Минаха две недели, и пристига зоотехникът, запенен, зъбите му като капан тракат, с око ако може да стреля — убит съм! Три-четири месеца не бяхме си проговаряли. Отдалеч познах, че сега ще си го наваксаме. Защото приказката е като водата: заприщваш, заприщваш и все някой ден ще ти събори савака.

Слиза от джипката, един найлонов чувал носи и го хвърли в краката ми. „Ти, вика, мандало на устата си да сложиш! Да не ги отваряш за щяло и нещяло, ами овцете само да навикваш с тях. Ето ти го работното облекло, дето много ти е притрябвало. За тая клевета и раирано може да облечеш, ама и то ще стане. От днеска а съм те видял без тия дрехи, а съм ти дал пътя!“

Слушай бе, келеш, викам, ти на бай си Дико команди не можеш да издаваш! Недей да си мислиш, че като носиш все модерни палта с пагони и си заприличал на градска брантия, си станал голям началник! Ти не знаеш ли, че ние слагаме пагоните и ние ги махаме? Може много да си учил, обаче си редник в работата! Тука генералът на овцете съм аз и ако река, и генералска униформа ще нося! Според кодекса ти си длъжен да ми осигуриш дрехи, ама аз не съм длъжен да ги нося!

— *Значи така попадна у тебе куртката на звероукротителя Рудолфо?*

Ааа! Честно и почтено! Няма лъжа, няма измама! Че ние с него от деца сме израснали. Той ризата си от гърба сваляше заради мене. От първата жена имам момиче, Снежанка се казва. Та я оженихме за едно момче, дето все покрай цирковете се въртеше, че едвам го вкарахме в пътя. Добро момче, ама бедно! С една ризка си дойде от казармата, та го облякохме от главата до краката. Много му беше мерак музика да слуша. Какво да го правиш, купих му едно „Сони“ — осемстотин лева суха пара съм броил, за да си правят кефа младите. Пък от него, два пъти дето ме е водил на цирк, туй ми е файдата. На мене нищо не ми трябва! Да се уважават, да се слушат... Писмо имах скоро от моята —

пише, че добре гледал овцете, много го хвалели. Напролет къща в селото се канел да вдига.

Та заведе ни една вечер Замфирчо на цирк и като ме видя Рудолфо, много се зарадва и вика: „Дико, ти ли си, твоята кожа черна!“ Прегърнахме се като братя. Още същата вечер ме кани на гости, че и такси ми извика да си ида. Голям приятел ми е!

След няколко дена идва Замфирчо и вика: „Много ти здраве от твоя човек! И армаган ти праща!“ Извади от чантата една червена дреха с лъскави работи — военно нещо, чак в Париж било правено. Като я облякох, и веднага заприличах на генерал. Сега, викам си, на оня, зоотехника де, ще му се пръсне жлъчката.

Че като тръгнаха да ме канят нашите хора по сватби и кръщенета, ама все като военен да съм облечен. Голямо тегло изтеглих с тая дреха. Кога е студено пак добре, ама грее ли слънце, напече ли малко и да се изпотя, и ме смъдва цялата кожа. Вечер като се прибера, и я свалям, мия се целия до кръста, а на другия ден като се облека, пак почва да сърби. Оня се святка като мокър кибрит, заканва се да ме уволни, но аз не я свалям. Даже и овцете взех да изкарвам с нея. Търпя и само чакам да дойде време да си отида у дома и да я махна. Голям инат трябва да си, за да изтърпиш такова нещо. Моята жена вика: „Дико, някакъв гад си хванал, щото на тебе много ти порасна работата, по вестниците те пишат, навсякъде се навираш и с много хора компания правиш!“

Взе тя свинска мас и сяра, че ги обърка и цяла седмица ме маза, дрехата през вряла вода прекара, ама пак не помага. Тогаз вика: „Щом и сярата не чисти, ти си вампирясал, магия са ти направили!“ Пък тя моята, от всичко разбира и взе да разваля магията. Разваля, разваля, облека ли се, и гадът веднага ме налазва. Виждам аз, че тя магия може да направи, но не може да развали, дигам се и отивам при гледачка. Хвърли ми едни карти и вика: „Пуст да останеш, на стари години що не си гледаш живота, ами любов си взел да въртиш! Любовна работа виждам тука, магия за любов са ти направили!“

Дико, викам си, де тоз късмет, на стари години една любов да въртиш, ама нещо по-младо да е. И дрехата повече не свалям. Жената гълчи: „Какво саде се пременяш с тая червена магия. Махни я, аз и тъй си те харесвам!“

Червеното, викам, го нося, щото много урочасвам от учени глупаци. Тука трябва да се знае началникът. И най-много ти трябва да го знаеш, нито ден да не забравяш, че три деца имаш и в паспорта си ми записана.

С това мое палто, както ти казах, много се прочух. За изкуфял взеха да ме мислят, че даже и в киното ме снимаха. Бях в овчарника, когато дойде една женска да ми се моли. Много засукана беше. Ходеше с едни цикламени шалвари, написана, изрисувана — шарена като троянско бърдуче! Трябва да имаше към двацет и пет години. Взе да се усуква край мен, бай Дико тъй, бай Дико инак — заявление само дето не ми написа. Каква ли ще ѝ е файдата от тез молби, питам се? И ми дойде на акъла оная дума, дето ми каза гледачката. Гъдел някакъв усетих под ребрата и в ръцете, ама ги държа в джобове. Пък то досуц за посягане — като шуто се навира!

Как се оставя държавна работа и добитък, викам? Да си накривя каскета и да го ударя на кинаджилък? Таз държава от кино лула орехи не е спечелила, ама овцата, кажи-речи, всичко дава!

„Пари ще вземете за тая работа, вика! На тебе и жена ти по толкова, на децата по толкова и ще ви снимаме само няколко часа, и то по тъмното. На овците няма да попречи. Ако си съгласен довечера ви снимаме, утре още веднъж, и край. Ама да сте облечени, както си ходите всеки ден. Като мръкне, елате при мотела. Ние сме там и ще чакаме.“ Склони ме и вечерта отидохме. Моите облечени като за делник, а пък аз съм нагласен с червеното палто, само чакам отнякъде да ме видят, че да разберат кой е българският Бродяга.

Запалиха един огън, дечурлигата наклеяха около него, а пък на жената дадоха дървена лъжица да бърка в едно котле, досуц като че ли готви. Пък то в котлето само вода, вдига пара, но не мирише ни на блажно, ни на постно, ама на кино излиза като истинско.

Онуї момиче, и то там, дава акъл на моите как да се гонят около огъня. Погледна към мен няколко пъти, аз стоях по-настрана, и се прави, че не ме вижда. Всичките хора, дето бяха там, се изредиха да ме гледат, само тя без очи! Викам си, максус го прави. Джигера иска да ми вади, ама не знае на мене що нещо ми е минало през ръката. Чалъми на бай ти Дико никой не може да предава! Пък ти да знаеш от мен — тия, дето са най-лъскави, най-лесно падат. То нагласено и изписано само за

сурат, иначе кръвта му ври като на краставо яре. А̀ се скрие зад дувара, и остава без копчета и ластици!

Запалиха едни големи фенери и стана светло като ден. Жената тъй се стресна, че изгърва лъжицата в огъня, ама бърже се окопоти, извади я и пак почна да бърка в котлето. Щом светнаха лампите, някой извика: „Внимание!“, и дойде един брадат с тъмни очила, намахан и джаснат — не ти е работа. Някога, когато работех по пътищата, имахме един такъв пикьор. Него го гони бик, че даже го стигна. Много командаджия човек беше, ама като го извали бикът, като се поправи, стана слушлив и мек, досущ прясно сирене. Като го стиснеш, и от него потича суроватка.

Та тоя, брадатият, началникът на кинаджиите, беше облечен като другите и в навалищата не можеш го позна какъв е. Беше обут с жълти ботуши, сини гащи с тегели и елек. Беше го облякъл на голо и до пъпа му се спущаше голям часовник с няколко бурми. Разправяха, че с него измервал колко дълга да бъде снимката. В село се говореше, че бая пари изкарал от тия снимки, ама като го гледаш, ти става жално — гащите му на коленете и отзад изтрити като на коч престилката. Ние на кочовете понявга им слагаме престилки, за да не качват овцете. Ама слушай, голям човек, с пара човек, като иска, и с гол дирник може да си ходи! Аз от кино може да не разбирам, ама като видя човека, и веднага го претеглям! Върбово дърво беше този — ни за материал, ни за огрев става. От него само свирка можеш да направиш. Той една овца не може ти издои, боб не може свари, к'во боб, той една бира не може да си отвори! Нали го видях същата вечер: „Дай кафе, дай вода!“ Таз, моята позната, си почупи краката да му слугува и шишетата все тя му отваряше. Аз поне давах на хората мляко, а от такъв какво — само цвик!

И с него ли се скарахте? Сигурно пак заради куртката?

Каква ти кавга? На бой отиваше работата! Като ме видя, опули се срещу мен и се развика: „Какво е това плашило, ти майтап ли си правиш с мене? Махнете го от очите ми!“ Просна се на стола до апарата, дето снимат с него, и си скри главата в шепи — демек не ще да вижда нито мене, нито помощничката си. Пък тя като пребеля, като посърна, падна на колене и взе да му се моли. А оня я побутва с крак.

Тъй човек да го газят не съм виждал! Тъй куче не съм подритвал. Не можах да се стърпя и му викнах: „Какво искаш ти бе, сине майчин, защо тормозиш момичето?“ Оня си дигна главата, изгледа ме и викна тихо на неговите хора. Светнаха още лампи, апаратът им взе да работи, допряха го, кажи-речи, до носа ми. Аз продължавам да му се карам, реда ги едни, дето само на овцете съм ги казвал, запених се от яд, пък той ме гледа и се подхилква. По едно време рече „стоп“ и като че ли ми пресече приказката. Апаратът им и той спря да зърка. Приблужи се оня до мене, гледа ме в очите, ама аз неговите не видя, щото той очилата и нощно време не ги сваляше. „Ти си, вика, голям артист, само дето си се пременил като фелдмаршал. Каня те в бара да прием по едно уиски. Голяма работа свърши, заслужи си черпнята. Утре те искам пак тука, но без парадната униформа!“ Изстъпи се настрана и ме огледа от краката до главата и пак се развика: „Жози, как смееш да ми водиш тука такава една никаква работа, такъв «хич»!“ Момичето пребледня, залитна да пада, а пък аз се хвърлих и я хванах. Увисна в ръцете ми, натежа, замириса ми на див пелин и мента, на мляко и кръв, че се разполових: за жена ли да мисля, за бой ли да мисля, щото оня много ме докачи. Мене бързо ми възвира кръвта, ако и да не нося нож като на младите години.

Едно момче, и то брадато, донесе стол, сложихме я да седне и вика: „Тя тъй си прави! Припадничава е!“ Домиля ми, да ти кажа. Тоя ще вземе да я изгони, мисля си, без работа ще остане момичето. Той не е като моя зоотехник. Намерил е меко и ще натиска, докато я спити, а после ще я захвърли като суха фъшкия. Че като скочих: „Чакай да те питам на кого ще викаш «хич», твойта мама кинаджийска!“ Той си беше влязъл вече в кръчмата и аз извиках ей тъй, колкото да го сплаша, да ми олекне, щото неговите хора много, а аз съм сам. Правя сметка, ще скочат двама-трима, ще ни разтърват и бой няма да стане. Пък те взеха да се смеят, чак по земята се затъркаляха. Момичето, и то се беше оправило и се смееше със сълзи. Като ги видях да се превиват, още повече се ядосах. Дико, викам, на чест те докачат, тегли му на оня един по очилатата мутра, пък да става каквото ще! Кожи за налагане все ще се намерят!

Преди още да вляза вътре, ония, брадатите, вместо да ме уловят, ме вдигнаха на ръце и ме внесоха. Сложиха ме да седна на една маса и ми се радват като на близнила овца. „Голям си симпатяга, какво ще

пиеш?“ — преварят се да ме черпят. Гледах ги и си викам: тез хора са весели, майтапчии и на сърце нищо не слагат, ами са като деца — игра да има, весело да става. Тя и работата им такава! Чак тогава ми дойде наум, че докато съм се карал, са ме снимали. Аз налитам, те си играят! И какво, викам, излезе накрая, Дико? Началникът може да ти се кара, жена ти да пощипва, а ти май само на кино може да му се караш, на ужким да му гълчиш. Хванеш ли го сериозно и натясно, той ти обръща гръб и всичко става на майтап...

За добра дума стотинки не са ми дали, ама за тая кавга наужким ми броиха двадесет и пет лева суха пара!

— *На другата вечер сигурно си отишъл пак с куртката?*

Ами гол ли да ида? Като влязох вътре, и кинаджиите ме наобиколиха и взеха да поръчват. А кажи ми ти с ръка на сърцето, ако бях с работните дрехи, щяха ли да ми обърнат внимание. И момичето пет пари нямаше да дава за мене, а пък сега като седнах, и веднага дойде при мене да ме кандърдисва. „Много пари, каза, можеш да спечелиш, само това палто го хвърли!“ Двеста лева ми даваше за него. Ти, викам, хвърли твоите дрехи и аз ще ти дам толкоз! Дрехата си от гръба не свалям, ако ще, и хиляда лева да ми даваш. Ако ще ме снима, тъй да ме снима! Като не ще, да си върви по пътя! Аз нямам зор да се гледам на кино. Кутсузлия човек съм! Един път ме писаха във вестника, ама с перо не са ме погладили!

Дотегна му на момичето, умори се да ме наговаря, разсърди се и отиде да приказва на тезгяха с Рафаил кръчмаря.

Изпих си чашката и като си тръгнах, й пришепнах на ухото: „Ако имаш нещо да ми казваш, ще те чакам до язовира!“ Излязох и си мисля: „Ако дойде, добре, ако не, ще се окъпя, че пак ме беше смъднал гръбът, и у дома.“ Ама, да ти кажа, бях сигурен, че ще дойде. Не заради мене, заради палтото ми щеше да дойде, ама то не е ли все едно?

Седнах на брега, събух цървулите и си натопих краката. Една месечина като се облещила, един ветрец духа, мирис на нощна трева носи, пък и каква жена чаках — дай боже всекому от мойто и пак ще ми остане!

Таман разкопчах едно копче, и тя се надвеси над главата ми. Кога е дошла, не съм усетил. Като котка стъпва и като котка се гали. И като почна, сякаш броеница прехвърля — щък, щък, всичките копчета до едно...

— *И какво стана с куртката? Даде ли я, или тя сама си я взема?*

Абе остави тая работа бе, момче! Толкоз ли е важно как са ти одрали кожата. После какво стана, туй е важно!

Тръгнах си по някое време гол. Кошарата е наблизко, като избиколиш язовира, има едно баирче и си там. Вървя и като наближих, гледам, свети. Нещо ще е станало с овцете, мисля си, и тръгнах побързо. Запъхтян отворих вратата и какво да видя: зоотехникът и моята вътре. Като ме видя, извика тихо и започна да си оправя полите. Оня стоеше като вдървен. Тези, мисля си, са мърсували. Бяха влезли в преградката, дето вечерно време запирам двата коча. Гледам зоотехника, всичките му копчета на място, държи в ръката една инжекция, поиска да я скрие, но ръцете му не го слушат. Усъмних се нещо и приближих. Аз болно животно в стадото си нямам и разбрах каква е работата. Напоследък кочовете ми все умърлушени ходят, не ги бива. Причерня ми пред очите. Леле, викам, сине майчин, ти ли ми изяждаш прираста? На мен ли мислиш, че правиш мръсно? На природата правиш мръсотии, черво ялово! Потърсих нещо да го ударя и гледам, на един гвоздей виси ножицата, дето се стриже вълна. Грабнах ножицата и го натиснах. Викам на моята съучастница: дръж го тука да му покажа на тоя овен как се скопява. Тя, вместо да ми помага, се разписка и вика: „Той не е виновен, аз го накарах!“ Лъже майка ѝ стара! Излъга, само и само да не ми помага! Зоотехникът се уплаши много, взе да скача, но аз го държа здраво и взе, че ме мушна с инжекцията. Много мразя инжекции, кога се е налагало, все насила е ставало, и не че ме заболя, колко игличка е то, ами ме разлюти. Без да искам, съм го ръгнал с ножицата в слабините.

Не съм мислил да го коля, нито нещо друго да го правя, исках само да го сплаша, гол, без палто да му взема страха, пък то какво стана. Едно мислиш, друго излиза. И ей го сега съм тука...

Жозефина Йосифова — 27-годишна, асистент-режисьор в Българска кинематография:

Сега, когато критиката и публиката отрече нашия филм, е много лесно да хвърлим цялата вина върху режисьора. Разбира се, това не му е за първи път. Той не е разглезен от критиката, защото е новатор и не върви по утъпкани пътеки. Ако искаме обаче да бъдем честни към себе си, трябва да признаем, че всички имаме вина за този негов неуспех. Като се почне от лошо скалпения сценарий на Хаджистоянов, от когото Йоан бе подведен, просто му наложиха да го снима, та се стигне до последния осветител. А може би най-голяма вина за неуспеха имам аз.

— *Мисля, че вие хвърляте върху себе си прекалено тежки обвинения.*

Бих могла да понеса много повече. Аз просто бях длъжна да му помогна, да го разбера първо като мъж, а след това като творец, защото бе невъзможно да се прави такава разлика. Без него бях като изгубено дете — нито знам накъде да вървя, нито с кого. Ето затова са тежките самообвинения. Защото за мен той бе идол като творец и без да искам, а може би и от гордост забравях, че освен това е и мъж. Така рискувах да забравя и себе си като жена, но известен е баналният израз, че изкуството иска жертви.

Колко много е страдал той с предишните си две жени! Груби еснафки, които са задоволявали само насъщните си нужди, без да разберат голямата му душа! А той имаше нужда да се разкрие пред най-близкия си човек. В такива моменти, когато ме е чувствувал съпричастна към неговите мисли и идеи, той се преобразяваше. Мисълта и въображението му достигаха такива невероятни дълбочини, че просто ме беше страх да бъда с него.

Спомням си, че след като се дипломирах и се завърнах в България, първият негов филм, който гледах, беше „Инструктор“. Не знам дали сте го гледали. Накратко това е историята на един незабележим, тих и скромнен човек, който иска да обясни своята социална и човешка позиция чрез правилата за уличното движение.

Неговият край е трагичен — убива го една жена от неговия курс за шофьори, когато той преминава по пешеходната пътека.

След като излязох от киносалона, се почувствувах малко неловко, сякаш някой се бе пошегувал с мен. Но когато се запознах с Йоан, след няколко срещи с него разбрах колко проникновено, колко философски той е подредил всичко. Това е страхотна метафора, бога ми! Но не, те не го разбират! Те не биха могли да го разберат! Дори се осмелиха да кажат, че той случайно е попаднал в киното, че си е избрал тази професия само заради това, че тя е престижна и че заради високия пост на баща си е извадил от джоба на държавата милиони левове, за да си прави удоволствие, като снима филми. След време, когато направя първия си самостоятелен филм, те може би ще кажат същото и за мен!

Не, това са най-гнусни клевети! Този човек е роден за киното, така както и аз, и те разбират това и му завидват. Само може би аз единствена... Като си помисля за това и изпитвам такава ужасяваща самота...

— Моля ви, успокойте се! Не бива да плачете! Аз исках да ми кажете с две думи как попадна у вас червената куртка. Ако знаех, че така ще се разстроите, не бих посмял да ви питам.

Как бих могла да не се вълнувам. Та нали оттам започна всичко неприятно. Заради тая куртка вече доста време не мога да започна работа и вися на врата на родителите си. Е, написах няколко сценария, но това е нищо. Имам такива големи планове, а все още не мога да ги осъществя. Моята бъдеща работа изисква да пътувам, да се срещам с хора, да ходя на фестивали, а за това са нужни пари. Тая куртка ми отне всичко това...

Йоан не можеше да понася червения цвят. И затова не снимаше цветно. Те дори и това не можаха да му простят. Имаше много предложения от чужбина. Предлагаха му да снима едни от най-големите, звезди, но цветно. И знаете ли как им отговаряше той? С един и същи текст на всички телеграми: „Аз лимонада не правя! При мен всичко е черно-бяло!“

— *А защо не можеше да понася червеното?*

Не, не става дума за определен цвят. Той беше почти далтонист и не самият цвят го дразнеше, а парадността на тази униформа. За него тя беше върхът на обезсмислените човешки стремежи. Наполеон е казал, че всеки войник носи в раницата си маршалски жезъл. Това аз мога да го разбера — всички носим този жезъл, но скришно и без да се натрапваме. Но да носиш маршалска униформа, при това не истинска, а нейна пародия, а да не си маршал, а прост войник, това не е ли пределно извращаване на намерението, стремежа и амбицията?

Докато се появи бай Дико, всичко вървеше чудесно. Вечер, когато се прибирахме в стаята, Йоан продължаваше да се въодушевява от работата си. Не мигваше по цяла нощ и наистина филмът вървеше добре. Сцената със семейството на овчаря го вдъхнови до такава степен, че го хвърли в някаква творческа треска. Дори промени сценария заради тях, така че някои от ролите отпаднаха. Бай Дико трябваше да се появява през целия филм. Загуби малката си роля и младата жена на сценариста, между впрочем една жалка масажистка, без капка дарба, но пък с достатъчно големи очи, за да прави интриги с Йоан. Тогава започнаха заговорите и клюките, но той не се предаде. Вярваше в себе си, в своето озарение. И в един миг на снимачната площадка се появи този бай Дико и обърка всичко. Неговото появяване в такъв вид бе явно предизвикателство към всички нас. Йоан беше много горд човек и не можа да понесе такава подигравка. Докато се караха заради вишневата куртка с еполетите, му се стори, че може да излезе интересен епизод, и накара оператора да го снее в грос. Още на другия ден нареди да се проявят тези кадри. Гледахме ги — бяха направо великолепни. Такава дълбочина, такава искреност и неподправеност на чувството не може да даде никой актьор. Бай Дико като всеки хитър човек разбра това и започна да ни изнудва. Как не го увещавах, какво не му говорих — заинати се и не иска да я съблече. Дори двеста лева му предлагам, да я купим за реквизита — пак отказа.

На другия ден, беше тринадесети — Йоан изчезна. Целият екип знае, че в такъв ден той не снима и когато се падне тринадесето число, се смята за почивен. Изпитвах някаква неясна тревога и непрекъснато мислех за него. Представях си го на някаква малка гара, седи на пейка на пустия перон с глава между дланите и страда. Не издържах, качих се на колата и отидох в града. На гарата не го намерих. Беше в барчето

на новия хотел, в компанията на две млади момичета. Занимаваше се с астрология. Тя беше негово хоби, особено когато му е тъжно и има млади момичета. В такива мигове в него се събуждаше някаква гадателска страст. Седнах на съседната маса, кимнах му, поръчах кафе и спокойно заслушах.

Интересно е да го слушаш в такъв момент. Мисля, че са съвсем рядко хората, които могат така проникновено и увлекателно да разказват. Йоан правеше от всички, на които гадае, герои на свои малки епизоди, на новели, което много му помагаше в написването на сценариите. Това също бе нещо, което го отличаваше от другите. Той снимаше само по свои сценарии. Критиката ги смяташе за много екстравагантни, за отдалечени от действителността. Вие помните каква бе реакцията по повод на „Да се завърнеш от Неапол“. Писаха, че сюжетът не отговарял на нашата действителност, но аз смятам, че това са само злобни подмятания на второразредни вестникарчета, които го правят не от принципни позиции, а от завист, че тяхната дарбица им стига само за да напишат репортаж от Берковица, а им се иска да похарчат малко лири, долари или марки. Йоан стоя три месеца в Неапол. Обиколи неговите най-мръсни улички и долнопробни кръчми, два пъти пътува със собствената си кола. Е, разходи имаше, но това не е репортаж, а филм, който ще бъде оценен в бъдещето.

Тогава в барчето, след като си изпих кафето, казах на Йоан: „Не забравяй, че днес е тринадесети!“ Искях да се пошегувам, разбира се, да му покажа, че всичко е наред. Стори ми се, че той не ме чу. Убеждаваше момичето, че е зодия коза, и разказваше нещо за козирога, имитираше как звънят различни звънци и му обещаваше да го снима като пастирка, наметната само с една ярешка кожа. Разбрах, че в главата му се ражда някакъв нов епизод, и затова не го безпокоих повече. Станах и понечих да си тръгна, но гласът му ме спря: „Преди малко някой ми каза, че днес е тринадесети. Този ден ще е черен за него! Като се върна, искам куртката да я няма. Иначе оставаш извън кадър!“

— *Какво е искал да каже с това „оставаш извън кадър“?*

Гласът му бе груб, рязък и безцеремонен, но аз си мислех, че само иска да се изфука пред момичетата. Все пак се прибрах в мотела

разтревожена от това предупреждение и реших, че до вечерта на всяка цена трябва да сваля червената куртка от гърба на бай Дико. Никога не съм мислила, че една такава вещ може да се окаже съдбоносна в живота ми.

— *Вероятно в този момент сте били готови на всичко?*

Това, което не става с пари, става с много пари. Имах в себе си около двеста лева, вземах и от касиерката на продукцията един голям аванс и бях изпълнена с такава сигурност в успеха, че се обзаложих с колегите на една бутилка уиски. Давах си сметка колко абсурдна и неестествена е такава постъпка — да сваля дрехата от гърба на един твърдоглав и примитивен човек, който по силата на своята природа не би трябвало да обръща внимание на външния си вид. Боже мой, та той беше овчар! Трябваше да го убедя, че ако иска да спечели, а той положително искаше, е нужно да свали куртката, да облече нещо от реквизита и да си заснемем епизода. Всичко ми се струваше толкова просто, че не си заслужаваше да се мисли. Може би нямаше да успея, ако...

— *И все пак успяхте, нали? Бихте ли ми казали как стана това?*

Сега изпитвам малко срам, макар че в тая моя постъпка няма нищо престъпно. Може би нямаше да успея, ако един човек от селото, чул за баса ни, не ме извика настрана и каза, че когато идвал тука, бай Дико се къпел в язовира. Намигваше ми с очи и правеше някакви странни движения с ръка.

Известно време не можах да проумея какво точно ме съветваше да направя. И изведнъж разбрах — боже, кражба! Просто без никакви усилия и отстъпки му вземам дрехата, докато се къпе. Стана ми много смешно и забавно, защото никога през живота ми не ми е минавала мисъл за кражба. Не си спомням да съм изпитвала някаква нужда. Всичко съм придобивала по най-лесен начин — или да го купя, или да ми го подарят. Но след като срещнах бай Дико, разбрах, че мога да си купя нова кола, баща ми да ми подари най-скъпото кожено палто, но този човек нито продава, нито подарява.

Същевременно пийнах няколко чашки повече и мисълта за кражбата започна да не ми се струва чак толкова неприемлива. Можеше да се възприеме като шега. Пък дори кражба да е! Ако от нея зависи цялото ми бъдеще? Аз имах причини да се безпокоя, защото веднъж се провалих като помощник-режисьор, не по моя вина, разбира се! И сега тая куртка се изпречваше пред моята кариера. Как трябваше да постъпя? Да се откажа само защото думата кражба е грозна! Нали ще го направя и заради бай Дико, да не го смятат за смахнат и да спечели някой лев! А ако го направя заради Йоан, вината ми ще бъде незначителна. Нали подбудите са съвсем други. Тази мисъл се оказва решаваща и аз повече не се колебах. Когато бай Дико си тръгна, незабелязано от колегите излязох след него и го проследих. Той седна на брега на езерото, съблече куртката и я хвърли на няколко метра зад себе си. Това ме учуди много, защото мислех, че много се харесва с тая куртка, а той я хвърли с подчертана ненавист, даже напсува. Промъкнах се незабелязано и тихо и я взех. Сърцето ми биеше силно, изпитвах непознат страх. Хукнах и се спрях чак пред мотела. Хвърлих куртката в моята кола и се качих в стаята си. Постепенно се успокоих, легнах и заспах, без да съзнавам, че тая моя постъпка ще се окаже фатална.

— *Да не би да сте имали неприятности с милицията?*

Каква милиция! В затвора да ме бяха вкарали, но да не беше се случило така! Тогавашях да бъда наказана, но невинна. А всичко се размина и затова никой не иска да ми вярва. Сега, когато всичко е преболяло и аз мога спокойно да говоря и да си спомням, знам, че от този миг, в който посегнах да взема куртката, животът ми стана друг, промени се съдбоносно и непоправимо.

Аз обичах Йоан и ние може би щяхме да се оженим и заедно да направим нещо голямо в живота си. Но всичко завърши по такъв грозен начин.

— *Знаете ли какво е станало същата вечер с бай Дико?*

Какво ме интересува този човек, който мирише на овца и мирогледът му се простира от тая ливада до другата. Той щеше да бъде

само един епизод в нашия голям филм...

На другия ден Йоан се завърна в чудесно настроение, дори ми донесе цветя, но щом му показах червената куртка, той веднага се промени. Колегите и те, да си върнат за загубената бутилка, започнаха да се шегуват: „Как се одира на жив вълк кожата?“, и прочее остроумия, които го доубиха. Цял ден капризничи, без да заснемем метър филм. Вечерта, когато останахме сами, попита дали съм му изневерила. Никога досега не ми беше задавал такива въпроси и това ме обиди. Скарахме се и през останалите няколко дни съвместният ни живот бе непоносим. Той ставаше все по-подозрителен и груб, работата ни не вървеше и когато завършихме филма, го напуснах...

Знам, че Йоан би искал да се върна при него, но ми се струва, че все още е рано. Той трябва да разбере моята саможертва. И моята гордост.

Йоан Андреевски — 46-годишен, кинорежисьор в Българска кинематография:

Киното е особено нещо. Може да притежаваш интелигентност, дарование, чувствителност — и пак нищо да не става, да не върви. Мнозина си мислят, че това е лесна работа. Чакайте бе, какво си мислите — като застанеш зад обектива, и ще видиш целия свят! Светът не е двадесет и четири кадъра в секунда! Той е нещо по-сложно и по-магическо, по-измамно, ако щете! Аз имам зад гърба си десет филма, но не мога да кажа, че съм обул червени гащи. Работата ми е донесла повече огорчения и неприятности. А много от тях, които сега ме чернят по вестниците, са яли от моите ръце. Когато ми се случиха неприятностите, когато вече не бях силен, веднага започнаха да ме гърмят на решето. Пази боже от еничарин и от човек, който знае, че си с вързани ръце!

— *Научих, че при последния си филм сте имали големи неприятности е една червена куртка?*

Не неприятности! Това беше направо кощунство! Нещо толкова отвратително, дребнаво... Истинско издевателство над мен!

Можете ли да си представите, асистент-режисьорката ми води на снимачната площадка някакъв тип с червена куртка, с еполети и акселбанти! Ако не бях сигурен в нейната простотия, можех да си помисля, че това е заговор срещу моята особа! Представяте ли си какво щеше да каже критиката! „Понеже не може да ни впечатли с нещо дълбоко и проникновено, опитва се да ни шашка с разни лъскави работи!“ Те и без това наприказваха толкова много неща. Е, епизодът с хората от селото бил въздействащ, обобщаващ, артистично направен, но самоцелен, изместващ встрани конфликта. А сценарият! Никой не ме попита какъв безнадежден сценарий трябваше да снимам! Ако не бях прибавил този епизод, всичко щеше да бъде едно недомислие.

Въобще киното е неприятна, черна работа, но не ме разбирайте криво — не бих я отстъпил за нищо. Защото това ми е занаятът — друго не мога, а и не искам да правя. И затова побеснявам, когато някои колеги започнат да се преструват: „Аз правя всичко от вътрешни подбуди, това е моята душевност, моето разбиране за света, киното е моя съдба!“, и още една камара такива превземки, които е редно да слушаш само когато си препил, за да отидеш след това в тоалетната и да се облекчиш. Не е така, драги, не е! Всичко това се прави само и единствено заради „цялото соматско кралство“ и най-вече заради стомаха. Както е казал метр Франсоа Рабле, стомахът посвещава в изкуство дори тия, на които самата природа е отказала — враните и сойките стават поети, добрите кучета — писатели и кинорежисьори, а маймуните, дето могат да запалят цигара и гаврътнат една чашка — актьори.

А може да не е само заради стомаха. Може да е от суетност, от желание за почесване на тайно място пред много хора!

И моята бивша помощник-режисьорка беше с такъв непрекъснат и непреодолим сърбеж. Взех я при мен единствено защото сме от една детска градина, както се казва. Беше ми дошла до гуша! Всичко в нея беше душа, душевност, вътрешни пориви, а всъщност това бе най-долен кариеризъм, обвит в една красива кожа от себелюбие и тщеславие, дето нямат начесване. Е, да приемем, че ме е обичала. Но тя пак не е обичала мен, а това, че съм еди-кой си, че мога да ѝ осигурявам чесалото по всяко време, защото аз съм кинорежисьор, вдругиден ти ще си кинорежисьор, а пък в по другиден ние всички ще сме кинорежисьори...

— *А може би наистина ви е обичала. Може би е направила много жертви за вас?*

Обичала, направила! Я оставете тая клептоманка! След като открадна червената куртка, ми сви два записани сюжета и един почти готов сценарий. Пък и за куртката не вярвам! Кой вълк ще си даде кожата, докато е жив. Кожа тъй лесно не се дава! Всеки си живее в своята кожа!

Розалия Кирчева — циркова артистка (въжеиграчка), възраст — неизяснена:

Съдбата на цирковата вдовица е ужасна! Останах сама едва на двадесет и три години, с малко дете и само чувството ми за равновесие ми помогна да се задържа на въжето. В живота е почти непосилно за една млада жена да запази равновесие. Отвсякъде е обградена с измамници, а тя самата копнее за истинска нежна любов. При такива обстоятелства никак не е чудно, че много често ставах жертва и се омъжвах няколко пъти. А как копнеех за любов, боже, как копнеех за чиста, съпружеска Любов!

— *Спомняте ли си кога за първи път видяхте куртката на дресьора Рудолфо?*

О, с този измамник се познаваме твърде отдавна, но никога не съм му придавала някакво значение. Откъде да знам, че след време ще стана негова жертва, че той направо ще ме хвърли на кръвожадните си тигри. Ако можех да предвидя, бих напуснала цирка завинаги. Бих се отказала от своето любимо изкуство, само да не попадна в неговите жестоки лапи.

Знаете ли, човек, когато общува дълго време с животни, сам се превръща в звяр. Сърцето му загрубява, чувствата се израждат в инстинкти и дори започва да реве като тигър. Аз със собствените си уши съм го чувала. И този рев ми разкъса сърцето. Още първия път, когато го чух, изпитах огромно съжаление и състрадание, което покъсно прерасна във възвишено и безпределно чувство. Помислих си —

ето този човек е подивял! Чрез близостта си с животните той се е отдалечил от хората. Той има нужда да бъде дресиран, тоест превъзпитан с нежност и внимание, и отново да бъде върнат в своя свят, отново да възтържествува благородната власт на любовта.

Заради своята чувственост, аз няколко пъти съм падала от възето, от десетметрова височина. Но винаги съм намирала сили да се изправя, защото вярата ми в любовта беше безгранична.

След като почина съпругът ми, бях на прага на безизходицата. Той беше чудесен човек, но много сдържан, хладен и свидлив като всеки илюзионист. Все нещо му се губеше и все го откриваше в моите чанти и джобове. Беше трудно да се живее с такова недоверие, но аз го обичах със силата на първата любов и му прощавах тези недостатъци.

С асистентката си беше също много коректен и не ми даваше поводи за ревност, освен един път, когато влезе заедно с нея в един магически сандък и останаха там повече от тридесет минути. Беше много смешно положение. Публиката започна да свирка, чуваха се разни подмятания, че правят това-онова. Наложих се работниците да изнесат сандъка. Оказа се една чисто техническа причина, просто резето на сандъка бе заяло. Случи се още няколко пъти след това, само че на репетиции. Съпругът ми не издържа и ми каза: „Тази асистентка е толкова непохватна, че ще трябва да се разделя с нея. Аз имам да върша една камара работи в този тесен и тъмен сандък, а тя не може да дръпне едно резе.“

След няколко месеца си намери друга асистентка, по-дребничка, по-слаба и по-млада. Но и с нея работите не вървяха кой знае колко добре. Докато дойде непоправимото. Беше вече възрастен за такива фокуси и получи удар на репетиция. Сърцето му не издържа, сигурно му е станало лошо, а това зелено и неопитно момиче вероятно е загубило ума и дума, та се наложи да разбиваме сандъка, но беше твърде късно, за да му се даде ефикасна помощ. Откараха го в болницата и когато след седмица отидох да го видя, получи втори удар...

Последното му желание беше да го погребем в магическия сандък.

Остави ме млада и неопитна, дъщеря ми беше само на пет години. Неочакваната загуба ме изкара от равновесие и трябваше да си взема отпуск. Колегите бяха много мили с мен. Помагаха ми в

гледането на детето, успокояваха ме, когато ми станеше тъжно. Правиха всичко, което е по силите им, за да мога скоро да възстановя чувството си за равновесие и да се върна на въжето.

— *По това време дресьорът Рудолфо беше ли в цирка?*

Там беше, но както ви казах, аз не му обръщах никакво внимание. Бях обхваната от такава дълбока скръб, че никого не виждах около себе си. Съзнавах, че е наложително да изляза от това вцепенение, от тоя унес. Така или иначе дните минаваха и аз отново трябваше да се върна на манежа. Започнах по малко да се упражнявам. В началото след прекъсването беше много трудно, но постепенно започнах да се справям все по-добре и по-добре. Увереността ми се засилваше и дори започнах да правя неща, които по-рано не бих се осмелила. Всички се радваха, макар че както винаги имаше и завистници. Те смятаха, че не било прилично по време на траура да се появявам по трико пред публиката. Представете си колко голямо е човешкото доброжелателство! Да искат от мен да изляза на представления с рокля до петите! Та аз щях да падна още на първата крачка. Рудолфо можеше да се надува с неговите сърмени пагони, а аз, клетата вдовица, да се облека в черно!

Въпросът за моя костюм предизвика криза в отношенията между артистите. В края на краищата реших да угодя на всички и направих компромис. Уших си прозрачни шалвари от черна коприна и сутиен с пайети от същия плат. Стана твърде приличен костюм и всички бяха доволни.

На представлението излязох доста самоуверена и спокойна, но още щом се качих на стълбичката, усетих нечий поглед, който направо ме пронизваше. Без излишна скромност мога да кажа, че аз съм красива жена и съм свикнала на погледи. Но това беше нещо друго. Погледнах за миг и видях в първите редове един хубав младеж, който ме гледаше, сякаш искаше да ме хипнотизира. Такива очи виждах за първи път. В тях имаше и страдание, и копнеж, невъздържаност и смирение. С огромни усилия успях да преодоля този поглед и се изкачих на площадката. Оркестърът смени ритъма и щом понечих да направя първата крачка, се почувствувах като пеперуда, пронизана с карфица. Просто се вцепених. Краката и ръцете не ме слушаха, едва не

си изтървах ветрилото, с което пазя равновесие. Обзе ме сладостно отмалвяване като пред сън. Музикантите повториха отново десетина такта, но аз все още не можех да тръгна. Погледнах отново към младежа и почувствувах как погледът му ще запали шалварите ми. Опитах се да предам умолителен израз на лицето си, с дясната ръка закрих за миг очи, дано да разбере, че не бива да ме гледа така. В цирка бе станало много тихо, музиката секна и всички чувствувах моето колебание. Изведнъж се чу такава дълбока и силна въздишка, която ме разлюля като лист. Той бе поставил ръката си на едното око. Тогава почувствувах как тялото ми се раздвижи и тръгнах напред. Започнах плахо, но постепенно станах по-уверена, дори безразсъдна. Хората започнаха да ръкопляскаат, колегите също се успокоиха.

Изведнъж, сякаш простреляна от куршум, политнах надолу. В мига, в който вече падах, погледнах към публиката и видях, че той бе снел ръката си и ме гледаше с пронизващите си очи. Бях вързана, но летях шеметно и виждах смъртта. Въжето ме дръпна нагоре, усетих как коланът се връза в корема ми. Дойдох на себе си в болницата. Кракът ми беше подут и това ме изплаши ужасно. За щастие не беше счупен, а само изкълчен, което не е кой знае какво успокоение. Трябваше да остана на легло дълго време. Едва бях направила първата си крачка, и се налагаше ново, принудително отсъствие от манежа.

Моят хубавец с омагьосващия поглед идваше всеки ден с голям букет цветя. Сядаше до леглото и ме гледаше. Тогава изпитвах такава лекота, олеквах като перушинка и не чувствувах никаква болка. Нито веднъж не го обвиних за сполетялото ме нещастие. Нещата се развиха толкова бързо, и то в болнична обстановка, че след една седмица, като ме изписаха, се оженихме. Когато те погледнат с такива очи, неминуемо ослепяваш. Сега знам, че това са очите на забравата, примирението, отказване от риска и големите цели. Той имаше хубава служба, широко жилище, неща, които предполагат едно спокойно бъдеще. Радвах се, че скитническият ми живот на циркова артистка е свършил. Бях потопена в такова блаженство и спокойствие, бях отпусната и сънлива, не правех почти нищо, а времето, което преди изтичаше между пръстите, вече ме потискаше със своята безкрайност. Един ден, пак така замаяна и сънлива, се спънах в едно въженце, захвърлено на пода. Не му обърнах внимание, но след като приспах детето; ми хрумна да го опъна в хола и да мина по него. Всичко беше

една илюзия, самоизмама — простир, опънат на земята. Такъв опит е доста унизителен за бивша професионалистка. Направих няколко крачки и паднах. Седях на пода, спомних си височината в цирка, възбуждащото чувство за риск преди салтото и се разплаках. Опитвах се да се убедя, че не съм загубила способността да пазя равновесие, и падането се дължи на най-обикновен страх. Започнах да се упражнявам през цялото си свободно време. Лекотата, която бях чувствувала дотогава, дори, бих казала, състоянието на безтегловност, постепенно ме напускаше и започвах да усещам тялото си. Бях станала много трмава от почти непрекъснатия сън, неподвижност и обилна храна. След като преодолях страха от теглото си, придобих увереност и реших да опитам на малка височина. Не можех да си осигуря нищо подходящо и затова започнах да правя разходки по железопътната линия. Къщата ни бе близо до гарата и след като свършвах домакинската работа, излизах на разходка. Изминавах по няколко километра по едната релса, и то с обувки с високи токове. Обикновено ходех до жп прелеза, разменях няколко думи с човека, който живееше в кантона, и се връщах обратно.

Един ден на това място покрай мен профуча млад мъж, облечен в спортен екип и жълти обувки, прескочи бариерата като препятствие и ми извика: „Внимавайте, идва влак! Равновесието не е толкова важно, издръжливостта е всичко!“ Слязох от релсата и го гледах как се отдалечава. Бягаше чудесно, с устрем и вдъхновение. Исках да му извикам, че когато стане на моите години, ще разбере кое е по-важно, но влакът профуча и го скри от погледа ми. Неговата самоувереност ме подразни, накара ме за пръв път, откакто се бях омъжила, да се замисля и когато се отбих при кантонера, го попитах за неговото мнение. Той каза, че най-важното е разписанието, може би искаше да каже времето, но мисля, че тогава той се пошегува.

На връщане продължавах да мисля за онова момче и не се съгласявах с него. За да си докажа, че равновесието е по-важно, завързах шалчето на очите си и едва не ме блъсна друг товарен влак. Инцидентът бе твърде впечатляващ и за известно време ме извади от релсите. Но аз имах потребност от този, ако мога така да се изразя, начин на живот и отново поднових разходките. Новият ми съпруг бе разбрал за тях и започна да капризничи. Позволи си да ме подозира в изневяра с кантонера, а всъщност връзките ми с този човек бяха повече

от невинни. Той ме информираше за разписанието на влаковете, за да не стане нещастен случай. Друг е въпросът, че беше много мил и внимателен и може би бе способен на най-искрени чувства. Най-после всички тия разправии ми дотегнаха. Взех си багажа и се върнах в цирка.

— *Може би главната причина да се завърнете, е била вашата любов към професията?*

Ако бяхте ме попитали какъв е моят девиз, щях да ви отвърна: „Любов и равновесие!“

Моето съществуване бе унижително и безцелно, онова момче, което бягаше, ми подсказа това. То сякаш ме пръсна със студена вода, за да се разсъня. Щом като за едно младо и дръзко момче, пред което все още всичко предстои, бързината е цел в живота, то каква е моята цел. Върнах се, защото ми бе омръзнало да ходя по релси, да ме ревнуват от железничар и какви ли не още глупости. Освен това родителите му не можаха да му простят, че се е оженил за мен, и ме наричаха „циркаджийката“, а пък те бяха продавачи в бакалия. Пък и погледът му бе станал разсеян и празен и вече не можеше да ме приспива. Исках да ходя по истинско въже, и то на десет метра от земята.

— *Какви бяха отношенията ви с Рудолфо след завръщането?*

В първите седмици бях много напрегната, работех до премаляване и почти не го забелязвах. Той ми правеше дребни услуги, понякога държеше обезопасяващото въже на репетиции и между нас се създаде приятелство, присъщо на самотни хора. Той беше вече на петдесет години и от него не можеше да се очаква някаква любовна пламенност, макар че беше понякога внимателен и нежен. Обичаше тихите удоволствия, да си бърбим за това-онова, да му направя кафе или да му закърпя нещо. Беше започнал много често да си къса копчетата и почти през ден ми носеше дрехите си. В такива мигове ме гледаше с благоговение и признателност, че аз, навикнала да бъда мамена, започнах да мисля, както се казва, за едно тихо пристанище. Бях все още много млада, но тоя непрекъснат стремеж към равновесие

ме подтикваше да търся спокойствие и сигурност. Все със заобикалки, но впрочем доста ясно и разбрано започнах да му говоря, че е нужно да се ожени, да свие гнездо, защото идва нерадостната старост и никой няма да го погледне, освен неговите животни. Той, разбира се, се досещаше за какво става дума, знаеше, че отново съм свободна, но както ви казах, неговата душа бе изкривена и недъгава, искаше само да получава, без да дава. И наистина, какво му беше: кафето си пие, копчетата му зашита. Защо му е жена?

И една вечер дойде катастрофата. През деня му бе хрумнало, че можем да съчетаем нашите два номера. Трябваше да играя на въже, опънато над неговите кръвожадни тигри. Това беше оригинална идея. В цирка такова съчетание на номерата създава взаимовръзки и отговорности, които завършват с брак, така че приех това като предложение. Макар и да беше още проект, чувствувах се щастлива, че в края на кариерата си ще изпълнявам такъв опасен и рядък номер.

Когато дойде моят ред, малко превъзбудена и нервна, се качих на стълбичката. Опитвах се да си представя, че долу на манежа обикалят тигрите и от време на време поглеждат към мен. Рядко ми се е случвало така уверено и прецизно да вървя и балансирам върху въжето. Нито едно трепване, нито едно колебание! Изпълних номера си блестящо. Публиката тая вечер също бе очарователна и ме аплодира толкова дълго, че дори ми доскуча да стоя горе. Докато се покланях и усмихвах, погледнах и зад завесата. Зрителите не могат да видят какво става там, но аз от високото виждам всичко. По-добре в този случай да бях с вързани очи. Съдено ми било, когато изпитвам щастие и надежда, да видя такава кална, долна и неописуема сцена. Рудолфо със своята червена куртка държеше за ръката оная отвратителна кучкарка, някаква жалка дресьорка на кученца, а с другата, представете си, сладострастно галеше рунтавата ѝ болонка. Това долно кученце беше всеизвестна драка в цирка и неговата господарка се гордееше със злия му и подъл нрав. А изменникът, душевадецът го галеше с ръка и то доволно примижаваше с очи. Хвърлих ветрилото си по тях, но то се разтвори и взе да пада бавно като перушинка...

— *Била сте твърде превъзбудена, но според мене напразно. Може би всичко е било твърде невинно... Това ли беше краят на*

вашиите приятелски отношения?

Няколко дни Рудолфо ходи като болен и търсеше начин да ме заговори, но аз бях като буца лед. Подлецът ме преследваше навсякъде, дори се осмели да се качи горе на въжето при мене, макар че му се виеше свят от високото. Оправдаваше се, че това било съвсем колегиална близост, обмяна на мнения или нещо подобно, че обичал само мен. Ако е така, защо не го ухапа болонката?

„Ще те науча аз какво е любов!“ — заканвах му се и непрекъснато мислех за отмъщение.

Една вечер дойде, носеше червената си куртка, разпрана под лявата мишница. Сигурно нарочно я беше разпрал. Падна на колене и ме помоли да му я зашия. Милостиво сърце имам аз — казах му да я остави и го изгоних.

На следващия ден намерих стъклена вата и я напъхах под подплатата. Да разбере мъките, на любовта!

КАПИТАНСКА ШАПКА НА ПОРТУГАЛСКАТА БОЙНА МАРИНА

Беатриче Кирчева — 18-годишна, кандидат-студентка:

Какво е любовта? Какво е любовта — това бе основната ми мисъл през последните месеци. Бях зелена и наивна глупачка и си мислех, че любовта някой е длъжен да ми я даде заедно със зрелостното свидетелство. Не че въобще не съм се влюбвала. Влюбвала съм се, но никога не съм обичала. А може ли човек да опознае нещо, когато го гледа само от едната страна. Ходех по улиците, влизах в магазините и книжарниците, носех едно предчувствие, че нещо хубаво ще се случи в моя живот, но никой не забелязваше това. Не съм кой знае колко привлекателна, а пък името ми направо те удря в земята. Да не смееш да кажеш как се казваш!

Грохнала, с подбити крака се прибрах вкъщи. Мама беше на турне с цирка в чужбина, готвех само за себе си, не се налагаше да разтребвам, защото спях като котка на дивана в кухнята и часовете вкъщи, без грижа и работа, бяха още по-тягостни. От време на време Цезар идваше, подушваше ме и сбърчваше нос — миришеше му на самота. Поглеждаше ме с добрите си очи, отиваше до вратата и там скимтеше, докато не го изведе. Понякога си мислех, че не аз, а той води мене за каишката и иска да ми покаже колко е хубаво да се разхождаш. Скитничеството започваше отново, още по-самотно отпреди, защото всички гледаха голямото, породисто куче.

Късно вечер сядах пред справочника и купищата литература, но скоро ми омръзваше. Беше лято, макар и градско, потопено в шум и светлина. Нямаше щурци и жаби, но понякога вятърът донасяше мирис на нощна зеленина. Тогава изваждах тетрадката си и започвах да пиша. По това време написах много безсъдържателни и съзливни стихотворения, от които запазих само няколко. Единственото им достойнство е, че са искрени.

Един ден ме покани на гости мой приятел. Беше издал първата си стихосбирка — салфетка, сгъната на четири, но с много хубави

стихове. Това беше поводът, аз се радвах на неговия успех и естествено отидох. Бяха се събрали няколко млади и интересни хора и се водеше разгорещен спор все около болезнената тема — печатане и издаване. Едно от момчетата направи доста странно, но интересно предложение. Според него ръкописът трябва да се прочете от редактора и ако има някакви качества, да бъде одобрен. Подписва се договор и авторът получава своя хонорар. След това сам определя тиража и оттук нататък книгата става негово дело. С бележка от издателството той получава заем от ДСК, с който покрива производствените разходи. След отпечатването книгата се изпраща в книжарницата. Известен процент получават книгоразпространителите, всичко останало отива за погасяване на дълга. Ако в срок от две години книгата не се продаде, той е длъжен да внесе недостигащата сума, както и предвидените в такъв случай лихви. По този начин бъдещият писател мислеше, че ще бъде прекратен приливът на глупави и безинтересни книги.

Спорът стана още по-разгорещен, но в този момент дойде Кънчо. Той бе най-възрастен от всички, отдавна познат в компанията и се ползваше с голям авторитет. Попитаха го какво мисли за това, но той ловко отклони разговора и го насочи към току-що отпечатаната негова статия в една провинциална литературна притурка. Той прочете статията много артистично, като често правеше обширни коментари на някои места. Когато свърши, всички му ръкопляскаха. Може да съм невежа, но никога не съм слушала нещо по-безпринципно и лакейско. Статията беше написана много добре, ерудирано и силно. Ставаше дума за двама писатели, на единия му забравих името, а другия вие го знаете, той минава за жив класик. Чрез тази статия, така както я разбрах аз, Кънчо искаше да направи своя непочтен критически удар. Неочаквано за всички, както си стоях тихо, взех думата и много разпалено защитих писателя Стоян Т. Хаджистоянов. Не че толкова бях убедена в тая защита, а защото исках да натрия носа на Кънчо. Още когато го видях, той не ми хареса, макар че беше симпатичен, дори красив. Смущаваше ме лекото кривогледство и неговият особен хлъзгав поглед. Оприличих го на крадец, който, докато целува ръката на гостоприемната домакиня, тайно поглежда къде могат да бъдат скрити сребърните лъжички. А може би това бе една невинна неприязън на младо и непривлекателно момиче, което предпочита да говорят за него вместо за това колко прозорлив, колко интелигентен и

какво бъдеще има един млад критик, който е написал такава блестяща статия. Всички ме гледаха с присмех и съжаление. Как е възможно човек, който има някакво понятие от съвременната литература, да защитава един толкова безнадежден, овехтял писател.

— *А вие чели ли сте неговите книги?*

Същия въпрос ми зададе и Кънчо. Познавам Стоян Т. Хаджистоянов, защото живее срещу нас. Някога бе написал очерк за майка ми. Виждах го почти всеки ден, надвесен над машината си. В детските си години си го представях почти като дядо Вазов. Прегледах една-две негови книги — скука и безкрайно бърборене на битови теми, най-малкото на петстотин страници. И въпреки това се обявих в негова защита. Мисля, че разбирате защо. Единствено, за да ме забележат, да не бъда толкова безлична, захвърлена като парцалена кукла на дивана.

Кънчо заряза всички, дойде и седна до мен. Известно време мълчаливо ме гледа с кривогледите си очи. Разговаряхме около половин час, през което време той все повече и повече се убеждаваше, че съм едно неочаквано откритие, че е невероятно такъв ум и култура да се намират в едно осемнадесетгодишно момиче. Сега момичетата си падали по музиката, чувствата и желанията им били „диско“ и не стъпвали в библиотека. Казах му, че имам много време за четене, понеже никой няма нужда от мен. Той скръбно нацупи хубавите си устни и лицето му помръкна в някаква обидено-меланхолична гримаса. Очаквах, че ще ме зареже, но той внезапно ме хвана за ръката, каза, че тука вече било скучно и шумно, и предложи да отидем на друго място, където спокойно можем да разговаряме. Толкова много приказки, за да бъда приобщена към една мъничка подлост, отпечатана във вестник!

В стаята бе много задушно, кафе въобще не се сетиха да направят и аз се съгласих. Пък и защо да не им взема литературния критик и да ги оставя да си блъскат главите кое е истинска литература и кое не е.

Кънчо бе дошъл с връзка вестници, в които бе статията му, взе ги и ние тръгнахме. Попитах го защо му са толкова много, а той ми каза, че щял да ги раздава на познати писатели. Докато вървахме безцелно по улиците, ми хрумна да го покания вкъщи и да му дам тетрадката със стихотворенията. Казах му, че не ми се ходи по никакви заведения и

мога да го заведе у дома. Очаквах, че това предложение ще го изненада, но той прие всичко твърде спокойно и само попита дали е удобно.

Всъщност бях забравила, че не съм сама, и излезе, че съм го излъгала.

Щом отключих вратата и влязохме в антрето, чух как в хола скочи от дивана нашият доберман и преди да успея да му извикам, сам изненадан от срещата с чужд човек, Цезар се хвърли върху него с бесен лай. Захапа връзката вестници, но скоро разбра, че това е хартия, и започна да налита към свободната му ръка. Лицето на Кънчо посивя от страх. Аз също се изплаших и машинално извиках: „Легни!“ И тогава се случи нещо толкова невероятно и смешно, че половин час не можах да се успокоя. И Кънчо, и Цезар веднага се проснаха на земята. За Цезар това бе съвсем нормално. Той е добре обучено и дисциплинирано циркаджийско куче. Хванах го за каишката на врата и го затворих в мамината спалня. Той лавна още няколко пъти и се успокои. Когато се върнах в антрето, Кънчо едва се беше приповдигнал от земята, краката и ръцете му трепереха и гледаше уплашено. Започнах отново да се смея. Той се изправи обиден и тръгна към вратата. Неговото мъжко достойнство бе накърнено, аз съзнавах това, но не можех да потисна този пристъп на смях. Хванах го за ръката и дълго го молих да не ми се сърди. Ах този Цезар, ако не беше той, колко неща нямаше да се случат!

Влязохме в хола, налях на Кънчо един коняк, запали цигара и се успокои. След пет минути вече се смеехме заедно и нелепото положение вече не му се виждаше толкова обидно. Каза ми, че някога също имали куче, но не толкова голямо. Споменът за кучето го върна в детството му и той започна да разказва за себе си. Родил се на село, баща му и майка му били прости и неуки хора, а в него още от малък имало нещо особено. Прописал на осем години. После писал и в гимназията и университета. Печатал тук-там по някое стихотворение, но книга не можал да издаде. След като завършил висшето си образование, станал учител в гимназията на един окръжен град. Там покрай уроците започнал да пописва и критически статии в местната литературна притурка. „Аз ще ям хартия, ще пия мастило, но ще успея!“ каза ми той. В гласа му долавях някакъв фанатизъм. Говореше много искрено, с горчивината на неуспял поет и аз постепенно

забравих първоначалното си чувство на неприязън. Аз също се смятах за неуспяла, страдах заради него, защото чувствувах какви мощни, непосилни амбиции разтърсват този човек. Той беше същият самотник като мен и това ни сближаваше.

На сутринта се събудих пропита от предчувствия за щастие, но не бързах да отворя очи. Чувах как нещо шумоли край мен, усещах неговата близост и си мислех: „Ето това е любовта, моята любов! Не като мамината, а истинска.“ Същевременно съзнавах, че щом отворя очи, нещо ще се промени. Моят малък опит ме бе научил на простата истина, че утрото е по-мъдро от вечерта. Но аз нямах нужда от мъдрост, а от нежност. Извиках му, но той не ми отговори и продължаваше да шумоли. Чаках със затворени очи около минута, предчувствувах неговия топъл дъх, но не можах да издържа това продължение на нощта в полусън и се подчиних на мъдрото събуждане. Видях го как седи гол на пода и сгъва огромни лястовици от своята литературна притурка.

„Сънувах, че летя — невъзмутимо каза той, — и ми хрумна какво трябва да направя. Щом не можем по суша, ще го сразим по въздуха!“

Скочих от леглото и се хвърлих на гърба му. Усетих студената му кожа, прегърнах го и исках да го стопля. Докато се търкаляхме по земята, той се опитваше да ме отблъсне и недоволно сумтеше: „Остави ме, моля те, ще смажем лястовиците!“ Неговата студенина ме обиди. Оставих го и отидох в кухнята да приготвя закуската и кафето. След малко той дойде със своите лястовици. Отвори вратата на балкона и попита: „Отсреща на втория етаж, нали?“

Бях още сърдита, не исках да му говоря каквото и да било, а и не разбирах какво ме пита. Когато видях в ръката му лястовицата, се сетих, че снощи му бях показала апартамента на Стоян Т. Хаджистоянов. Доядя ме още повече. Какво иска този човек? Какви са тия детски игри?

В голямото жилище не се виждаше никой, мебелите бяха събрани и покрити с найлон, а пердето на кабинета му бе спуснато. Казах на Кънчо, че може би не се е събудил, а когато човек спи, дори змията не го закача. Мислех, че по този начин ще го уязвя и той ще разбере, че намерението му е унижително и глупаво.

„Ще го събудя аз него!“ — закани се той и хвърли една лястовица. Книжната птица се устреми в желаната посока, но

изведнъж някакво невидимо течение я повдигна нагоре и след миг рязко я насочи към улицата. Кънчо изръмжа недоволено. Докато заври кафето, той хвърли повече от десетина лястовици, но само една падна на балкона. Той извика радостно и чак тогава седна на масата. Отпивах от чашата си малки глътки, гледах доволното му лице и мислех за горчивата мъдрост на утрото. За това ли се разсъмва, за да заживееш отново с грижата за успешен лястовичи полет, стъпил здраво на балкона, след като си сънувал, че летиш...?

— *Може би искате да кажете, че идеята се опорочава от нейното уподобяване?*

Не знам какво да кажа! Бях объркана и смутена, очаквах нежност и внимание, а вместо това той се забавляваше да хвърля лястовици по чуждите балкони. И представете си, изпитваше истинско детско удоволствие. Би могло да се намери известно оправдание за една игра или забавление, колкото и безсмислени да са те, но той изпитваше възторг не от плавния и красив полет, а от попадането в целта.

Кънчо стоя още няколко дни. Водехме Цезар на разходка, ходихме на кино, от време на време бе дори весело. Той беше интересен и умен човек, дори имаше чувство за хумор, но аз гледах на него със собствения му леко кривоглед и хлъзгащ се поглед. Когато си замина, отново изпитах познатата самота, сякаш въобще никога не го е имало. След месец ходих при него на гости. Заведе ме на един мотел близо до града. Беше интересно и красиво място. През деня се къпахме в малкото езеро, а вечерта барманът ни сервира отвън под лозницата. Беше много любезен човек, искаше да ни достави удоволствие и го правеше с безкористно старание. Кънчо беше разсеян, замисляше нова статия, често вадеше бележника си и записваше нещо. Написаното не му харесваше, откъсваше листа и правеше от него лястовица. Това му бе станало навик.

Спомням си, че тогава видях един много колоритен и интересен човек, който седеше на съседната маса. Беше облечен с червена куртка, разкопчана до долу. Вечерта беше задушна, но той търпеливо понасяше вълнената дреха. Такава куртка бях виждала у един приятел на мама, който за малко не ми стана поредния баща. Чудех се откъде тоя човек може да има такова нещо и често поглеждах към него.

Човекът се държеше с подчертано достолепие, с някакво чувство за превъзходство, което осъзнава само той. Забеляза любопитството ми и като изгледа със снизхождание детските забавления на Кънчо, каза: „Момче, момче, каква птичка е кацнала на рамото ти, а ти с хартиени си играеш!“ Кънчо го погледна, усмихна се и отвърна: „Правя ги, защото на мен самия ми се иска да летя!“

Когато ме изпращаше на гарата, ми каза да не преживявам, защото скоро щял да дойде в София. Очаквал назначение в някакъв вестник и тогава ще бъдем непрекъснато заедно.

След месец ми се обади, излизахме няколко пъти, но той беше твърде зает, имаше много работа. Един път дори ми се стори, че устните му имат неестествен мастилен цвят. Уплаших се да не би да е болен, но той ме успокои с това, че може би се преуморява. Последния път, когато се видяхме на улицата, той ме погледна изпитателно и строго в очите и попита: „Ти нали си сигурна, нали с очите си видя, че една лястовица попадна в гнездото!“ Не му отговорих, защото мислех за друго, и може би с това допълнително съм го измъчила. Обърна ми гръб и се смеси с навалищата. Как можех да го задържа тогава, когато си спомнях за човека с червената куртка, за любовта, която идва и отлита...

Генчо Атанасов — 37-годишен, строителен бояджия:

Ако си боядисал стаята черна, мога да ти я направя бяла. Мога да ти я направя светлосиня, бананова мога да я направя — каквато искаш! В занаята всичко умея — и постно, и блажно, латекс, гипсови орнаменти и фладер. Обаче с жени не мога да се оправям. Виж, там съм много бос. И ако някой ме попита какво ми е отношението към моята медицинска сестра и втора законна съпруга, ще му отговоря с една дума: отношението ми, меко казано, е много лошо, да не казвам противоестествено, за да не кажа нещо още по такова...

Ще речеш, друга фуста вейнал вятърът, като утихне, пак своята си ще гледаш. Мен тоя вятър двайсет години ме вее. Не, няма да стане! Не мога вече да се делея! Първият път като се жених, две ме искаха и аз разполовен: с едната живея, за другата мисля. След туй като се паряхах — пак на две; повторих — пак тъй. Че докога ще го живея този живот на части. На колко части ще го изкарам. Тъкмо събера пари и купя я

нова секция, я гардероб, и хайде — давай триона да го режем на две. Четири пъти съм купувал сервиси през семейния си живот, по три чинии имам от тях!

И като си помисля, защо точно за мене се хвана тая. Нито съм хубавец, нито съм учен, а и пари нямам! А пък тя: „Ти си ми бога, ти си ми царя...!“ Върви го разбери тоя живот. Уж нищо не щеш от него, а той вземе, че ти поднесе на поднос — хубава млада жена с апартамент и софиянка при това! Ако не вземеш — балама си, ако пък вземеш — много умен ли ще станеш?

Повика ме в София един съученик. Той се издигна още тука, на местна почва, и го дръпнаха в голямото село да оправя батаците там, защото насам беше вече ги оправил. Стана директор на някаква много дълга фирма, все не мога да ѝ започна името, но на опашката завършва със „СТРОЙ“. Та обади се той и вика: „Вземай една седмица отпуска и идвай тук, че има една работа за теб!“

Свършиха ли се, викам, бояджиите, че чак от провинцията взехте да викате помощ.

„Работата е, вика, много специална, за голям специалист. На моите ръцете им са отзад и в сравнение с тебе са чираци, пък и клиентът иска майсторът да е от провинцията, за да не се клюкарства после. Слагай дрехите в една чанта и идвай!“

Сгънах един нов кат, сложих си бръснарските принадлежности в дипломатическото куфарче, и одеколон сложих, ама шапка забравих. А пък бояджия без шапка е като налъм без каишка.

Пристигнах на гарата, моят човек там. Качихме се на служебната кола и ме закара до тяхното управление. Возя се, значи, като суперспециалист, секретарката и тя ме гледа лъскаво, като че ли съм сгледник, и пита: „Кафе или чай, моля?“

Съученикът ме знае, че не съм от много приказливите и разбирам от една буква, даде ми една визитна картичка и вика: „Умната! Човекът е много специален, плаща си както трябва, но иска високо качество и най-вече да няма много приказки. Колата ще дойде да те вземе след пет минути, ти само покажи картичката, а довечера да си у дома! Ще си пием от нашенската ракия.“

Изпих си кафето и слязох долу на улицата. Скрытите работи не ги обичам — какъв ще е този човек, мисля, дето иска да му боядисвам тайно, и се сетих, че не попитах кой ще дойде да ме вземе. Гледам,

озръщам се да се появи някое шофьорче, защото правя сметка — машина, кофи, стълба, материали и прочее бояджийски инвентар може да се побере само в един пикап. Вместо това, до мене спира една бяла лада и една хубавица ме пита аз ли съм майсторът. Уби ме с лаф! Че аз четка през живота си да не бях хващал, пак щях да кажа, че съм майстор. Подадох ѝ картичката, а тя я гледа, като че ли ѝ давам бакшиш скъсан и мръсен лев.

Настаних се в колата, отпред при нея. Закопчах се с колана, че като каза онова момиче — газ, газ... Светофари, трамвай, кръстовища, всичко се замаза... Повлече те, викам, Гена, големият живот. Досега беше чувал само, че тука имало някаква болница „Пирогов“. Много хубаво лекували там, защото в поздравителните концерти по радиото все на докторите от тая болница изказват похвала. Как да е, в „Пирогов“ не се отбивахме и стигнахме по живо, по здраво. Спряхме пред една голяма кооперация. Сградата отвън нищо особено, тук-там беше плесенясала от влага и имаше откъртена мазилка. Обаче стълбището ми взе акъла. Всичко, братче, от махагон — ламперията по стените, парапетът, само стъпалата от мозайка. Има си хас и те да бяха от махагон.

Младата жена, дето ме вози, не продумва. Все едно че ме няма, взе да се изкачва нагоре. Тая, викам си, много тежко го дава. Чакай да пръсна кофите, тогава ще приказваме. И по-курназ от тебе съм виждал, ама после съм им го изкарвал през носа. Не иде да се хваля, но доста жени съм пребойдисал. Кафенце са ми правили, щрудели и какво ли не, четката са ми държали, докато си пуша цигарата, само и само да се отърват от мен. Един път такава една намръщена взе да ми се кара, че много съм бил изцапал. Защо, викам, ти е притрябвал бояджия — покани си поп или доктор, че те не цапат. Тая, мисля си, вита баница ще я карам да ми прави!

На втория етаж се спряхме пред една голяма врата. То не е врата като врата, ами голяма като селска порта. Каруца със сенарските ритли може да влезе през нея. И тя цялата от махагон. Навсякъде махагон, майка му стара, като че ли го секат по Витоша!

Момичето отключи вратата и влязохме. На много места съм боядисвал, големи апартаменти съм виждал, ама това — какво да ти кажа! В коридора, сводест и широк като жп тунел, бяха оставени няколко торби гипс, кутии с алкидна и латексова боя, стълба и

бояджийска помпа, валчета, шпакли и четки — всичко ново. Оглеждам се и си мисля — вита баница, че и баклава. „Това са материалите и инструментите — каза момичето. — Ето ви и проектите. Моля ви след една седмица всичко да бъде готово. Много съжалявам, но дотогава ще отсъствам. Ако има нещо неотложно, обаждайте се на мъжа ми!“

Пъхна ми пет рисувателни картона в ръцете, даде ми и ключа на апартамента и излезе. Я виж къде съм се окапал от витата баница!

Ходя по пръснатия на пода талаш и гледам картоните. Работата правена с мерак — художник нарисувал проектите, встрани с квадратче отбелязал какъв да бъде цветът, дограмата, и нея дал с квадратче, не може да се сбърка! Учена работа!

Докато разглеждах стаите, ми се стори, че някой чука. Не беше съвсем чукане, а сякаш куче драска по вратата. Спрях и се ослушах — драска! Звукът идваше от дневната и аз влязох вътре. Стаята беше голяма и просторна, с прозорци от тавана до пода. От двете страни имаше по два отвора в стените, нещо като гише „СПРАВКИ“. Единият беше отворен и през него се виждаше кухнята. През такива отвори домакинята подава яденето, за да не обикаля и върти излишни километри. Другият отвор, за него разбрах после, направен и той като гише, но много майсторски замаскиран. Представляваше две големи квадратни пана — резбовани. На едното бе изобразено слънцето с човешка глава, покрай него хора — един копае с мотика, друг бере грозде, трети се къпе в езеро. Другото изобразяваше месеца, и той с човешки образ и със затворени очи. Не можах да разбера дали спи, или не иска да гледа. Около него пак бяха изобразени хора — едни спят, други се целуват, човек пишеше с паче перо, а до него пасеше крилат кон. Имаше даже мъж и жена, които се бореха, и жената беше надвила мъжа. И точно на тази дъска ми се стори, че се драска. Сложих ухо на нея и чувам някой да ми шепне: „Другарю, излезе ли онази?“ В първия миг се стреснах, но се окопитих. Откъде се обаждате, викам? „От съседната стая — отговаря невидимият. Хей тука до мъжа и жената, дето са един върху друг, има едно дърво. Натиснете го, ако обичате!“

Отдръпнах се и тогава видях, че мъжът и жената лежаха под едно дърво — ябълка с плодове, големи като тикви. Натиснах дървото с пръст и се чу леко изщракване. Двете дъски се открегнаха и веднага между тях се показа човек с рядка, побеляла коса, червендалест и

засмян. Протегна ръка през гишето и каза: „Приятно ми е да се запознаем. Стоян Т. Хаджистоянов — писател.“

През гишето се виждаше съвсем малко, но си личеше, че стаята е голяма. Целите стени бяха в рафтове, натъпкани с книги. След няколко дни като се опознахме и разбрах, че е под ключ, го попитах къде си върши оная работа.

„А, аз си имам тоалетна-баня! — каза той.“ Излезе, че това вътре зад кепенците с месеца и слънцето било гарсонiera с тоалетна-баня. Заклучвал се вътре и по цели седмици пишел.

Стоян донесе две чашки и една бутилка уиски и ги сложи на гишето. Наля си неговата, капна няколко капки и в моята. Погледна ме, за да види какво ще кажа, пък аз го гледах като сътрудник на Народния контрол. Усмихна се виновно и ми наля колкото и на него. „Не че ми свиди, каза, ами аз го ползвам като лекарство. Помага за атеросклероза и инфаркт.“

Чукнахме се и пихме.

Дъщерята, викам, е много оправно момиче. Не приказва много, а пък колата кара и с бояджия може да се оправи. Стоян малко се понамуси и каза, че това било жена му. Облазих го! Млада жена, голямо жилище, хубава работа — подреден човек! Аз с моя занаят, жена и къща — накъде съм? Ами какво да правиш — кой за каквото е учил! Е, оплака се човекът, че не му давала да си маха ченетата, да пие уиски за лекарство, да не излиза, докато не си приключи договорите, но това не е болка за умиралка. Такова тегло и аз го изтърпявам!

— *Вие сте имали рядък късмет да попаднете в кухнята на писателя. За това мечтаят много литературни клюкари. Говори се, че младата му жена му спускала своеобразен план.*

С кухнята видях най-голям зор. Не че беше нещо опушена или замърсена. Жена му забравила един куп чинии, че се хванах и ги оплакнах. Половин час загубих, ама светнаха. Както и да е! Пък онези да си говорят какво щат. Аз съм дал дума на съученика, че нищо няма да казвам. А че жена му е млада и хубава, туй не можеш го скри от никого!

Като свърших в кухнята, и реших да започвам работа. Захванах се първо да боядисвам таваните и се сетих, че нямам шапка. Нямаше и

вестник да си направя. Почуках на гишето и попитах дали има непотребен вестник.

„Аз, драги, вестници не чета!“ — отвърна ми Стоян и продължи да си чука на машинката.

Обиколих апартамента, но не можах да намеря хартия. Мебелите завити с найлон, а пък от него шапка не става. Излязох на балкона и там за мой късмет намерих един вестник, сгънат на лястовица. Не приличаше баш на лястовица, ами на онова, дето децата му викат цепелин. Сигурно някое хлапе го беше хвърлило от отсрещния блок. Развалих лястовицата и си направих една хубава шапка. Хванах се яко за работа и докато се мръкне, ударих една ръка на всичките тавани.

Вече беше съвсем тъмно, когато отидох у съученика. Пихме по една ракия, поприказвахме си и той ми обясни що за човек е клиентът. Каза, че бил добър човек, ама млада жена, нали разбираш...

Преспях у тях, а сутринта рано-рано — на обекта. Преоблякох се с работните дрехи, сложих си шапката и тъкмо се каня да започвам работа, отново се чу драскането. Нали вече си знам урока, направо натиснах ябълката и червените бузи на Стоян лъснаха от другата страна. Такива хубави бузи имаше, че чак ти иде да го нащипеш. И една усмивка опънал — ако бях малък, можеше да ме излъжат, че е Дядо Мраз. Поздравихме се и той извади напръстниците и бутилката. Прием си и разговаряме. По едно време той се загледа в шапката ми и посегна да я вземе. Наведох се и не му я дадох. Напи ли се, викам си, този човек, какво му стана, че взе да ми дърпа шапката! „Много ти се моля, вика, дай ми тая шапка!“

Една шапка — нищо не е. Но не я давам, защото друг вестник няма, пък и си имам принцип — с една шапка да изкарвам обекта. Тя ми е нещо като талисман и моите от бригадата я гледат като ведомост — а я настъпиш, настъпваш си надника. Бай Стоян като малко дете — дай, та дай. Тоз човек, викам си, е свикнал всичко в ръка да му дават, ама тоя път ядец! „Хайде тогава да се сменим — моли се той. — Аз тука имам колекция от шапки, само че ти не можеш да влезеш. Събирал съм ги по целия свят. Пък от тия, на португалската бойна марина, имам две...“ Извади една шапка, да ти останат очите в нея. Харесах я и ги сменихме. Като се върна, викам си, ще кажа на моите, че съм ходил да боядисвам в Португалия.

Докато я сложа на главата си, и бай Стоян развалил моята шапка. Бях я направил майсторски, с малка козирка — шапка и половина, а той взе, че я развали. Защо развали, викам, хубавата шапка. Не можеш я направи пак! Той ме погледна намусено и рече: „Аз няма да я правя, ами ще я чета!“

Чувал съм, че писателите били малко така! И тоя не падаше подолу, ако да приличаше на Дядо Мраз.

Три дни не се обади никакъв. Даже и машинката му не се чуваше. Умря ли този човек, рекох си, какво стана с него? Почуках му, той се обади да отворя и когато се показа през гишето, ми се стори посърнал и угрижен. Бузите му пак бяха червени, ама като крайпътни ябълки — отгоре прашасали.

Какво, викам, става, да не си нещо болен?

Той въздъхна дълбоко, изгледа ме някак особено, сякаш го беше яд на мене. Да даде такава шапка за един вестник от две стотинки! Отдръпна се от гишето, чух, че взема пак лекарството, и каза? „В статията има много бели петна. Ти си я накапал с боя, та не може да се чете!“ Извади шишето и чашките и тоя път ги наля така, че чак преляха.

„Днес, вика, няма да работиш, ами ще си разговаряме. Моля те да ми кажеш как живееш, какво правиш, че литературата се интересува от тебе. Ти си й главният герой. Вземай думата и разказвай!“

Абе, бай Стояне, викам, как ще си зарежа работата и ще го ударя на приказки. Жена ти срок ми е дала. Ако не го изпълня, посрамявам занаята, както е рекъл Колю Фичето. Пък и какво има за разказване — живея и работя като хората. Какъв герой съм аз. Вие пишете за разни там ханове и професори, в краен случай за доктори и инженери! Хвани си един хан и един професор, опиши им житие-битие, и готова работа. Какво има да се занимаваш с мене — кой съм аз? Стоян обаче настоява да му разказвам. Изпих си чашката, каня се да почвам работа, той ми наля друга. И нея изпих, а той пак я напълни. Развърза ми се езикът и взех да му разправам разни работи от занаята. Тъй от дума на дума накрая му изпях „Заплакала е арестантска майка“. Разбий го тоя дулап, викам, бояджия ще те направя! Отначало ще си трети разряд, обаче ще се явиш в ПУЦ и ще вземеш по-голям. Пък и материал може да събереш и книга да напишеш.

След няколко дена се върна жена му. Беше ходила на море, почерняла от слънцето и станала още по-хубава. Попита ме идвали ли са някакви момичета или други хора, казах й, че не са, и чак тогава му отключи. Най-после го видях в истинския му ръст. Беше дребен, облечен в анцуг и тънките му крака и коремът се очертаваха още по-ясно. Представях си го поне с двайсе сантиметра по-висок. Качиха се на колата и отидоха на Витоша. Аз останах да довършвам дограмата. След един час вече бях приключил, окъпах се и облякох чистите дрехи. Мина още един час, мина втори — никой не се прибира. По едно време вратата се хлопна и влезе жена му.

Къде е, викам, моят човек, да си оправяме сметките, че имам влак да гоня следобед.

„Избяга, вика тя. Избяга по пътеката на здравето. Има такава пътека, по която се бяга за здраве. Тръгна по нея и не се върна. Но вие не се безпокойте за нищо. Аз ще ви платя за работата. И за влака не се безпокойте. Ще ви закарам, защото ми е на път. Аз също ще избягам, само че на морето. Ще му дам да разбере!“ Уж спокойна изглеждаше, не вика, ами тихичко ги реди, а едвам си поема въздух от яд.

Кой бяга от хубаво, помислих си, ама се опитвам да я успокоя. Ще си дойде, викам, такава млада жена оставя ли се! След двадесет минути ще си дойде. Пък тя се задавя от яд и вика: „Къде ще иде! Това не му е за първи път. След една седмица ще си дойде като изгладнял пес! Като се натича и ще се върне!“

Начете ми парите, прибрах ги в джоб и понечих да оставя шапката. „Задръж я, вика, за спомен от тоя неблагодарник! Той и затова избяга — за да не се наложи да ти плаща.“

Брей, как го черни, мисля си. Пък не изглеждаше да е такъв човек. Че беше малко стиснат, вярно е, ама то ако са ти широки пръстите като на мене, можеш ли завъртя такава къща? Кой знай и моята какво разправя за мен? Пак взех да я успокоявам, ама си и мисля, че няма да е зле такава жена да те повози. Като видях, че си гласи куфара, повече не се обадох. Взех го и слязохме долу. Щом влезе в колата, и веднага стана друг човек. Усмивва се, приказва, два-три нови лица ми каза, много се смяхме. Дори по едно време се направи на сърдита, защото съм й говорил на вие. И туй не беше от преструвка, ами искаше да си отпусне душата момичето. Кога стигнахме до мотела, не разбрах. Беше станало време за обед. Тука, викам, ще

трябва да се разделяме, хайде да влезем да хапнем нещо и да пиеш едно кафе, че бая път те чака. Настанихме се на една маса, дойде барманът, взе поръчката и чак тогава тя се сети за бай Стоян. „Знаеш ли, каза, защо избяга той от мен? Избяга, за да отиде при неговата поетеса. Там, при нея, той си има дрехи, ще се преоблече и заедно ще тръгнат да търсят пари на заем. Ти да не мислиш, че е цъфнал и завързал? От години вече никъде не му искат писанията и живее на моя гръб. И друго има! Да очистя и подреда апартамента, защото иначе не можел да работи.“

Слушай, викам, не се тормози! Такава млада и хубава жена си седнала да се косиш! Аз какво да кажа, като моята се е помъкнала, и то с двама, хем по-млади, хем по-хубави от мен.

Излъгах я ей тъй, да ѝ олекне, защото човек като знае, че и друг се пече на твоя огън, и му олеква.

„Горкият! — съжали ме тя и ме хвана за ръката. — Тя не може да те оцени. Има нещо особено, първично и истинско в теб. Ти не си красив, но си симпатичен и мъжествен.“

Погледна ме тъй, че не издържах и я погалих по бузата. Домиля ми, да ти кажа! А пък тя се притисна в дланта ми и рече; „Откога не ме е докосвала груба, мъжка ръка! Когато той ме погалеше, имах чувството, че ме лаят голи охлюви... Знаеш ли, и деца май няма да имам!“

И тъй от дума на дума... Какво да ти кажа? Огън момиче се оказа и ми подпали чергата. „Гери, вика ми, какво направи ти с мене? Предчувствувах го още когато видях в кухнята измитите чинии!“

Май че ще ставам софиянец...

— *А какво стана с шапката?*

Бягай с тая шапка бе! Забравих я на мотела. Той корабът потъва, ние ще мислим за шапката!

Рафаил Тошев — 33-годишен, барман:

Тая шапка някой от клиентите ми трябва да я забравил. Не влиза в никаква работа, но ми досвидя да я хвърля, а и този, който я е загубил, може да си я потърси. Оставих я за реклама на заведението и

добре си стоеше там на полицата между две бутилки ром. Създаваше настроение, пък и ми напомняше, че някога исках да ставам моряк. Роден съм на село, но от малък имах една не селска мечта. От книгите ли се повлиях, времето ли беше такова? Колко романа за морски приключения съм прочел! Аз и сега ги чета. Моите връстници играеха на хайдутини и стражари, а аз плувах по моретата и океаните. В гимназията се записах в кръжок по корабомоделизъм, а в икономическия завърших курс по морско дело. Като взех дипломата за икономист, знаех повече за такелажа и корабните платна, отколкото за счетоводството. Фактура ми звучеше като фоксбрамсел, а ведомостите ги виждах като морски карти. Млад бях тогава и си мислех, че морето е до колене.

— *Какво ти попречи да изпълниш тая твоя мечта?*

Смешно ще ти стане, като ти кажа, но един селски дувар ми попречи. За дялба на имот се смразихме с леля и свако. Баща му бати Михо им прави вила на триста метра от твоето лозе. Не може да не я знаеш. Много модерна вила — отдалече на платноход прилича. Уби се човекът от работа, а те за благодарност взеха, че кръстиха внучето Михаел. Свако работи в Параходството, голям човек е, можеше да ме уреди на някой кораб, но не поиска.

— *Защо си разчитал само на роднинството? Нямах ли и друга възможност?*

Все се каня да те питам в кой свят живееш? Какво е роднинството? Сбор, сватба, кръщение и смърт! През останалото време с други живееш! Свако е уредил толкова много чужди хора. Оказа се, че и за мечтите трябва връзки. И човек можеш да станеш с връзки.

Аз съм човек на кръстопът. През мене минава много народ, всичко съм виждал. Един лови риба в езерото, през това време жена му пристига с чужд мъж, вечерят и си заминават по пътя. Вечерта той ѝ носи рибата, а тя му вика, че не е гладна. Жена ми Ана се къпа в езерото гола с един познат, а след една седмица се оженихме. Въртележка някаква, безредица, като гледаш отстрани, а всъщност всичко си е съвсем подредено. Не всеки отива, където иска, и не всеки

става такъв, какъвто иска. Между искането и моженето се замътва водата и там се давим ние. А има хора, които нито искат, нито могат.

Миналото лято в селото доведоха едно момче. Ненормално е, но тихо и кротко. Родителите му се развели, майка му решила да се жени втори път и го пратила при баба му, тя да му бере гайлето. Започна да идва често тука. Селяните му викаха Нямото, но то не беше нямо, разменяли сме си по няколко думи. Питам го на колко е години, а то ми каза: „На много!“ Такъв човек наистина изглежда много стар, макар и да няма нито една бръчица по лицето. Може би не съм прав, но понякога като го наблюдавам, си мисля, че е запазил детското си лице само защото няма желаниа. Жена ми Ана също се привърза много към него, но Нямото я отбягваше, сякаш се страхуваше от нея. Страх го е от тебе, казвах ѝ. „Не, вика тя, не го е страх, само не ме харесва. Аз съм толкова грозна!“ Ана се шегуваше — де да бяха всички грозни като нея!

Един ден Нямото пак дойде и седна на един стол до прозореца. Трябваше да изляза навън, за да подредя касите, и го оставих само. Свърших си работата и се върнах. Бях отвън на светло, а вътре е сумрачно и очите бавно свикват, та в първия миг не можах да позная човека, седнал до Нямото. Ядосах се, защото, без да пита, бе взел шапката от рафта и я сложил на главата му. Тя едвам се крепеше и момчето я подпираше с ръка. Приблжих се и гледам — свако Никола. Доста години не бяхме се виждали, откакто се скарахме за имота. Не беше се променил, младееше се. Чувах даже, че откакто направи вилата, и млади момичета от морето си водел тука.

„Това твое момче ли е?“ — гледа ме той с присвити очи и се смее. Пресегнах се, свалих шапката и я хвърлих на масата. Доядя ме, дето се подиграва с момчето, и се сетих. Той и на мене така ми се подигра, когато исках да ме урежда на корабите.

„Какво гледаш като бодлив бик, вика, че седни, седни да се видим! На гости съм ти дошъл. Доведох Михаелчо да изкара лятото тука, че нали знаеш какъв панаир е по морето. Аз ще дойда по-нататък, сега службата не ме пуска. Тати ми каза, че работиш тука наблизо, и рекох да дойда да се видим. Ти се сърдиш, ама рода сме, не може така!“

Седнах и му викам: „Не сме рода вече, свако Никола. Нашето роднинство един дувар го дели!“

Той взе шапката в ръце, повъртя я и рече: „Ти още не можеш да ги забравиш морските мераци. Всяка майка моряк не ражда, Рафаиле! Какво мислиш, че цял живот ще те подмятат вълните и долари ще печелиш. Всичко омръзва момче! Всичко! Чувам, оженил си се, добра и хубава жена си взел, работата ти не е лоша, какво искаш повече?“ Продължаваше да върти шапката на пръста си. Нямото го гледаше и се усмихваше тайнствено, а аз кипях от яд!

Защо ме прецака, казвам му? Свят исках да видя! „Козът беше у мене, вика, какво да правя! Аз бях готов да ти уредя работите, но ти се оказа корава глава! Не отстъпи на леля си. Щяхме да ти платим дела, и толкоз! Че ти мене прецака, момче! Накара ме да се катеря по лозята, там да правя вила, да прекарвам материали, вода и ток. С пет хиляди лева по-скъпо ми излезе. Ако беше къщата в село, щях да ѝ направя един ремонт, и край!“ Беше ми на езика да го попитам защо бащината си къща не направи на вила, но си премълчах. Такъв винаги ще намери какво да ти каже. Той се наведе до масата и от една найлонова торба, на която бяха нарисувани полуголи момичета, извади бутилка уиски. „Дай чаши, вика, да се почерпим, няма все да се караме!“

Погледнах го, но той наведе глава, спря да върти шапката и я остави на масата. Тогава се пресегнах, взех бутилката и отвих капачката. Той вдигна глава и махна с ръка, сякаш искаше да каже, че при такъв случай най-добре е да се пие от шишето. Гледам го в очите, без да мигна, излях цялата бутилка в шапката и викам: „Такъв гост, свако Никола, така се посреща. Хайде, пий за здраве!“

Шапката подгизна, под нея се образува голяма локвичка и една струйка шурна по земята. Нямото гледаше с отворена уста. Свако Никола стана и без да каже нещо, тръгна към вратата. „Ако беше ми помогнал, извиках му аз, може би щях да се удавя някъде по моретата и къщата щеше да остане за вас!“

— *Какво направи с шапката? Изхвърли ли я?*

Шапката изсъхна още същия ден, даже не личеше, че е наливано нещо в нея. Поставих я на същото място. Понякога се дразнех, искаше ми се да я изхвърля, но после забравях и тя си стоеше там и събираше праха. Забелязах, че на Нямото тя започна да му прави голямо впечатление. Продължаваше да идва тука, но щом влезеше, и

приковаваше поглед в нея. Погледът му бе изпълнен с тревога и страх, а може би не беше страх, а страхопочитание. Трудно ми беше да разбера какво чувства едно такова момче. Мислех, че се е уплашило от оня случай със свако.

Един ден бях ходил в града, забавих се цял ден и като се върнах, забелязах, че шапката я няма. Попитах Ана и тя каза, че я дала на Нямото.

— *Такъв подарък ми напомня за „даровете на вълхвите“.* Да подариш нещо, което не ти трябва, на някого, на когото няма да му върши работа...

И аз ѝ казах така. Тая шапка, викам, на свако повече щеше да му прилича. Защо не му я нахлупих тогава до носа. Той и без това нищо не вижда от лакомия. Те и за мене разправят — кръчмарин, стъклена душа. Даже говорят, че съм взел това заведение, понеже водата е в неограничено количество и ми е подръка — нали има езеро!

Ана е много добър човек! Успокоява ме и вика: „Нямат свършване мръсниците на тоя свят! Шапката не е съвест, че като му я сложиш на главата, и да го направиш човек. Ако щеш, на такъв червена шапчица му сложи, той ще ритне кошничката с баницата и сам ще заведе вълка при баба си, само и само да развали добрия край на приказката!“

Глупаво си постъпила, казвам ѝ. Защо я даде на това нещастно момче, да става за смях на хората. Представяш ли си на какво ще прилича с капитанска шапка на тая голяма глава.

„Може и да си прав, вика тя, но той така влюбено я гледаше, че исках да му създам малко радост, като му я дам. Не съм му я дала да я слага на главата си, а така, просто да се покажа добра към него.“

И наистина, Нямото като че ли разбираше, че тая шапка не е за неговата глава, и я носеше винаги, но в ръка. Използваше я като торба. В нея носеше круши и ябълки, по някой път камъчета или яйца. Един път беше намерил три малки птиченца и ги сложил вътре. Искаше да ги подари на Ана. Може би неговият неразвит мозък не можеше да разбере истинското предназначение на тази шапка — да пази Човешката глава от слънцето и дъжда, а кой знае, може би и от лоши мисли.

Съседът отляво

— Крайно време е да си оградиш лозето. Знам, че не си без пари и можеш да го направиш. Виж мене, дето се вика, от залька си отделям, но съм се оградил. А твоето какво е — вървище! Кой откъдето мине — все през лозето. Оня ден съм седнал на шезлонга и се пека. Задрямвам вече и изведнъж чувам, някакво ръмжене и мучене — на песен прилича. Станах и погледнах от терасата и видях в твоето лозе един човек, ама нито мъж, нито момче. Ненормално някакво беше. После питах и ми казаха, че живее в селото. Пее и влезе в твоето лозе. В ръка носеше някаква шапка, пълна с ягоридата. Калпазанин с калпазанин, викам си, защо е брал грозде, когато то не може да се яде. Извиках му, но той не ме чу. Беше се загледал в твоето плашило. Приблужи се до него, обиколи го няколко пъти и се спря насреща му. Седя тъй неподвижно около пет минути, ама и аз повече не му викам, ами гледам какво ще стане. Стори ми се, че му говореше нещо през това време, но духаше вятър и консервените кутии по моите лози дрънчаха, че не можах да чуя. Видях само, че мърдаше устата си. Като се наприказваха, изхвърли ягоридата и нахлупи шапката на плашилото — шапката не си познава главата! Изглежда тая работа много го зарадва и пак почна да пее. Поклони се няколко пъти, като гледаше към шапката, и си отиде.

Толкоз видях, толкоз ти казвам! Обаче вземи и си огради лозето, защото и десет плашила да имаш, грозде пак няма да ядеш!

ЕПИЛОГ

Много хора се лъжат, като мислят, че кръжейки, птиците само и единствено се събират и подготвят за своя далечен полет. В този последен кръг над кръстопътя, приличащ на главно Ж, мотела и езерцето, лозята върху припека птицата иска да запомни мястото и да си вземе нещо за спомен. Такъв спомен може да бъде всичко, дори и едно плашило, макар че за нея, държана далече от сладкия гроздов сок, то е лош спомен. Но НЕГО вече го няма. Късна есен е и гроздето е прибрано в бъчвите. В капитанската шапка на португалската бойна марина, останала без козирка и кокарда, е насадена миниатюрна индийска кокошчица. Куртката, подплатена със стъклена вата, и разръфаният отзад панталон вероятно са минали през дарака и са се превърнали в ефектен камгарен плат. „Адидаските“ събират прах и слава във витрината на местния спортен клуб.

Всичко това е така, защото от учебниците за прогимназията ние знаем, че нищо на този свят не се губи. То само се превръща от едно в друго.

Ето, това щеше да види човекът, който, казахме в началото, можеше да се сдобие с крила и да се рее от височината на най-ниското облаче.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.